

**Urban natur-
Design för naturupplevelser, vildhet och biologisk
mångfald i staden**

**Urban nature-
Design for nature experience, wilderness, and biodiversity in
urban areas**

Hedvig Jansson

Examensarbete • 30 högskolepoäng Sveriges
lantbruksuniversitet, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet

Alnarp 2022

Urban natur – design för naturupplevelse, vildhet och biologisk mångfald i staden

Urban nature- design for nature experience, wilderness and biodiversity in urban areas

Hedvig Jansson

Handledare: Christine Haaland, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. handledare: Anders Folkesson, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Petra Thorpert, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr. examinator: Cecilia Palmér, Sveriges lantbruksuniversitet, institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture

Kurskod: EX0846

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Hedvig

Jansson 2021

Nyckelord: Urbana grönområden, Urban natur, Urban vildhet, Naturupplevelser i urbana områden, Biologisk mångfald i urbana områden

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Tack så mycket till mina handledare Christine Haaland och Anders Folkesson för kunskap, hjälp och tålamod! Och tack Tove, Per, Gun, Gösta och Tveta.

Hedvig Jansson, SLU Alnarp

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker hur design av grönområden skulle kunna se ut om de gjordes med målen att skapa värden för biologisk mångfald och tillgängliggöra naturupplevelser för människor i staden, med ett designförslag av en befintlig park i Malmö som fallstudie. I växande städer är förtätning en strategi för att minska städernas utbredning och konsumtion av omgivande landområden vilket innebär en allvarlig påverkan på biologisk mångfald. Förtätningen av städer sker ofta på bekostnad av urbana grönområden och urban natur. Samtidigt finns en tradition i utformningen av urbana parker och grönområden som innebär låga värden för biologisk mångfald och naturupplevelser. Genom en litteraturstudie, observationsstudie och designförslag av Ögårdsparken i Malmö, samt observationsstudie av parker i Berlin och läsning av skötselbeskrivningar för Berlins grönområden diskuterar uppsatsen på vilka sätt urbana grönområden skulle kunna designas och förvaltas med målet biologisk mångfald och att skapa naturupplevelser, och varför det är viktigt i en urbaniserad värld.

Abstract

The thesis explores the possibility of creating design of urban green areas and parks with the aim to achieve biodiversity and access to nature experiences in the city, with a design proposal for an existing park in Malmö as showcase. In growing cities densification is a strategy to limit cities expansion and consumption of surrounding land, with serious loss of biodiversity as a consequence. The densification of cities often results in loss of urban green areas and urban nature. At the same time there is an existing tradition in design of urban green areas and parks, that means lack of values for biodiversity and nature experience. Through a literature review, observational study and design proposal Ögårdsparken in Malmö, and an observational study of parks in Berlin and a reading of the official management- documents of Berlins green areas, the thesis discuss in what ways urban green spaces could be designed and managed with the goal to create values for biodiversity and access off experiences of nature, and why this is important in an urbanized world.

Innehållsförteckning

1. Inledning	8
1.1. Bakgrund.....	9
1.2. Mål.....	11
1.2. Syfte.....	12
1.3. Frågeställning.....	12
1.4. Avgränsningar.....	12
1.5. Metod.....	14
1.5.1. Litteraturstudie.....	14
1.5.2. Observationsstudie - platsbesök Ögårdsparken och Berlin.....	15
1.5.3. Läsning av skötselhandbok Berlin.....	16
1.5.4. Design som metod.....	16
2. Litteraturstudie	18
2.1. Inledning – vad är natur?.....	18
2.2. Dagens urbana grönområden.....	20
2.2.1. De engelska landskapsparkerna och modernismen.....	20
2.1.1 Gräsmattor.....	21
2.1.2 Preferensstudier.....	22
2.1.3 Naturlika parker.....	23
2.2 The pigeon paradox – betydelsen av att uppleva natur.....	26
2.3 Urban natur och urban vildhet.....	30
2.3.1 Vad är vildhet?.....	30
2.3.2 Urban vildhet.....	31
2.4 Åtgärder för biologisk mångfald i design av urbana grönområden.....	34
2.5 Skötsel och design kopplat till biologisk mångfald och naturupplevelse.....	40
3. Inspirationsbesök Berlin	46
3.1. Intryck från besöken.....	46
3.2. Lärdomar från inspirationsbesöken i Berlin som skulle kunna lämpa sig att applicera i Ögårdsparken.....	53
4. Fallstudie: Ögårdsparken	54
4.1. Beskrivning av parken idag.....	54
4.2. Fältobservationer över hur Ögårdsparken används.....	60
4.2.1. Observationsstudie.....	60
4.2.2. Intryck och tankar från platsbesök av Ögårdsparken.....	61
4.3. Analys av styrkor, svagheter och möjligheter för Ögårdsparken - överväganden som grund för koncept/designförslag.....	64
4.4. Förslag till koncept för ny gestaltning av Ögårdsparken.....	68
4.4.1. Koncept för vegetation.....	68

4.4.2.	Koncept för kringliggande platser, rörelser och tillgänglighet	70
4.4.3.	Koncept för höjder och bullerminskning	72
4.4.4.	Koncept för utveckling av dammen	73
4.5.	<i>Beskrivning i detalj av utformningsförslag för Ögårdsparken</i>	74
4.5.1.	Designförslag Ögårdsparken plan	74
4.5.2.	Tabell 1. Designförslag med funktion och motivering	76
4.5.3.	Utförlig förklaring av tabell 1.	77
4.5.4.	Tabell 2. Förslag på naturtyper	80
4.5.5.	Utförlig förklaring av tabell 2	84
4.6.	<i>Illustrerade strukturöversikter över naturtyper</i>	85
5.	Avslutande diskussion	90
6.	Förslag på vidare forskning	95
7.	Referenslista	96
8.	Bilagor	101
8.1	<i>Observation Ögårdsparken</i>	101

1. Inledning

“If you could imagine the whole city just being left alone for a while it would be a lot something like this. [...] I get an apocalyptic feeling [...] it’s the best feeling. In the city, you know you can walk through all the lovely kept parks like Slottsparken and all those places, and you don’t have the same feeling. [...] It’s not the same. It’s more like, you feel definitely more part of nature here than you do walking through a kept park. [...] You want to investigate here. You know, you don’t care if somebody, when you are walking through somewhere and you see all those lovely roses or planted flowers, somebody put them there. When you are walking through here. You know this stuff just is. This stuff just comes and goes and it’s way more interesting. “

(Intervju på Hagstorp)

“How we show we are good citizens and good neighbors by the way we care for the landscape to make it look neat or picturesque, safe or inviting, how we use the landscape to express power or wealth- these will establish the framework within which ecosystems are manipulated on a planet dominated by human beings.”

(Nassauer 1995: 163).

Jag skrev min kandidatuppsats om Hagstorp, ett så kallat *informellt grönområde* i Malmö. Hagstorp var ett tidigare kolonilottsområde som rivits på 90-talen för att användas som en uppställningsplats inför byggandet av Öresundsbron (Tykesson 2005:58). Därefter lämnades platsen i ett slags vänteläge under många år. Utan aktiv skötsel, bortsett från klippning av gräset någon gång per år, blev Hagstorp en vildvuxen grönyta som användes av hundägare, personer som plockade frukt, blommor, nypon eller björnbär, och andra som promenerade eller vistades i området. Hösten 2020 revs grönområdet för att man skulle bygga bostadshus där. Området hade tidigare beskrivits å ena sidan som ”ett vildvuxet och omtyckt grönområde” i en guide till stadsdelen Värnhem (Tykesson 2005:59), och å andra sidan som ”tidigare obebyggd mark” med ”visst naturvärde” med ”obetydligt artvärde” i en utredning inför eventuell bebyggelse (Malmö stadsbyggnadskontor 2019:23). Området utgjorde i sin vildvuxna karaktär en speciell plats i staden, med speciella värden, också i jämförelse med andra grönområden i staden. Värden bland annat i form av platsens oplanerade karaktär och vildvuxna vegetation, som skapade en annan sorts plats i staden, var andra upplevelser och annan slags användning var möjlig. Detta framkom i intervjuerna av platsens användare

(Jansson 2019). Att Hagstorp sedan kunde exploateras utan att dess värde som grönområde riktigt erkändes i utredningen synliggjorde frågor kring vad parker och grönområden i staden är och ska vara. Jag ville arbeta vidare med tankar som väcktes i arbetet med Hagstorp. Hur kommer det sig att ett urbant vildvuxet grönområde är så speciellt och annorlunda? Varför ser städernas parker och grönområden ut som de gör? Vilka normer är det som styr? Hur skulle stadens grönområden kunna se ut om deras utformning baserades på andra normer och värden?

Figur 1. Hagstorp (Hedvig Jansson 2020).

1.1. Bakgrund

Utgångspunkten för denna uppsats är de stora miljöproblem som präglar vår samtid i form av klimatförändringar och hotad biologisk mångfald, samt den starka globala urbaniseringstrenden. År 2050 beräknas 70% av jordens befolkning bo i urbana områden. Alltså ungefär 6,3 miljarder människor - nästan en fördubbling från 2010 (Seto et al. 2018:3). År 1800 bodde 90% av Sveriges befolkning på landsbygden, och idag bor 90% av landets befolkning i städer (SCB 2021). Städer är ofta belägna på resursrika områden, då människor historiskt bosatt sig i sådana. Dessa områden har därför ofta hög biologisk mångfald, de är så kallade *biodiversity hot spots* (Seto et al. 2013:5).

En stor del av stadens biologiska mångfald grönområden finns i stadens grönområden och parker (Jensen et al 2021) och hur stadens växtlighet och jord ser ut, är påverkad eller störd avgör stadens förmåga att stödja biologisk mångfald (Se Byrne 2007 i, Threlfall et al. 2016) Grönområde i SCBs uppmätning definieras som ett minst 0,5 hektar sammanhängande grönytor som är allmänt tillgängligt (Scb 2015). De kan bestå av allt från naturområden som

sparats under stadens framväxt, urbana skogsområden, kolonilottsområden, informella grönområden och offentliga parker. I mätningar av grön infrastruktur i staden ingår till exempel även gatuträd, privata trädgårdar och golfbanor. Utöver platser för biologisk mångfald, så utgör urbana grönområden den till vardags tillgängliga naturen för stadens invånare. I en urbaniserad värld, där allt fler lever och växer upp i städer, blir den urbana naturen som finns tillgänglig viktig som plats för att uppleva och lära sig om natur och biologisk mångfald. Biologisk mångfald, eller förlusten av den, förblir abstrakt utan personlig erfarenhet och upplevelse. Bevarandet av biologisk mångfald och engagemanget för naturen utanför staden är på så sätt beroende av att det finns naturen att uppleva i staden (Dunn et al. 2016, Beery & Jorgensen 2016).

Historiskt har städer varit kompakta, med en koncentrerad population. Detta har numera skiftat, och vi ser att städer alltmer expanderar utåt. År 2011 expanderade städer på ett globalt plan, i fysiskt byggd miljö, dubbelt så snabbt som deras population ökade (Seto et al. 2013:3). En sammanställning av de största drivande faktorerna bakom förlust av biologisk mångfald globalt visar att den störst bidragande faktorn till förlust av arter är överexploatering i form av överutnyttjande och skövling av vild natur i en takt som inte kommer kompenseras genom återplantering eller reproduktion, den andra störst bidragande faktorn är jordbruksaktiviteter som produktion av mat, foder, bränsle, kött djursproduktion, och skogsodling. På tredje plats av de faktorer och aktiviteter som orsakar förlust av biologisk mångfald är urban utveckling. Av de 8688 arter som är rödlistade och ses som hotade eller nära hotade arter av IUCN, internationella unionen för bevarande av natur, visade studien att 6241 av dessa påverkades negativt av överexploatering, 5407 av jordbruksaktiviteter, och 3014 av urban utveckling (2016:143-144). Studien fastslår att klimatförändringarna kommer att bli en allt mer dominant hotande faktor av den hotade biologiska mångfalden och att fungerande ekosystem, och bevarandet av biologisk mångfald, är nödvändigt i arbetet för att begränsa klimatförändringarna och dess negativa konsekvenser (Maxwell et al. 2016:145). IPCC har i sin senaste rapport om klimatförändringarna (2021) gett större utrymme åt frågan om biologisk mångfald. Rapporten fastslog förlusten av biologisk mångfald som en bidragande faktor till accelererande global uppvärmning, och vid presskonferensen lyftes skyddet och återställandet av existerande ekosystem som ett effektivt sätt att mildra konsekvenserna av klimatförändringarna (IPCC 2022). Då många städer kan betraktas som *biodiversity hot spots*, blir det alltså ur detta perspektiv viktigt att skydda även urban natur och urbana ekosystem. Träd och grönområden i staden bidrar till att minska

klimatförändringarnas negativa effekter. Dels genom att skydda den biologiska mångfald som finns, men också genom att sänka temperaturen i allt varmare städer. Extremvärme i städer under sommaren riskerar att fördubblas som en effekt av klimatförändringarna (Grünwald et al. 2018:56). Genom städernas byggda miljö bildas så kallade värme-öar, som innebär en värmestress för stadens invånare såväl som växtlighet. Grönområden har en nedkylande effekt på stadens klimat genom skuggning och transpiration (Grünwald et al. 57), och är viktiga för infiltrering av vatten samt bidrar till minskad risk för översvämning (Grünwald et al. 63).

Ett sätt att försöka minska negativa effekter av städernas utbredning och dess konsumtion av land och naturliga miljöer är däremot förtätning. I Sverige är detta en uttalad strategi (Ode & Hedblom 2019:153), som sägs skapa ytterligare vinster i form av effektivitet för infrastruktur och energikonsumtion. Urbaniseringstrenden, i kombination med städernas expansion genom förtätning, skapar en hård konkurrens om plats i staden. Förtätning sker ofta på bekostnad av stadens grönområden. Mellan 2000 och 2005 minskade vegetationsgraden i Sveriges tio största tätorter med mellan 0,6 och 1,5 procent av tätorternas totala landareal som följd av förtätning (SCB 2010). Förlusten av grönyta till följd av förtätning, och alternativet i form av städernas växande utåt på bekostnad av omkringliggande naturområden, är en stor och svår fråga vad gäller utvecklingen av städer. Denna uppsats kommer att undersöka hur stadens befintliga grönområden skulle kunna utformas för att skapa möjligheter för biologisk mångfald och naturupplevelse i staden för dess invånare.

Grönområden i staden är inte bara viktiga som urbana ekosystem, men har också en positiv inverkan på människors fysiska och mentala hälsa. Att arbeta för urbana ekosystem ökar naturens motståndskraft mot negativa konsekvenser till följd av klimatförändringarna, och höjer livskvaliteten för stadens invånare. Uppsatsen undersöker på det viset även tillgång till natur i staden som en rättvisefråga för människan - som plats för fysisk, psykisk och spirituell rekreation och som närande av ett engagemang för och kunskap om naturen själv.

1.2. Mål

Uppsatsen kommer att undersöka två aspekter i utformningen av urbana grönområden: tillgång till naturupplevelse för stadens invånare, och värden för biologisk mångfald. Dessa två frågor kommer att undersökas genom en litteraturstudie kring normer för utformning av

urbana grönområden, urban natur, urban vildhet, åtgärder för biologisk mångfald i staden och skötsel kopplat till naturupplevelse samt värden för biologisk mångfald. Vidare görs platsbesök av urbana naturparker i Berlin för inspiration, varefter uppsatsen presenterar ett designförslag med litteraturstudien som grund för Ögårdsparken i Malmö, med målet att skapa naturupplevelser för invånare samt höja värden för biologisk mångfald i praktiken.

1.2.Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka designsätt av urbana grönområden med målet att skapa värden för biologisk mångfald, samt som viktiga platser för människor och tillgång till naturupplevelser.

1.3.Frågeställning

- Hur skulle ett designförslag för vidareutveckling av en befintlig park, Ögårdsparken i Malmö, kunna se ut om det baserades på målen ökade värden för biologisk mångfald och tillgång till naturupplevelse?

1.4.Avgränsningar

I uppsatsen använder jag en bostadsområdespark i Malmö som fallstudie - Ögårdsparken. Parken ligger i anslutning till ett miljonprogramsområde, och präglas både av modernistisk estetik som stora öppna gräsmattor, och en mer naturlig design som även användes mycket under 80-90 talen. I val av park för mitt arbete fastnade jag för idén att arbeta med ett miljonprogramsområde, eftersom dessa grönområden ofta är stora till sin yta och inte alltid betraktas som ensamstående parker utan som tillhörande bostadsområdet. Deras storlek och, enligt mig, potential i att kunna utvecklas för förhöjda värden var några av grunderna för mitt val. Det finns en aktuell diskussion kring att förtäta på dessa områden, varför jag tycker det var intressant att undersöka möjligheter för att förhöja ett sådants områdes kvalitéer som ett alternativ till förtätning. I Malmö, som jag bor i, finns det många mindre grönområden som präglas av karaktären stora gräsytor med ram-givande eller utspridda solitära träd eller grupper av träd som man upplever ”utifrån”, snarare än rum att uppslukas av eller komma nära. En väldigt stor andel av grönområdet består av klippt gräsmatta, vilket är likt många andra grönområden i Malmö. På så sätt fungerar min undersökning av Ögårdsparken som ett

exempel på vad som skulle kunna vara möjligt att göra med all den yta som består av klippt gräsmatta i stadens grönområden mer generellt.

Malmö har, jämfört med andra svenska städer lägre tillgång till grönyta per person. I statistik från 2010 samsas mer än 500 personer per grönområde i Malmö, medan snittet för andra uppmätta svenska städer var 240 (SCB 2015:16) Svenska städer har ganska god andel bevarad skog i sina städer, i genomsnitt 20% av stadens yta, men Malmö som ligger i ett åkerlandskap har bara enstaka procent (Ode & Hedblom 2019:152). Göteborg har exempelvis 35 % urban skog, och Stockholm har planerats enligt ”Stockholmsmodellen” med målet att bygga in staden mellan, samt bevara befintliga, naturkilar. Olika grad av tillgänglig naturupplevelse präglar olika städer. Jag är intresserad av att studera Malmö på grund av stadens jämförelsevis låga grad av grönområden och urban natur, men jag är också intresserad av att undersöka varför många av de grönområden som faktiskt finns i staden ser ut som de gör.

I designförslaget har jag utifrån en litteraturstudie, med inspiration från platsbesöken i Berlin, samt genom analys av och platsbesök på Ögårdsparken velat undersöka hur en gestaltning utifrån lärdomar från dessa skulle kunnat se ut. Min analys av Ögårdsparken är begränsad till historia, geografisk plats i staden med rörelseriktningar, och intilliggande bostadsområden och grönområden. Jag har inte studerat parkens innehåll på artnivå eller studerat skogsdungarna genom till exempel profildiagram. Jag har istället gått runt i parkens olika delar och fotat, skissat, och gjort en mindre observationsstudie, samt pratat med planerare för området. Mitt fokus har till större del legat på att i litteraturstudien undersöka grönområden i staden generellt, med Ögårdsparken som ett designexempel. Designförslaget ska således förstås på ett övergripande plan och inte som en djupare detaljbeskrivning.

Mitt designförslag undersöker möjligheter att skapa multifunktionella ytor, med mål att skapa en samexistens mellan urban natur och plats för människor. I designprocessen har jag fokuserat på rumslighet, platser, upplevelse, och estetiska uttryck, kombinerat med slutsatser från litteraturstudien om design som kan öka värden för biologisk mångfald. För att bättra grunda designen i målet om biologisk mångfald, hade en djupare analys av platsen ur ett ekologiskt perspektiv behövts om detta var ett reellt designprojekt, men uppsatsens omfattning tillåter inte denna analys. Val av arter i designen kommer därför att presenteras som naturtyper med strukturöversikt och i nyckelarter, grundat både i tänkta upplevelser, funktioner för människan och funktioner för biologisk mångfald. Plantering och skötsel över

tid, liksom mer omfattande beskrivning av artsammansättning, är en möjligt vidare fördjupning som förankrar och konkretiserar, men som denna uppsats inte berör. Designförslaget består av huvudprinciper ämnade att ge ett koncept och en visualisering av alternativ utformning.

1.5. Metod

För att närma mig uppsatsens forskningsfrågor har jag använt mig av kvalitativ metod, vilket är ett samlingsbegrepp för metoder som undersöker ett fenomenets särdrag och kvalitéer (Widerberg 2002:15). Uppsatsens fokus är att utforska urbana grönområden som fenomen. Vad *handlar* fenomenet om? Vad *betyder* fenomenet? För detta lämpar sig kvalitativ metod väl, som tar ett brett grepp kring sakfrågan och undersöker den från olika perspektiv. I detta avsnitts underrubriker går jag närmare in på val av perspektiv och analysgrepp. Uppsatsens undersökande vilar på en så kallad hermeneutisk kunskapssyn, vilket innebär att analysen grundas på vissa antaganden eller förutsättningar. Det vill säga, mening och slutsatser framträder bara i en kontext eller ett sammanhang. Uppsatsens kontext och sammanhang är som ovan nämnt frågan om global uppvärmning och förlust av biologisk mångfald, men också synen på parker och grönområden som plats för mänskliga behov och funktioner.

1.5.1. Litteraturstudie

I min litteraturstudie har jag använt mig av SLUs biblioteks söktjänst Primo. Jag har fritextssökt på forskningsartiklar och tryckta källor med sökorden ”Urban greenspace”, ”Biodiversity in urban greenspace”, ”Biodiversity in urban areas”, ”Green cities”, ”Urban nature”, ”Urban wilderness”, ”Park och trädgårdshistoria”, ”Lawn cover urban areas”. Genom att snabbläsa artiklarnas abstract har jag valt ut artiklar genom sökträffar på dessa begrepp utifrån relevans till min frågeställning. Referenser angivna i de artiklar och böcker jag hittat, gav mig ytterligare referenser jag läste och använde. Jag har även fått värdefulla litteraturtips av min handledare utifrån min frågeställning, som Ruprecht (2015), Bengtsson (2009), Beery & Jorgensen (2018) och Ignatieva (2017). Jag har också använt och utgått från kurslitteratur från utbildningen som ”The dynamic landscape” (2004) och ”Wild urban woodlands” (2005). Utifrån dessa, tillsammans med mina egna litteraturfynd, har jag valt ut artiklar och böcker som är relevanta för uppsatsens ämne, och därefter analyserat och undersökt uppsatsens frågeställning utifrån litteraturen.

1.5.2. Observationsstudie - platsbesök Ögårdsparken och Berlin

Valet av Ögårdsparken kom sig efter att jag besökt flera parker i Malmö som kunde vara intressanta för ett designförslag i uppsatsen, och sedan föll valet på Ögårdsparken för att det var en stor park med båda naturlika delar men också stora delar dominerade av gräsmatta. Jag ville ha inspiration från kontrasterande parker och valde därför att även besöka naturlika parker i Berlin som en del av uppsatsen.

Jag genomförde observationer i Ögårdsparken och i Berlin under mina platsbesök. Detta för att få en uppfattning om platsens användning. Fördelarna med observation som metod är att de är direkta, i stället för att till exempel fråga människor om deras uppfattningar och åsikter så kan man iaktta vad personer gör på en plats. Detta kan ge kompletterande information till andra metoder. Nackdelar med observation som metod kan vara att man som observatör genom sin närvaro påverkar situationen. (Robson 2016:320). Dock tror jag inte detta var fallet i mina observerade parker eftersom jag bara satt på olika platser i dem eller gick omkring som en vanlig parkbesökare. En annan faktor av observation som metod är att det är väldigt tidskonsumerande. Under den mest organiserade delen av min observation var jag i Ögårdsparken under en hel lördag i september när det var varmt och soligt. Jag observerade först användning av de öppna delarna av parken under halva dagen, och sen i de naturlika under andra halvan av dagen. I den öppna delen satt jag stilla på en bänk eftersom sikten av de olika delarna av parken var så god där, under observationerna i de naturlika delarna promenerade jag runt mellan och i dem. Även om detta var endast under en dag och vid ett tillfälle tycker jag att det säger något om parkens användning eftersom det var en lördag med soligt t-shirtväder. I övriga observationer var min metod mindre strukturerad, där jag promenerade, fotade och iakttog människors användning av de olika parkerna jag besökte. Ögårdsparken besökte jag återkommande och la till uppfattningar om dess användning allt eftersom jag varit där och observerat, samt pratat med parkens användare. Parkerna i Berlin besökte jag också alla tre två gånger var. Min observationsmetod kan beskrivas som semi-strukturerad, eftersom jag vid ett tillfälle räknade användning och typ av användning i Ögårdsparken, enligt ett mer ”formell observation” (Robson 2016:322). Mina resterande observationer var av mer informell karaktär där jag observerade användning, utseende, växter, rum, gränser och övriga intryck jag fick i parken och noterade det genom anteckningar och fotografier. I formell observation är det lättare

att uppnå tillförlitlighet och validitet, medan informel observation kan fånga upp en högre komplexitet och fullständig bild (2016:322).

Berlins grönområden och ger ett kontrasterande uttryck till exempelvis Ögårdsparken, där i min mening mindre strikta normer präglar deras utformning och skötsel. Jag besökte Nordbahnhof, Südgelende och Gleisdreieck Park, som alla på olika sätt kan ses som exempel på urban natur eller urban vildhet. Jag dokumenterade platserna genom fotografi, promenerade runt och antecknade mina intryck, samt samtalande med parkens besökare. Därefter har jag granskat Berlins stadskontors skötselhandbok samt officiella mål- och skötselbeskrivningar för stadens parkområden. Slutsatser som jag dragit från platsbesöken i Berlin samt från officiella styrdokument från staden, tillsammans med litteraturstudiens resultat, ligger som grund för beslut jag tagit i mitt designförslag för Ögårdsparken.

1.5.3. Läsning av skötselhandbok Berlin

För att förankra mina observationer från besökta parker i Berlin, och övriga observationer av Berlins grönområden, har jag läst Berlins officiella mål och skötselbeskrivningar av stadens grönområden, i Handbok för bra skötsel (2016). Till läsningen av Berlins skötselhandbok använde jag mig av kvalitativ innehållsanalys, där jag tolkat innehållet från ett befintligt teoretiskt ramverk. Ramverket ger nyckel-kategorier som sedan används för att klassificera innehållet utifrån likande betydelse (Cortinovis & Geneletti 2018). Mitt teoretiska ramverk har varit min frågeställning och min litteraturstudie som var gjord innan min läsning av skötselbeskrivningarna. I min läsning av skötselhandboken sökte jag efter nyckelbegrepp från min frågeställning och min litteraturstudie och läste Berlins skötselmål och beskrivningar för dessa teman.

1.5.4. Design som metod

Design kan beskrivas som processen att avgöra hur man omvandlar existerande förhållanden till önskade (Murphy 2016:185). Design kan vara grundad i fakta ämnad att omvandla kunskap till en design. Enligt denna metod skapas en problemformulering utifrån vad man vet om målet för designen, utifrån en given situation. Murphy poängterar dock att en design alltid grundar sig i både rationellt och intuitivt tänkande, det är inte bara *vad* man tänker utan också *hur* man tänker. Design tar plats i en process av osäkerhet och kräver beslutsfattning (2016: 186). I mitt designförslag av Ögårdsparken har jag fattat beslut grundade både i kunskap hämtad från litteraturstudien, men också från mina observationsstudier i mina platsbesök av Ögårdsparken och Berlin, samt min läsning av Berlins skötselhandbok. För

transparens över vilka beslut jag fattat och motiveringen till dem har jag använt mig av tabeller som finns senare i arbetet. Mitt användande av design som metod liknar genom tabellen fakta-baserad designmetod men är samtidigt, precis som Murphy beskriver det, består metoden också av beslut baserade av mina intryck och observationer och därmed både rationella och intuitiva.

Som grund för mitt designförslag har förutom litteraturstudien återkommande platsbesök där jag promenerat runt på Ögårdsparken, fotat och antecknat varit en viktig del. Designprocessen har pågått parallellt med arbetet med litteraturstudien och platsbesöken i Berlin. De återkommande platsbesöken av Ögårdsparken, har varit viktiga som en del för mitt designförslag där jag försökt att föreställa mig designförslaget på plats, gått hem och ritat och sedan återvänt till platsen och sedan reviderat mitt designförslag igen i enlighet med upplevd användning och platsens olika delar olika tider på året. Den naturliga delen av parken har varit en stor del av inspirationen för design av resterande delar av parken, och upplevelserna av platsbesöken har fungerat som referenser i fråga om till exempel storlek och upplevelse.

Figur 2. Park am Nordbahnhof Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

2. Litteraturstudie

2.1. Inledning – vad är natur?

Som ovan nämnt så undersökte jag i mitt kandidatarbete vilka särskilda värden Hagstorp bar på som plats för urban vildhet. När beslut om att platsen skulle rivas och byggas över väcktes frågor om hur man kunde ignorera den säregna och värdefulla karaktär som platsen utgjorde i staden. Jag började tänka på varför inte fler grönområden hade denna speciella och vildvuxna karaktär, och varför dessa egenskaper tillsynes inte värderades. Ode & Hedblom (2006:154) menar att det finns en motsägelsefullhet i hur kommuner samtidigt erkänner och ignorerar grönområdets värden, och att ”mjuka” värden såsom hälsa och natur ofta får stå tillbaka för ”hårda” värden som ekonomisk vinst. En annan utmaning kring värdering av dessa typer av platser är att det saknas konsensus kring hur informella grönområden ska klassificeras, definieras och namnges (Ruprecht 2015:883). Ibland beskrivs spontant etablerad växtlighet i urbana miljöer för en ny slags ”vildhet”. Andra menar att detta fenomen inte bör kallas för vildhet eller vild natur på grund av den onaturliga och artificiella miljön som staden innebär (Kowarick 2005:4).

Hur spontant uppkommen urban natur ska betraktas är ett omtvistat ämne, och bedömning av växtlighets ”naturlighet” varierar inom olika fält. Biologer är mindre benägna att beskriva urban växtlighet som vild eller naturlig (Kowarick 2005:4). Andra forskare föreslår att den säregna blandning av inhemska och exotiska arter som fritt etablerar sig i en stads informella områden ska betraktas som stadens egen inhemska växtlighet, då den genom sin spontana etablering och spridning visat sig mest lämpad för platsens förhållanden (Ruprecht 2015:890). Ett ytterligare perspektiv är att särskilja arterna som växer i staden. Inhemska arter kan på så sätt ses som naturliga och hemmahörande i den natur som fanns på platsen innan stadens etablerande, och de exotiska växter som spridits från trädgårdar och stadsplanteringar kan ses som del av den mänskligt skapade naturen. Dessa olika synsätt lämnar oss fortsatt med frågeställningarna: vad är natur? Vad är vildhet? Och, vilken plats har dessa fenomen i staden?

En definition av natur kommer från filosofen Kate Soper, här citerad av humanekologen Andreas Malm. Natur kan enligt Soper betraktas som:

”de materiella strukturer och processer som är oberoende av mänsklig aktivitet, i det avseendet att de inte är en mänsklig produkt, och vars krafter utgör de nödvändiga

förhållanden som utgör grunden för varje mänsklig praktik och avgör vilka former de kan ta” (Soper 1995, se Malm 2018:28, min översättning)

Malm poängterar att även om mänsklig påverkan på naturen i form av ett förändrat klimat och förstörda livsmiljöer innebär ett hot mot naturen på flera plan, så är naturen i sig fortfarande något som existerar oberoende av och utanför mänsklig aktivitet. Han kritiserar idéer om att mänsklig påverkan skulle innebära ”slutet på Natur”. Naturen trots allt är en kraft som existerar utanför oss människor (Malm 2018:32). De brittiska landskapsarkitekterna Anna Jorgensen och Marian Tylecote diskuterar detta i samband med frågan om tendensen att urban vildhets värde ofta förbises. De menar att i ljuset av de mänskligt orsakade klimatförändringarna, kan all natur idag ses om en hybrid mellan människor och natur, då denna mänskliga påverkan omfattar all natur (Jørgensen & Tylecote 2017:458). Den kanadensiske professorn i Urban Forestry, Cecil Konijnendijk, beskriver vidare relationen mellan de stora och komplexa begreppen Natur och Kultur. Kultur kan i denna relation beskrivas utgöra en dominerande, och motstående eller bekämpande, kraft mot naturen. Landskap kan ses som en slags sammanslagning av de komplexa begreppen *Natur* och *Kultur*. (Konijnendijk 2008:2).

En intressant fråga är hur ekologisk naturlighet och upplevd naturlighet relaterar och ibland skiljer sig åt. Vad man upplever som naturligt hänger samman med föreställningar och kulturella bilder av natur, kunskap kring natur och vad för typ av landskap man är van vid och har upplevt tidigare. En studie som undersökte just upplevt naturlighet fann att skog med stor mängd invasivt ogräs upplevdes som naturlig, trots att dess ekologiska värde var försvinnande. En annan del av studien fann dessutom att svars personer från specifikt Australien skattade landskap formade av skogsbränder som något naturligt. Från dessa resultat går det att dra slutsatser om att upplevd naturlighet inte kan fungera som ensamt kriterium, om målet är att utöver detta även uppnå ekologiska och natursköna funktioner (Lamb & Purcell 1990:351).

Som Tylecote & Jorgensen argumenterar, så blir uppdelningen mellan naturligt och icke naturligt svårare i takt med klimatförändringarna. Förändrade växtzoner och förekomster av skogsbränder är exempel på detta. På ett liknande sätt är natur och växtlighet i staden i olika grad påverkad och styrd av mänsklig aktivitet, med olika typer av naturvärden som följd. Nassauer menar att vi bara kan se ekologisk kvalitet genom kulturella glasögon, och genom dessa glasögon ser det verkligt ekologiskt värdefulla kanske inte alltid ut som natur. Detta

eftersom natur har kommit att identifieras med en idealiserad bild av naturen, som något pittoreskt och idylliskt. Skillnaden mellan det vetenskapliga konceptet av ekologi och det kulturella konceptet av natur blir en skillnad mellan funktion och utseende, och påverkar vad som accepteras och uppskattas i fråga om landskapsdesign (1995: 161).

2.2. Dagens urbana grönområden

2.2.1. De engelska landskapsparkerna och modernismen

Inrättandet av offentliga parker i Sverige skedde framför allt under 1860 och 1870, något senare än i Tyskland, England och Frankrike. I England uppkom parkerna som ett svar på den bristfälliga miljö som uppstod i städerna under industrialismen, medan parker i Sverige snarare sågs som ett sätt att försköna städer och skapa platser för umgänge. I denna utveckling spelade den framväxande borgarklassen en stor roll (Nolin 1999: 312). I takt med att invånarantalen i svenska städer ökade och epidemier spreds som följd, går parken från att framför allt lyftas som en umgängesplats till att bli ett argument för hälsa och god livsmiljö. Inlemmat i dessa argument fanns även uppfattningar kring moral, sundhet och en förbättrad livsstil som borgarklassen försökte pådyvla den växande arbetarklassen. Parken blev en självklar del av en friskare stad, med friskare arbetare som följd (Nolin 1999:313). Designidealet från början av 1800-talet under hela denna period att parken skulle uppfattas som konst snarare än natur. Parken skulle vara prydlig och miljöerna detaljkonstruerade, tydligt skild från naturlandskapen utanför städerna. Därför var inslaget av exotiskt växtmaterial stort ända från början av 1800-talet, och stilarna samt det formmässiga innehållet hade en variationsbredd i likhet med tidens mängd av olika arkitektoniska stilar (1999:315).

Det ideal som idag dominerar parker och urbana grönområden är har sitt ursprung i de engelska landskapsparkerna. Dessa var från början inspirerade av traditionella engelska landskap med träddungar och böljande beteshagar, en romantiserad bild av engelsk landsbygd som ofta sågs i den tidens landskapsmålningar. Utöver den engelska landskapsparken präglas dagens parkdesign i stor utsträckning av den viktorska trädgårdskonsten och modernismen (Ignatieva, 2017:216). Under modernismen lyftes tillgång till god och frisk miljö som ett viktigt ideal. Det skulle finnas luft, ljus och bostadsnära grönområden för alla. I Sverige tog sig den strävan i uttryck framför allt i Socialdemokraternas ambition om rättvis och lika tillgång till gröna utemiljöer. Byggandet av folkhemmet och miljonprogramsprojektet innebar storskalighet och kostnadseffektivitet. Då passade standardiserade och

prefabricerade lösningar bra när man skulle designa de nya bostadsområdenas grönytor. Gräsmattor passade perfekt den rationella och enkla modernistiska estetiken (Ignatieva 2017: 21). Det ursprungliga idealet för de engelska landskapsparkerna var ett naturnära landskap, men utan landsbygdens betande djur så ersattes alltså de öppna landskapen med maskinklippt gräsmatta, inramad av och utsmyckad med ensamstående eller mindre grupper av träd. Kvar finns också de viktorianska influenserna i form av arkitektoniskt klippta häckar och blommande rabatter som dekoration (Jorgensen 2005:418, Ignatieva 2017:2016). Från 50 och 60-talet har rationaliseringen och effektiviseringen av planteringar och skötsel kommit att innebära en majoritet av parker som är monotona och skötselintensiva landskap, med låg biologisk mångfald, framför allt bestående av klippt gräsmatta, inramade eller dekorerade av grupperade eller solitära träd, häckar och blomrabatter (Ignatieva & Hedblom 2018:149).

Ignatieva kallar denna specifika stil för ett globalt paradig, som skapar homogena landskap med låga biologiska värden och liten lokal förankring (Ignatieva, 2017:216). Hon menar att anledningen till denna globala likriktning i utformning och innehåll av parker bottnar i en önskan om att skapa något bekant, förutsägbart och utgör en pre-fabricerad urban vision som kan accepteras och kännas igen av städers besökare såväl som av företag. Växtematerialet kommer vidare från en begränsad källa av utvalda arter och frökällor, vilket innebär en förlust av såväl biologisk mångfald som lokal identitet, och skapar likformiga och ohållbara landskap med hög skötselintensitet (Ignatieva 2017:2016). Denna typ av park bär emellertid på vissa värden vad gäller biologisk mångfald. Exempelvis så finns ofta äldre träd, som fått växa sig stora under många år, som spelar en viktig roll som habitat för insekter och fåglar, samt för nedbrytare såsom lavar och mossor (Bengtsson 2010:38).

2.1.1 Gräsmattor

Gräsmattornas kulturellt starka ställning i privata trädgårdar och offentliga parker är synlig både i deras höga förekomst och att flera preferensstudier har visat att de är uppskattade av människorna som bor i staden (Ignatieva 2017:16). En beräkning från flygfoton av hur stor del av städernas yta som bestod av gräsmatta i tre större svenska städer (Uppsala, Malmö och Göteborg), visade att i snitt 22,5%- 30% av svenska städers yta kan uppskattas bestå av gräsmatta (Hedblom et al. 2017:1109). Jämför man med hårdgjorda ytor så har gräsmattor flera fördelar, som att infiltrera vatten. De är däremot är skötselintensiva och kostsamma monokulturer som ofta klipps med fossildrivna maskiner. Framför allt är det gräsmattans

sociala och estetiska funktion som gör den så användbar (2017:1109)

Figur 3. Grupper av träd på öppen gräsmatta, Stadionparken Malmö. (Hedvig Jansson 2021)

Figur 4. Rader av hamlad pil och öppen gräsmatta, Kroksbäck Malmö. (Hedvig Jansson 2021).

2.1.2 Preferensstudier

Anna Jorgensen (2005) diskuterar den sociala och kulturella aspekten av vildhet och ekologisk design. Spontan och vild växtlighet i urbana områden är ofta förpassad till stadens utkanter, och ses ofta som ett tecken på övergivenhet eller förfall. Jorgensen frågar sig om detta, tillsammans med det strikta uttryck som är så vanligt förekommande i stadsparker, kan vara en orsak till att mer ekologisk design inte alltid är så allmänt uppskattad. Landskap som

efterliknar den engelska landskapsparken är den mest uppskattade landskapstypen enligt många preferensstudier (2008:419). För att en viss typ av design ska vara hållbar så är det viktigt att den har stöd hos allmänheten, men Jorgensen frågar sig om inte preferensstudierna har sina begränsningar i fråga om utformning och hur man ska tolka resultaten. Då mer strukturrika naturnära planteringar har en stor bredd av möjligheter, i fråga om uttryck och innehåll, frågar hon sig om det verkligen stämmer att de flesta föredrar den mer likriktade engelska landskapsparksstilen (2005:295). Hon pekar på bristen i majoriteten av de preferensstudier som görs i det att de framför allt fokuserar på den visuella upplevelsen av ett landskap. Frågor om andra aktiviteter eller upplevelser av ett landskap som att utforska, vara ensam i, leka i, och så vidare, undersöks inte (2005:297). Vidare lyfter Jorgensen det faktum att attityder mot ett visst landskap är något man skaffar sig under livet, och är något som påverkas av erfarenhet och kulturella strömningar och ideal. Föredragna landskapstyper kan alltså inte betraktas som något statiskt, utan snarare som något föränderligt (2005:296). Preferensstudier av mer naturlika planteringar, som var populära under 80-talet, visade att många föredrog dessa områden framför mer traditionellt skötta parker, men också att det fanns en dubbelhet. Dessa områden var både de mest uppskattade och de landskap där flest upplevde otrygghet (2008:439). I en större enkätstudie i Göteborg föredrog samtliga respondenter mer naturlika områden som urbana skogsområden jämfört med parklika miljöer (Hedblom & Ode 2006:155).

Flera studier visar att upplevd otrygghet i urbana miljöer är kopplat till områden med tät och mörk vegetation, vilket kan begränsa rörelsefriheten för personer som upplever detta (Jansson et al. 2013:128). I en annan intervjustudie uppgav dock intervjupersonerna att högre sikt, ökad belysning eller borttagning av buskar inte skulle få dem att känna sig mer trygga i att använda parken på natten, det skulle bara göra parken mindre vacker (Cele 2009, se Jansson et al. 2013:130). Jorgensen et al. (2005) lyfter fram vikten av att kunna erbjuda alternativa vägar i fall man inte vill röra sig genom ett skogsområde utifrån upplevd otrygghet (2005:115).

2.1.3 Naturlika parker

Konceptet ekologisk design, eller planteringar baserade på ekologiska principer, kan tolkas på flera sätt. Viktiga frågor inom den här typen av design är biologisk mångfald, frågan om ursprung vid växtanvändning, typ av skötsel, utseende och struktur hos växtligheten, samt att stödja ekologiska principer. En renodlad ekologisk hållning är omöjlig i den urbana miljön,

som karaktäriseras av onaturliga förhållanden som förändrat klimat, förändrade vattenvägar, förstörda jordar, mänskligt skapade substrat och en specialiserad flora av inhemska och ej inhemska arter (Dunnet & Hitchmough 2004:12). Sheffieldskolan i England, delvis grundat på Nigel Dunnett och James Hitchmoughs arbete, har utvecklat en ny generation av urban växtdesign som består av naturliga planteringar som lutar sig på en förståelse för ekologiska och hortikulturella processer. Enligt skolan är målsättningen att skapa estetiskt tilltalande planteringar med värden för biologisk mångfald och låga skötselkostnader. Genom att använda traditionell hortikulturell kunskap vill Dunnett och Hitchmough hitta en mellanväg mellan användningen av inhemska och icke inhemska växtmaterial (Ignatieva 2017:221). I antologin *The Dynamic Landscape* utvecklar de olika perspektiv på sådan naturnära eller ekologisk design. De beskriver tre breda huvudfårar inom strömningen: habitat-restaurering, kreativt naturskydd och det antropogen tillvägagångssättet.

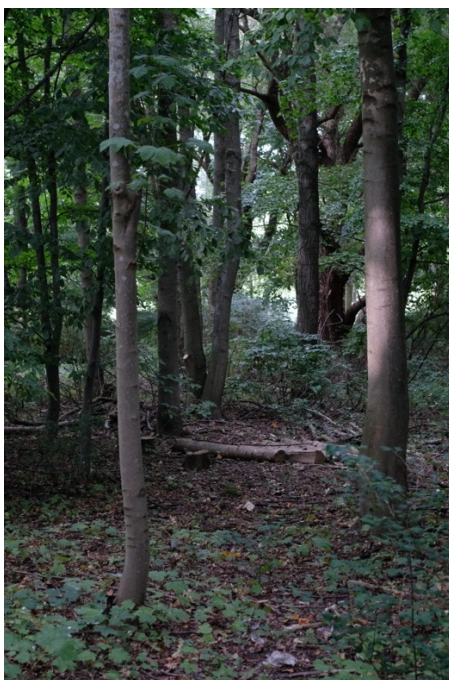
Habitat-restaurering premierar naturskydd och bevarande av en viss naturtyp, medan formgivning spelar en mindre roll. Syftet med denna strategi är att stärka biologisk mångfald samt att återskapa och skydda tidigare eller nuvarande existerande natur. Denna typ av design är ofta belägen intill semi-naturliga områden och har som syfte att skapa korridorer (Dunnet & Hitchmough 2008:8). Kreativt naturskydd är mer flexibelt vad gäller artsammansättning, med argumentet att det är omöjligt att veta vilka arter som funnits på platsen samt att detta förändras över tid. Bevarandet av en viss naturtyp har alltså inte lika hög prioritet inom denna inriktning, utan fokus ligger mer på design och framåtblickande i det avseende att man låter skötsel tillsammans med platsens förhållanden forma naturen. Växter ses som ett system snarare än enskilda individer, och växtanvändningen ska vara noggrant avvägt för platsen i sig. Förändringar i artsammansättning över tid ses som del i parkens egna dynamiska utveckling. Därför måste förvaltare ha förståelse både för ekologiska såväl som hortikulturella processer. I det antropogen sättet används växter som aldrig skulle kunna växa på platsen på ett naturligt sätt, men som trots detta är väl lämpade för platsen. Denna linje har högt fokus på estetiskt värde, och argumenten för användning av icke inhemska växter är förutom deras lämplighet även saker såsom färg- och formvariation och lägre skötselkostnader. Till skillnad från traditionell hortikulturell design bygger denna linje på samma ekologiska processer som de tidigare två beskrivna inriktningarna, där förändringar i artsammansättning inte ses som något man bör begränsa eller förhindra med skötsel, utan snarare som en inneboende kvalitet hos parken (Dunnett & Hitchmough 2004:9). Människans förhållande till naturen har skiftat över olika historiska perioder och detta har återspeglats i hur växter använts. Användning av

ekologiska principer i trädgårds- och landskapsdesign går tillbaka ungefär 200 år. Trots att det därmed inte en ny företeelse så menar forskaren Woudstra att det alltid beskrivs som något ”nytt”. Detta förhållningssätt avslöjar att införlivandet av ekologiska principer aldrig varit dominerande inom trädgårds- och landskapsdesign. Woudstra identifierar två dominerande designströmningar inom vilka dessa principer använts: den växtgeografiska, som ämnade att skapa planteringar som återspeglade olika delar av världen, samt den designtyp som ville skapa naturliga uttryck i trädgårdens mönster och funktion utan vidare hänsyn till växternas geografiska ursprung (2004:33). Under 1600-talets barock-era sågs landskaps- och trädgårdsdesign som ett sätt att assistera naturen i att uttrycka sin skönhet. Idag ses bevarade trädgårdar från denna tid som högst designade. I samband med upplysningen förändrades synen på natur till att bli mer vetenskaplig, vilket gjorde avtryck i de första mer ekologiskt designade trädgårdarna som grundlades i början på 1800-talet (2004:74). Under 1700-talet började man uppskatta naturens egna uttryck, vilket ledde till den pittoreska växtdesignen. Stilen blev sedermera idealet för 1800-talets parkdesign (2004:35). Den växtgeografiska designen och den som strävade efter naturliga uttryck över tiden kommit att överlappa varandra, i takt med utveckling av ekologisk vetenskap samt politiska och sociala rörelser. Kulturella trender har alltid gått att utrona i samtida trädgårds- och landskapsdesign., också i vad som uppfattas som naturnära. Woudstra menar att ett sådant exempel från idag är trenden om naturlig re-kolonisering (2004:74).

Nolin beskriver en motreaktion som skedde mot rådande parkstilarna i Sverige runt 1870 talet. Denna motreaktion tog två riktningar en där den anlagda och uttänkta designen skulle vara tydlig, parken skulle vara konst. Den andra eftersträvade att vara så naturlig som möjligt, med inhemskt växtmaterial och ofta i anslutning till befintligt naturområde. Detta nya ideal fick dock inte någon omedelbar spridning, utan de prydliga parkerna fortsatte att dominera länge som den vanligaste typen. De parker som tillkom i Sverige under 1890-talet hade målsättningen att skapa naturlika parker. De blev större än tidigare och bestod förutom av barrträd av inhemskt trädbestånd och kallades skogsparker, bergsparker och naturparker (Nolin 1999:317).

I Sverige utvecklades mot slutet av 1800-talet Stockholms grönplantering enligt det som kom att kallas Stockholmsmodellen. Principen bakom modellen var att parkerna skulle både stödja och framhäva staden. Parkerna skulle bevara stadens kultur och natur, med målet att de skulle så långt som möjligt byggas i en bevarad och naturlig topografi och vegetation. Stockholms

grönområden ger därför intrycket av bevarade naturkilar, även om detta inte alltid är fallet. Att anpassa planeringen av stadens grönstrukturer till lokala naturliga förhållanden var en princip som sedan spreds från Stockholm till andra länder (Konijnendijk 2005:148) Senare, under 1970-talet, myntades begreppet ”den ekologiska stilen”, vilken fick spridning i Europa under 90-talet. Metoden hämtade inspiration från naturliga och semi-naturliga tempererade skogssystem och arterna i planteringarna anlades med olika successions-strategier, skuggtolerans och växtsätt. Genom skötsel och design var tanken att dessa planteringar skulle forma tydligt skiktade vegetations-strukturer på kort tid (Richnau et al. 2012:148).

Figur 5. Dunge i Ögårdsparken, Malmö. (Hedvig Jansson 2021).

2.2 The pigeon paradox – betydelsen av att uppleva natur

Idag, när en allt större del av världens befolkning bor i urbana områden, är människors relation till naturen kanske mer distanserad än någonsin tidigare. Samtidigt innebär urbaniseringen att allt fler människor är beroende av den natur som finns i staden i deras vardagliga tillgång till naturupplevelser. Dunn et. al (2006) kallar detta för ”The pigeon paradox”. Den natur som stadsbor oftast är i kontakt med är kanske fiskmåsar, råttor, duvor och mer eller mindre designad natur och parker. Samtidigt menar författarna att just den natur som finns tillgänglig i staden spelar en stor roll för framtiden av naturen utanför staden. Även

om de hot den globala biologiska mångfalden och naturen står inför kanske inte kommer räddas genom insatser i staden, så är intresset och engagemanget för bevarandet av ekosystem utanför staden beroende av tillgång till naturupplevelser i den. De insatser som görs idag för att bevara naturen utanför städerna är otillräckliga, och en större opinion behövs för att påverka politiker och makthavare. Paradoxen, menar författarna, ligger i att det är tillgängliga naturupplevelser i staden som möjliggör att människor skapar en relation till naturen och utvecklar ett intresse för dess bevarande utanför staden. Ur detta perspektiv är natur utanför städerna beroende av tillgången till naturupplevelser i staden. Upplevelsen av natur har en formativ påverkan, särskilt på barn. Om barn får möjligheten att uppleva natur kommer de senare i livet känna för, bry sig om och vilja ta hand om naturen. Även om andra faktorer, som kunskap och socioekonomiska faktorer, spelar en betydande roll, så verkar engagemang för naturfrågor mindre troliga om man aldrig fått uppleva natur som liten. Förutom att tillgång till naturupplevelser kan betraktas som en rättvisefråga, så är detta en god grund för att säkerställa tillgång till naturupplevelser för barn (Dunn et. al 2006:1815). Författarna föreslår restaurering av naturliga ekosystem med habitat för inhemska arter, koloniträdgårdar samt ett perspektivskifte vad gäller stadens urbana (i dagsläget ofta ej inhemska) arter som viktiga verktyg. Att inkludera lokalbefolkning i projekt är också ett värdefullt verktyg för att skapa förankring och engagemang (2016: 816). Den snedfördelade kvantiteten och distributionen av urban natur ur ett socioekonomiskt perspektiv är också viktig att bekämpa, då de variationsrikaste grönområdena idag i hög grad återfinns i rika områden (2016:815).

I en sammanställning av en intervju- och observationsstudie undersöktes vuxnas minnen av upplevelser av natur som barn och barn som var ute i naturen med sin förskola respektive. I sammanställningen framkom det att ihågkomna upplevelser som de intervjuade vuxna beskrev stämde överens med hur barnen i observationsstudien utforskade sin omgivning. Sambandet mellan variation av olika element att utforska, sensoriska upplevelser och minnen, och förståelse och kunskap för natur genom lek var gemensamma resultat för båda studierna (Beery et. al 2015:18- 21). Studieförfattarna argumenterar för att tillgängliggörandet av upplevelse av biologisk mångfald är en avgörande del i arbetet för bevarandet av den biologiska mångfalden (2015:23). Speciellt starka och viktiga är dessa upplevelser som barn. Direktkontakt med och sensoriska upplevelser av natur och biologisk mångfald i form av känsel, syn, lukt, samlande av naturliga element, undersökande och upptäckande av levande organismer, är viktiga för barns kunskap om natur och när deras fantasi kring den. I dagens

moderna och urbaniserade värld kan bristen på upplevelse av natur närmast beskrivas som ett ”utdöende av upplevelse”. Upplevelsen av natur skapar en kroppslig kunskap och levd erfarenhet som är viktig för hur vi uppfattar världen. Genom kroppens sinnen och den upplevda erfarenheten möjliggörs förståelse, känslotillstånd och insikter (2016:14-16). Ingold beskriver essän ”*Footprints Through the Weather-world - Walking, Breathing, Knowing*” (2010) hur kunskap om ett landskap kan uppnås genom kroppens upplevelser och rörelse genom ett det. Att röra sig genom ett landskap är att få kunskap, inte i det avseendet att man klassificerar och ordnar sina intryck längs med vägen, utan som kroppsligt vetande. Genom att kroppen rör sig, andas och känner, vet den. Ingold hänvisar till Marx och Kant i sin behandling av jorden och marken. Kant beskriver marken som en yta och en scen där mänskligt liv tar sin plats. Marx i sin tur beskriver marken som plattformen för produktion och arbete (2010:123). Ingold menar att dessa perspektiv utelämnar det faktum att marken är högst levande och variationsrik. Himlen och marken är inte två separata sfärer, utan sammankopplade genom alla växter som lever i, och inte på, den. Alla djur, människor inkluderat, som bebor marken och andas är också sammankopplade. När växter eller djur dör, skapas ny jord. En levande kropp är en kropp som andas, och är samtidigt en kropp-på-jorden och en kropp-i-luften (2010:122). Han citerar Heidegger:

“Earth is the serving bearer, blossoming and fruiting, spreading out in rock and water, rising up into plant and animal” (2010:126).

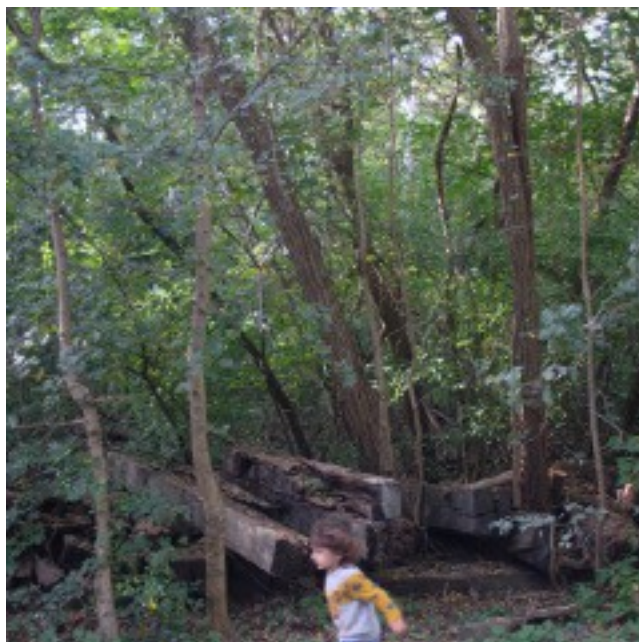
Genom att röra sig genom landskap och väder kan vi nå kroppslig kunskap om landskapet som vi inte kan nå bara genom att betrakta det, vilket enbart ger kunskap kopplad till våra intellekt. Att få uppleva en variations- och artrik miljö gör konceptet av biologisk mångfald både mer begripligt och relevant. Därför, menar Beery & Jorgensen ”måste vi se kopplingen mellan vår mänskliga erfarenhet av naturen och vårt ekosystems hälsa” (2016:23, min översättning). Möjligheten att odla en relation till naturen är inte bara relevant ur ett kunskapsperspektiv. Kaplan och Kaplan har forskat på hur natur påverkar hälsan, och fann att positiva effekter av naturupplevelser såsom ökat självförtroende, bättre självbild och mental återhämtning alla kan kopplas till personers relation till naturen - insikten om att vi lever och samexisterar med andra levande växter och djur. För deltagarna var vild naturens existens en lugnande vetskap (Kaplan & Kaplan se Jorgensen 2005:431.). Naturliga eller semi-naturliga landskap har bevisad positiv effekt för människor, särskilt på grund av dess starka symboliska och kulturella betydelse. För barns utveckling visar studier vidare att även att motorik, sociala lekar och koncentration förbättrades hos barn när de fick leka i komplexa naturliga miljöer

(Jorgensen 2005:306).

Cecile Konijnendijk skriver i sin bok *Forest and the city* (2008) om hur skog ofta beskrivs som spirituella eller andliga landskap. Andlighet kan beskrivas som upplevelsen av att höra samman med eller vara i kontakt med något ”annat”, något som går utöver ens individualitet och ger en djupare mening än på en enbart en intellektuell nivå. Träd och skogar har en lång historia av att ha ett spirituellt värde i människors kultur, som en reflektion av livet självt och som symbol för existensen och det omätbara (Konijnendijk 2008:19). Den mänskliga civilisationen har föregåtts av skog, och där städer sedan etablerats har skogarna avverkats. Eftersom träden och skogarna föregick människors städer, och sedermera har använts för att bygga upp samhällen, bär de på en symbolik av ursprung. I takt med att alltmer natur och skog avverkas har en ny form av uppskattning för den uppstått. Naturen står i kontrast till staden, som ett motgift till den tillsynes allomfattande urbana miljön (2008:20). Även idag kopplas spiritualitet till natur, skog och träd och är i sin form ofta sentimental och romantisk. Skog påminner människor om deras rötter på landsbygden, och träd tillskrivs i högre grad än andra växter ofta en själ. Träds långa livscykel kan på ett sätt därför hjälpa människor att förstå och hantera döden och livets kretslopp (2008:31).

Figur 6. Park am Nordbahnhof, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Figur 7. Park Südgelände, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

2.3 Urban natur och urban vildhet

2.3.1 Vad är vildhet?

I sin artikel om urban vildmark beskriver Jorgensen och Tylecote (2007) hur det i västvärlden sedan länge gjorts en åtskillnad mellan kultiverade områden som kontrolleras av människor, och dess omgivande vildmark. Vildmarken har medvetandegjorts som motsatsen till mänskligt skapade och kultiverade miljöer, och har förknippats med det otämjda, med faror och vilda djur (2007:445). Idén om en hotfull vild natur, och en kontrasterande mänsklig civilisation, går att härleda långt tillbaka, både till filosofiska texter från århundranden f.v.t., och i medeltida och kristna idéer om människan som Guds avbild och som överlägsen djur och växter. I denna ontologi förstås Gud ha skapat människan och människan har i uppgift att i sin tur skapa, eller tämja, världen och dess natur.

I denna antropocentriska världsuppfattning där vild natur står i motsats till civilisationen, sågs naturen inte bara som något som kan erövrats och exploateras. Det sågs närmast som människans ansvar att omvandla vildheten till något mer användbart. Vildmarken, som något utanför mänskligt territorium, blev också associerad med dålig moral, och sågs som en plats för kriminella och socialt exkluderade (Jorgensen & Tylecote 2017:446). Under 1700-talet förändrades delvis synen på vildhet och vild natur från något hotfullt som behövde tämjas, till att också ses som något upphöjt. Skiftet i synen på vildhet kom som en reaktion på de stora

förlusterna av vild natur till följd av kultivering och exploatering. Den nya synen på vild, orörd natur som något upphöjt återspeglas i den romantiska epoken inom litteratur, konst, och filosofi. Vild och orörd natur framställdes som något sublimt, och en plats för vandring och reflektion. Senare kom också dessa idéer att ligga till grunden för inrättandet av nationalparker (med början omkring mitten av 1800-talet) och vildmarken gick från att ha varit ett hot mot civilisationen till att ses som en nationell skatt (Jorgensen & Tylecote 2005: 449).

Tylecote och Jorgensen (2017) beskriver hur rumslig planering idag omgärdas av diskurser som särskiljer mellan homogena, ordnade, planerade och kontrollerade rum och oordnade, kaotiska rum. Det oordnade och kaotiska ses, i likhet med hur människor i västvärlden betraktat och behandlat vild natur, som en slags vildhet eller outnyttjad yta. Jorgensen & Tylecote beskriver dessa som ”utrymmen eller luckor i kapitalismens ofullständiga rumsliga nät” (2017:452). I kontrast till den planerade staden blir dessa luckor eller tomrum platser i väntan på exploatering och planerad användning. Den spontana vegetation som ofta återfinns i dessa luckor associeras ofta med förfall eller ekonomisk kollaps (ibid.).

Vildmark och vild natur är i vårt kulturella medvetande placerad utanför den mänskliga civilisationen. Den centrala paradoxen i detta är att människan i denna uppfattning helt står utanför det naturliga (Cronon 1996 i Konjindijk 2008:122). Vildhet skulle fungera som ett bredare begrepp, som inkluderar relativ vildhet i urbana områden, som kontrast till de mänskligt skapade och kontrollerade miljöerna i våra städer (2008:122). Eftersom vild natur, eller *wilderness*, ofta avser natur opåverkad av eller sedan länge ostörd av människan, kan man istället prata om vildhet, *wildness*. Exempel på detta skulle kunna vara spontant etablerad växtlighet, eller naturliga och ekologiska processer som tar plats i staden (Konjindijk 2008:123).

2.3.2 Urban vildhet

Just associationen med förfall eller ekonomisk kollaps beskriver Kowarik (2005:3) som särskilt utmanande när det kommer till allmänhetens acceptans av så kallade *wild urban woodlands*, vilda skogslandskap som uppstått i och nära städer på före detta industriellt land. Medan äldre skogslandskap har en stark kulturell och spirituellt ställning hos människor, så ses den nya natur som relativt snabbt etablerar sig på övergivna industriplaster av många som en symbol för hur en

ekonomisk struktur, som varit människors trygghet och liv, försvunnit eller flyttats. Åsikterna kring hur denna växtlighet ska bedömas och benämnas, och huruvida den är ”naturlig” eller ej, går som ovan nämnt isär bland professionella. Denna post-industriella växtlighet stämmer inte överens med bilden av natur och naturlighet, något som enligt Kowarick innebär att man riskerar att förbise sociala och ekologiska värden i dessa landskap (2018:3). Vildväxande grönytor i staden är ofta förpassade till dess utkanter eller mellanrum, ofta i form av spontan och friväxande vegetation. Kowarick argumenterar för att den dominerande design och skötselnorm för urbana grönområden, karaktäriserad av intensiv skötsel, bidrar till att befästa bilden av vildväxande vegetation som ett tecken på övergivenhet och förfall (2004:418).

En studie av relativt vilda grönområden i Århus visade ett positivt samband mellan urban vildhet och värden för biologisk mångfald (Müller et al. 2018). I studien bedömdes urbana grönområden enligt en skala av upplevd vildhet, från mindre vilda till mer vilda, istället för den binära uppdelningen vild eller inte vild. Faktorer som användes för att bedöma områdets vildhet var Upplevd naturlighet av marktäckning, Utmanande terräng, Avlägsenhet från buller och Synliga moderna artefakter (2018: 257). Randomiserade platser i centrala Århus bedömdes sedan enligt dessa kriterier. Detta kombinerades sedan med en beräkning av platsernas värde för biologisk mångfald som mätte Strukturell komplexitet (Vegetationshöjd och typ), Artrikedom (Växter, fåglar och insekter), Vildhet (Uppskattad grad av Naturlighet eller grad av Skötsel), Grönska (Marktäckning), och Övriga parametrar (Väder, Tid på dygnet, och typ av Habitat) (2018: 259). För vissa av de studerade platserna saknades korrelation mellan upplevd vildhet och uppmätta värden för biologisk mångfald. En bokskog visade exempelvis på hög upplevd vildhet, men låg biologisk mångfald. Andra platser i närhet av stora vägar kunde visa höga värden i fråga om artrikedom men upplevelsen av vildhet var låg, på grund av störande buller (2018:262). Artrikedom bland fåglar var något högre i upplevt vilda områden, och bland insekter signifikant högre. Artrikedom bland växter var den enda som minskade med ökad vildhet, vilket kan förklaras av att områden med skog tenderade att få högst på upplevd vildhet, samtidigt som bristen på undervegetation och dess skuggiga miljöer begränsar variationen bland växter. Dock förekom särskilda arter i skogsmiljöerna som inte förekom någon annan stans i staden, vilket innebär att skogsmiljöer i staden som helhet stödjer den växtliga artvariationen i staden. Skogsmiljöer hade på så sätt viktiga värden för biologisk mångfald och för upplevd vildhet vilket, i kombination med trädets positiva klimateffekter, visar på positiva synergieffekter av mer skogsmiljöer i staden (Müller et al 2018:263). I centrala traditionellt skötta parker och grönområden var korrelationen av ökad

vildhet och ökad biologisk mångfald den starkaste. Det innebär att skötsel som låter naturens egna

processer spontant ta plats i centralt belägna grönområden både främjar en ökad biologisk mångfald, och tillgängliggör upplevelse av relativt vilda områden för många i staden, samtidigt som man minskar kostnader för skötsel. Dock krävs försiktighet i denna typ av design, med målet att platsen uppfattas som avsedd och inte som resultat av övergivenhet (2018: 264).

I en litteraturstudie som sammanställde 174 artiklar som behandlade informella grönområden framkom att denna typ av grönområden ofta har högre biologisk mångfald än urbana skogsområden och designade parker. De är även värdefulla platser för naturupplevelser för stadens invånare (Ruprecht 2015:885). Dessa informella grönområden utgör enligt litteraturstudien omkring i snitt 5 % av städens yta. Till skillnad från naturskyddsområden och designade grönområden i staden hamnar dessa områden ofta mellan stolarna, just för att de saknar definition. De brukar kallas för informella grönområden, eller ges vaga beskrivningar som mellanrum i staden, urban vildhet, urbana ödemarker, med mera (Ruprecht 2015:884). Det som flest artiklar angav som negativ inverkan på artrikedomen i de informella grönområdena var skötsel. Mindre direkt störning kan alltså bidra till högre biologisk mångfald. Hårdgjorda ytor var också en faktor som hade negativ inverkan. De faktorer som vidare bidrog till biologisk mångfald var områdets ålder, avstånd från stadskärnan och variation i habitat (2015:886). De lokala förhållandena avgör de informella grönområdenas värde i fråga om artrikedomen, men sammantaget visar litteraturstudien att dessa områden spelar en viktig roll, då de innehåller en mängd arter med värdefulla habitat (2015:889). Sällsynta arter, såväl som icke inhemska arter, kan förekomma i dessa områden. Detta påvisar vikten av skötsel med lokal kunskap, där variation och sällsynta arter premieras. Just icke inhemska arter kan bidra till den biologiska mångfalden, speciellt då de är spontant etablerade i en svår växtmiljö, och därmed visar sig som lämpliga och väl anpassade och vidare bidrar med kulturella och upplevelsemässiga värden (2015:889). Vissa anser att just denna blandning av inhemska och icke inhemska arter som spontant etablerat sig i staden i sig utgör en specifik stads naturliga flora (2015:890).

Figur 8. Park am Nordbahnhof, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

2.4 Åtgärder för biologisk mångfald i design av urbana grönområden

Med biologisk mångfald menas både en mångfald av ekosystem och habitat såväl som arter och genetisk variation inom arten. En population med en mångfald av arter, gener inom arten, samt ålder och storlekar gör dess växtsystem mer stabilt och mindre sårbart (Naturvårdsverket).

Threlfall et al. (2017) har undersökt sambandet mellan tre faktorer och dess påverkan på biologisk mångfald i urbana grönområden. Undersökningen gjordes i en del av Melbourne, Australien, en stor och gles bebyggd stad och med vid undersökningens tidpunkt 4 miljoner invånare (2017:1875). Faktorerna som undersöktes var graden av undervegetation, graden av inhemska träd och procenten av inhemska arter. Alla dessa kan utgöra viktiga habitat och kan manipuleras över tid. I samband med dessa tre faktorer undersöktes vidare förekomsten av fem olika djurgrupper: fladdermöss, fåglar, bin och två typer av insektsgrupper; halvvingar och skalbaggar. Genom studien kunde de dra slutsatsen att en förvaltning som säkerställer förekomst av undervegetation och förekomst av inhemska växter är nödvändiga del i ett försök att höja biologisk mångfald i urbana områden (2017:1882). De fann att vid ökad andel undervegetation, från 10% till 30%, ökade förekomsten av alla undersökta djurgrupper med 30-120%. En större andel inhemska vegetation, från 10% till 30%, ökade i sin

tur förekomsten av alla undersökta djurarter med 10-140% (2017:1874). Ett förvånande resultat i studien var att förekomsten av stora inhemska träd hade en neutral effekt. En förklaring till detta kan vara den låga tillgången på stora inhemska träd i de undersökta miljöerna. De existerande träden på platserna spelade en viktig roll för särskilda arter, såsom vissa fåglar och fladdermöss, men att den låga förekomsten av stora träd i stort gjorde att de inte bidrog till en stor ökning i fråga om population inom djurgrupperna (2017:1881). Volym av undervegetation var den faktorn som hade störst effekt i studien, där 60% av djurarterna hade en stark positiv respons på större andel undervegetation. En komplex vegetation-struktur kan tillgodose en mängd habitat och resurser som olika arter behöver under sin livscykel (2017:1869). Studieförfattarna menar vidare att dessa resultat kan ses som en stor möjlighet att på ett genomförbart sätt öka värdena för biologisk mångfald i urbana grönområden, genom att öka andelarna inhemska arter och undervegetation, särskilt om stora träd redan förekommer i landskapet (2017:1879).

I en utvärdering (Richnau et al. 2012) av naturliga planteringar anlagda under 70- och 80-talen i region Skåne och Danmark, undersöktes hur skötsel och artsammansättning i planteringarna hade påverkat deras utveckling beträffande struktur och skiktning. Dessa planteringar var anlagda enligt den "ekologiska metoden" (se avsnitt 2.2.4), med skiktande skogsstrukturer som kopplas till äldre skogssystem, som till skillnad från yngre system ofta är mer uppskattade som platser för rekreation samt har högre värden för biologisk mångfald med sina tydliga lager av kronlager, mellan- och underskikt (2012:147). Studiens visade att artsammansättningen, inte i fråga om antal arter utan snarare vad gäller balans mellan olika typer av växtsätt, i samband med skötsel under de första åren, är viktiga faktorer för att uppnå en flerskiktad skogskaraktär i ung ålder av planteringen. En ytterligare slutsats var att det är möjligt att uppnå en flerskiktad kronstruktur redan inom 25 år i region Skåne och Danmark (2012:156). Strukturrika planteringar är ett samlingsnamn för vegetationstyper där en blandning av buskar, träd och örter växer tillsammans och skapar växtlighet och strukturer på många nivåer. De olika nivåerna möjliggörs av och gynnar en hög artrikedom av växter (Wiström et al. 2009:3)

På samma sätt som parker i stor utsträckning består av träd i klippt gräsmatta, så är det även vanligt med borttagning av undervegetation i urbana skogar i syfte att öka värdet för rekreation, öka upplevt säkerhet samt för estetiska värden. Enligt preferensstudier föredrar en majoritet halvöppna skogar med stora träd utan buskskikt. Samtidigt har skog med hög

andel dödved, mycket undervegetation och tecken på skogsbrand ofta högre värden för biologisk mångfald. Dessa skogar får ofta lägre poäng i preferensstudier (Tyrväinen et al. 2003 i Heyman 2010:125). Skogar utan buskskikt kan dock ha negativ effekt på fåglar som lever i skogsområden, då buskskiktet är viktigt för deras sökande efter skydd och föda (Heyman 2010:125). I en studie jämförde man förekomst av fåglar mellan skogsdelar där all vegetation togs bort, och skogsdelar där undervegetationen bara delvis röktes i 50x50 meters stycken, där vartannat stycke lämnades och vartannat röktes (2010:126). I de skogspartier där all undervegetation hade röjts sågs en negativ effekt, medan den partiella röjningen inte hade någon negativ effekt på förekomst av fåglar. Delvis röjning av undervegetation kan alltså vara en bra kompromiss om syftet är en urban skog med hög upplevd säkerhet och tillgänglighet, utan negativ påverkan på förekomst av fåglar (Heyman 2010:125). Det bör dock noteras att mängd undervegetation är en viktig faktor för förekomst av djurarter generellt (Threlfall et al. 2017).

Ignatieva (2017) lyfter fram exempel på hur designers i Nya Zeeland arbetar med att främja landets egen unika natur med hjälp av inhemskt växtmaterial i designad natur. Detta är ett klart skifte från den konventionella landskapsdesignen till en mer naturalistisk och lokalt förankrad design (2017:2019). Med start under den brittiska koloniseringen av Nya Zeeland har landet de senaste 150 åren erfarit en hög förlust av naturliga ekosystem. Introducerandet av icke inhemska djur och växter i stor omfattning har lett till att antalet naturaliserade exotiska växter idag överstiger antalet inhemska växtarter. Som följd av denna utveckling är idag bevarandet av den Nya Zeeländska biologiska mångfalden högt prioriterat. Frågan benämns som ”inhemsk biologisk mångfald”. Sedan 90-talet har ett skifte skett i hur planerare och landskapsarkitekter i landet förhåller sig till frågan. Från att urbana landskap i stor utsträckning har varit engelskt präglade, har ett skifte skett där fler planerare designar med inhemskt växtmaterial. Plantskolor har specialiserat sig på växter från lokala habitat, och stödjer därmed den lokala genpoolen. Den senaste trenden i Nya Zeeland är att försöka förstå landets unika natur och införliva den i urbana områden. Då Nya Zeelands inhemska flora är relativt begränsad i fråga om arter, förlitar sig denna trend på filosofin om att ”Hålla det enkelt - naturen gör resten” (2017:218). Det finns även designers inom denna strömning som förespråkar att använda en blandning av inhemskt och exotiskt växtmaterial, både för att få en större variation av färg och form i planteringarna, men också för spegla landets komplicerade historia i det urbana landskapet, som inkluderar den koloniala eran.

I en jämförande studie mellan användandet av inhemska och icke inhemska träd, undersöktes hur träden i staden påverkar samspelet mellan andra arter och dess värde för biologisk mångfald (Jensen et al. 2021). Studien tittade på de sammanslagna effekterna av den så kallade *urban heat island effect* och trädens årstidsskiftningar, och studerade vilken påverkan dessa hade på förekomsten av habitat för ryggradslösa djur som spindlar och insekter. De fann att icke inhemska träd var värd för signifikant mindre antal ryggradslösa djur än de inhemska träden. De fann även att trädens ursprung, i fråga om årstidsskiftningar, hade större påverkan på habitatet än den urbana miljös högre medeltemperatur. Exotiska arter används för deras tolerans mot stadens torra varma klimat och för en större variation av träd, och anses av många nödvändiga för att säkerställa klimatanspassning av staden (Sjöman et al. 2016). Studien indikerar dock att användandet av exotiska arter kan ha större negativ påverkan på antalet insekter och andra ryggradslösa djur än stadens högre medeltemperatur. Eftersom parker och grönområden hyser en stor del av urbana områdets biologiska mångfald är det därför avgörande att inhemska träd inte ersätts av icke inhemska sorter (Jensen et al. 2021).

En ytterligare studie (Berthon et al. 2021) visar vidare att användandet av inhemskt växtmaterial har ett större värde för inhemska djurpopulationer och biologisk mångfald, och bör därför prioriteras i plantering. Samtidigt slår författarna fast att de resurser som en växt erbjuder är viktigare än dess ursprung. Sjöman et al. (2016) menar att exotiska träd i hårdgjorda miljöer är nödvändiga för att tillgodose oss de ekosystemtjänster som krävs i framtida städer (2016:237). Gatuträd utsätts för extrema påfrestningar, och exklusivt användande av inhemskt växtmaterial skulle i en svensk kontext innebära begränsade valmöjligheter. Att enbart välja inhemska växter skulle därför i sin tur medföra en lägre variation, och högre risk vad gäller fråga om sjukdomar (2016:240). Exotiskt växtmaterial kan därför fylla viktiga funktioner i extrema förhållanden såsom en gatumiljö. I parker är förhållandena för träd och växter däremot bättre, och inhemska arter bör ges prioritet för att stödja en högre biologisk mångfald. Bristen på strukturrik växtlighet, och användande av exotiskt växtmaterial är alla faktorer som kan innebära låg biologisk mångfald i urbana grönområden (Mata et al. 2021:2). Flerskiktade strukturrika planteringar bestående av inhemskt växtmaterial i mellan- och toppskiktet spelar en nyckelfunktion för att bevara en rik insektspopulation. Växtgruppen Graminid, som inkluderar de gräsartade växtfamiljerna Poaceae (gräs), Cuperaceae (halvgräs) och Juncaee (tågväxt), var den växtgrupp med högst stödjande funktion för artrikedomen av insekter.

I en studie undersöktes spontant uppkomna urbana skogars värde för biologisk mångfald kopplat till förekomsten av insekter och spindlar, och artrikedom av växter. De ej inhemska trädarterna hade ingen omfattande påverkan på de inhemska trädslagen, i fråga om konkurrens. Istället såg man att artrikedomen av inhemska och ej inhemska växter relaterade positivt till varandra. Förekomsten av hotade växter och insekter skiljde sig inte åt mellan skogsdelarna dominerade av inhemska växtarter och skogsdelarna dominerade av ej-inhemska växtarter. Slutsatsen av studien är att spontana sucessionsskogar utgör ett habitat för inhemska och inhemska arter, vissa hotade arter inkluderade, och är en möjlighet för stadens befolkning att uppleva urban vild natur (Kowarik et al. 2019:1). Eftersom vild natur försvinner på en global skala, och urbana offentliga ekosystem generellt är intensivt skötta, utgör urban vildhet i form av spontant uppstånden växtlighet och skog en viktig tillgång i fråga om upplevelsen av vildhet i urbana områden (2019:26).

Förlusten av traditionella kulturlandskap som betesskog och betesängar för mer storskaligt jord och skogsbruk innebär också en förlust av de artrika kantzoner som finns i dessa landskapstyper, som många arter anpassats till (Fry & Sarlöv-Herlin 1997:45). Skogsbryn reglerar och skyddar också skogens mikroklimat i form av en buffertzona mot den öppna omgivningen, speciellt om de är täta (1997:48). Bryn och kantzoner med strukturell variation, horisontell och vertikal, och i fråga om artsammansättning kan ha både ekologiska värden för biologisk mångfald och upplevelsevärden och estetisk funktion i variation av färg och blomning (1997: 53). Bryn i söder och väster-läge har högst potential att utveckla en artrikedom (1997:52).

Figur 9 och 10. Två täta bryn i söderläge mot ängen i Ögårdsparken. (Hedvig Jansson 2021).

Rätt planering vad gäller växtval och plantering i tillräcklig stora ytor skapar näringsresurser under sommaren och kan främja förekomsten av humlor och fjärilar i staden. Noggrant växtval, både av vilda växter och prydnadsväxter, och skapande av habitat är viktiga komponenter (Haaland 2008:32). En studie av förekomsten av humlor och dagfjärilar i grönytor i tre delar av Malmö, där grönytor designade för biologisk mångfald jämfördes med andra, visade att förekomsten av både fjärilar och humlor på de undersökta ytorna var relativt låg (2008:28). Studiens resultat visar att dagfjärilar behöver större områden än de som mättes, och än vad som ofta finns tillgängliga i urbana områden. Fler artrika ruderalmarker, artrik ängsmark och områden med variation av vilda arter och låg skötsel skulle behövas för att främja fjärilsfaunan i städer. Högt gräs med låg skötsel är viktiga habitat för fjärils-larver och saknas i stor utsträckning. Humlor återfanns i blommande rabatter, på gröna tak, i anlagd äng och hos klöver i gräsmattor innan de klipptes (2008:24-25). Humlor var lättare att attrahera än fjärilarna i de studerade miljöerna, men bara få och de vanligaste arterna kunde registreras. Både fjärilar och humlor behöver plats och förutsättningar för hela sin livscykel. För att locka fler humlearter så behövs både övervintringsplatser och näringsresurser från tidig vår till sen sommar (2008:30).

En delvis ersättning av den yta som idag utgörs av gräsmatta med andra naturtyper skulle kunna spara skötsel samt öka biologisk mångfalden och mängden ekosystemtjänster. Ett konkret exempel att endast klippa gräs i grönområden en eller två gånger per år. Det skulle

innebära minskad kostnad för gräsklippning och samtidigt höja artrikedomen med växtarter som lockar fjärilar och andra insekter (Hedblom et al. 2017:1117). Hedbloms studie av svenska städers täckningsgrad av gräsmatta visade också att 56% av gräsmattorna, eller ängarna, i Sverige hade varit just detta kontinuerligt sedan minst 50-60 år tillbaka i tiden. Kontinuitet i grönområden är viktig för biologisk mångfald eftersom de kan innehålla en äldre fröbank. Att omvandla dessa områden till äng eller skog skulle därför ge en högre biologisk mångfald (2017:1117).

Det finns flera exempel på projekt som undersöker alternativ till gräsmattan i syfte att minska skötsel och förbättra biologisk mångfald. Ignatieva har undersökt olika sådana projekt i forskningsprojektet Lawn. I projektet undersöktes alternativ till gräsmattan, såsom den ”gräsfria gräsmattan”, inspirerad av den engelska versionen bestående av lågväxande arter som klarar att klippas några gånger per år (2017:223). I det svenska Lawn-projektet gjordes detta med svenska arter, och olika versioner av äng (2017:226). Studien intervjuade användare av de olika alternativen till gräsmatta och fick en mängd olika reaktioner. Många föredrog den traditionella gräsmattan, men tyckte att äng kunde etableras på utvalda platser, de gräsfria gräsmattorna fick positiv respons och ansågs vackra, liksom ängarna som omgavs av klippt gräs (2017: 228).

2.5 Skötsel och design kopplat till biologisk mångfald och naturupplevelse

Petra Bengtssons avhandling undersöker, genom intervjuer och observationer, samverkan inom svensk parkskötselns olika nivåer samt parkförvaltnings förhållande till biologisk mångfald (2010).

Sveriges regering har beslutat att följa konventionen för biologisk mångfald och införlivat det i Sveriges miljökvalitetsmål. Arbetet för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i urbana miljöer åligger i detta arbete kommunerna, dock saknas ett samlat och statligt beslut för hur detta ska ske (Bengtsson 2010:17). Bengtsson hänvisar till en studie gjord av Sandström och Andersson (2007) om hur olika skötselpraktiker påverkar den biologiska mångfalden i olika urbana grönområden, vilken visade att mångfalden var högre i koloniträdgårdar än i kyrkogårdar och parker, samt att kunskaperna om ekologiska funktioner var lägre hos parkförvaltarna än hos kolonilottsamatörerna (2010:38). Detta kan förstås i förhållande till hur lågavlönade arbeten inom parkförvaltning är, och att det inte alltid krävs någon utbildning (2010:199). Avhandlingen visar att det finns fyra skötselideal, det estetiska,

det ekonomiska, det ekologiska och det sociala. Av dessa är det estetiska idealet dominerande på den operativa nivån, med inslag av de övriga, och präglas av intensiv skötsel med målet om ett städat, prydligt, ogräsfritt och välkött uttryck (2010:223). Uppfattningar av vad biologisk mångfald är varierade mycket hos de intervjuade parkförvaltarna, vilket enligt Bengtsson innebär en perspektivförskjutning av begreppet som får följderna försvårad kommunikation om biologisk mångfald och att kommunikationen i arbetet kring detta faller mellan stolarna om perspektiven inte överensstämmer (2010:224). Avhandlingen visade också att parkförvaltningar är mångtydiga organisationer som innefattar både en traditionellt tänkande kultur som med en statisk syn på förvaltning och en nytänkande med utrymme för förändringsarbete (2010:206). För att bättre utveckla arbetet för biologisk mångfald inom parkförvaltning och skötsel krävs ett aktivt samspel både uppifrån och ner, en öppenhet från ledningen att ta in nya kunskaper och vara förändringsbenägen (2010:225).

Nassauer (1995) lyfter fram vikten av att ge kulturella ramar, och tecken på mänsklig omsorg, så kallade "Cues of care", för att skapa acceptans för naturvärden som kanske inte alltid stämmer överens med kulturella uppfattningar om hur ett prydligt landskap ska se ut. "*Ecological quality tends to look messy. [...] What is good may not look good, and what looks good may not be good*" (Nassauer, 1995:161). Att ge ett kulturellt språk till ekologiska funktioner är viktigt för synen på dem, då de kommunicerar en mänsklig intention och en mänsklig omsorg. Ekologiska funktioner och värden inte alltid är synliga för dem som saknar kunskaper inom området, och vidare har den kulturella bilden av ett pittoreskt och bildskönt landskap blivit en så integrerad del av vår landskapssyn att denna uppfattnings ursprung i kulturen glöms bort, och det pittoreska landskapet misstas för ekologisk kvalitet (195:161). Skillnaden mellan ekologisk funktion och ett landskaps utseende, skillnaden mellan ekologi som vetenskap och det kulturella konceptet av natur, gör att designlösningar och kulturella ramar krävs för att naturvärden som inte stämmer in i den kulturella bilden av hur ett landskap "ska se ut" behövs. I likhet med det Petra Bengtssons avhandling visade i fråga om skötsel för "ett städat och ordnat intryck" (Bengtsson, 2010) beskriver Nassauer att den kulturella form som präglar landskapet i Nordamerika är "prydlighet och ordning". Hon menar att detta ska förstås, snarare än människans vilja att kontrollera och dominera naturen, som ett tecken och bevis på omsorg som är socialt drivet. Ett prydligt och ordnat landskap är ett bevis på återkommande mänsklig omsorg och arbete. Exempel på den kulturella förståelsen av natur är att allt från ett torg med träd, ett jordbrukslandskap, eller ett vilt landskap kan beskrivas som natur. En annan missförståelse är att natur är det som står helt utan mänsklig påverkan när till exempel bevarandet av en viss naturtyp i naturreservat är beroende av mänskliga

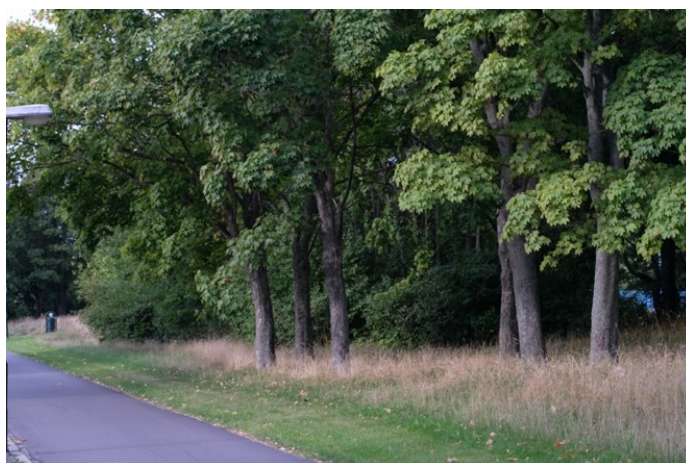
interventioner (1995: 162). Preferenstudier visar att människor föredrar naturliga landskap, där vatten och trädkronor är element som framträder som viktiga för upplevelsen av naturligt, samtidigt uppskattas inte alla typer av naturliga landskap. Till exempel undervegetation eller för täta krontak kan upplevas som mindre attraktiva. Det kulturella konceptet av den pittoreska naturen skapar ett landskap som ser skött ut, inte vilt. Studier visar att båda i urbana områden och på landsbygden så tenderar vi att uppfatta landskap som har biologisk mångfald som oordnade, ej omhändertagna, som ogräs. Det är ett problem att biologisk mångfald och heterogena landskap uppfattas som brist på omsorg (1995:163). Nassauer beskriver att tecken på omsorg kan vara en mängd olika designuttryck, men ska i den lokala kontexten signalera att landskapet tas hand om. Det kan vara fågelholkar, staket, en färgrik blomsterplantering, klippta buskar eller tydligt mänskligt skapta mönster som ramar in en natur som kan upplevas som oordnad och därför mindre attraktiv (1995:168). Den positiva respons som ängsmarken omgiven av klippt gräs fick i Ignatievas studie beskriven ovan, stärker Nassauers teori om Cues of care (Ignatieva 2017:228).

Figur 11. Exempel på Cues of care i Südgelände, Berlin (Hedvig Jansson 2021)

Figur 12. Prydligt ordnad ved, Park Gleisdreieck Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Figur 13. Högvuxet gräs med klippt gräs vid gångväg, Kroksbäck Malmö. (Hedvig Jansson 2021).

I en studie Nassauer gjorde på hur kulturella normer påverkar åsikter kring en ekologisk design, konventionell design, och en blandning av de båda stilarna såg man att grannarnas design av sina trädgårdar hade en dramatisk påverkan i hur respondenterna i studien rankade de olika stilarna nämnda ovan. Detta tyder på att kulturella normer, men framför allt hur trädgårdar i ens närhet är designade, påverkar ens preferenser starkt. En annan slags design av urbana grönområden skulle på så sätt kan bidra till att förändra normer och design också för hur privata trädgårdar utformas (Nassauer et al 2009).

Hur man som landskapsarkitekt kan arbeta med spontant uppkommen vegetation och växters

dynamiska processer diskuteras av Lucia Grosse-Bächle (2005). Grosse-Bächle menar, i likhet med Nassauer, att det mänskliga behovet av vild natur, liksom det mänskliga behovet av att forma sin omgivning båda måste tas i beaktande. I design med växtlighet och dynamiska processer är respekten för den skönhet som uppstår spontant ett mål som kräver kunskap och försiktighet (2005:232). Inom landskapsarkitektur har arbete med växtlighetens dynamiska processer traditionellt en underordnad roll. Dynamisk växttdesign har använts framförallt i naturlig design men det blir allt vanligare att växters naturliga processer används i andra mer tydligt designade projekt (2005:234). Ett exempel är Südgelände i Berlin med sparade industriella element, konstverk och skyddad natur, ett annat exempel designexempel hon nämner består av unga kvaliteter träd som sedan gallrats efter hand och i sina olika åldrar blir olika stadier och versioner av designen. Inte som något statiskt färdigt slutmål, utan som många versioner över tid. I dessa projekt är inte mänskligt skapat och naturligt varandras motsatser. Denna typ av design bryter också av från idén om ”vacker natur” och experimenterar med det fula och vardagliga som unga träd, och nedbrytning (2005:254).

”To allow confrontations with the impersonal power that is nature, nature should be allowed to develop according to its own rules wherever space allows” (Grosse-Bächle 2005:231).

Aguilera et al (2018) mätte förekomsten av fjärilar i urbana grönområden och offentliga parker i Malmö, med olika skötselregimer, och förändringar mellan åren 2006 och 2015. Resultatet visar att de traditionellt intensivt skötta parkerna, präglade av klippt gräsmatta och hög användning av exotiskt växtmaterial hade lägst förekomst av antal fjärilsarter och störst förlust av arter över tid. De platser som hade högst förekomst av fjärilsarter och minst förlust av arter över tid var ruderalmark och semi-naturliga parker som helt saknade skötsel eller enbart klipptes en till två gånger per år. Intensiv skötsel av urbana grönområden har en negativ påverkan på förekomsten av fjärilar och för att främja fjärilsfaunan föreslås minskad skötselintensitet och värdväxter för fjärilsarver. Speciellt viktiga är också tillvaratagandet av ej skötta ruderalmarker, något som ofta förbises i dagens stadsplanering och försvåras av att de ofta återfinns på privat ägd mark (2008:341- 342).

I en studie gjord i Prag restaurerades fruktträdsängar som tidigare varit en del av det omgivande rurala landskapet och nu blivit en del av den urbana miljön. Områdena hade blivit övervuxna av buskar, skogsträd och många av fruktträden var döda. Restaureringen bestod av nyplantering av fruktträd och återställande av fruktträdsängens ursprungliga vegetationsstruktur genom att ta bort vedartat material i området med undantag för

fruktträden, delvis hålla tillbaka omgivande växtlighet i en kringliggande ram, slå ängen ta bort hö efter slagning (Horák et al. 2017:269). Studien visade en signifikant ökning av förekomst i de undersökta djur och växtgrupperna växter, lavar, fjärilar, skalbaggar, hopprätvingar (gräshoppor och liknande insekter), och fåglar (2017:267). Ängar med fruktträd har en stor potential att användas som multi-funktionell yta genom att gynna biologisk mångfald och kunna användas av boende för plockning av frukt. Det finns också ett stort kulturellt värde i att restaurera och återskapa denna typ av kulturlandskap (2017:269).

Berlin är känt för hur närvaron av urban vildhet, eller spontant etablerad växtlighet, accepterats, värdesatts, och införlivats som en del av landskapsdesignen. Efter andra världskriget var stora delar av Tyskland förstörda och i detta nya landskap blev spontan vegetation en del av de urbana ekosystemen. Platser som Park Südgelende, som var natur etablerad på ett övergivet järnvägsområde och fabrik, togs tillvara på för sin biologiska mångfald, bevarande av arter och genpol i den ökade urbaniseringen och som en viktig plats för naturupplevelse i staden, och idag är det ett naturreservat (Ignatieva 2017:228). Förståelsen för betydelsen av spontant uppkomna urbana habitat har gjort att de integrerats i planeringsdokument, och de accepteras som en specifik naturtyp i form av post-industriella nya ekosystem. Denna syn på spontan växtlighet har också anammats av ekologer och landskapsarkitekter i Berlin som använder denna spontana växtlighet som en del av designen. Park Gleisdreieck öppnades 2011, och ligger precis som Park Südgelende, på en före detta järnvägsområde. Parken består av delar som lämnas att utvecklas fritt, bland grus och gamla järnvägsspår, och andra delar bestående av gräsmattor, sådda ängar, skateparksdel och olika sportplaner samt cykelbanor. *“If it is possible to make spontaneous vegetation more attractive, it may also be possible to introduce it as an alternative to ornamental planting in the city”* (Kuhn 2006, se Ignatieva 2017:230). Den spontana vegetationens vildhet ger en karaktäristisk estetik och också ett förhållningsätt som går ifrån den mer traditionella synen på utsmyckade grönområden i staden. Förhållningsättet ser den spontana vegetationen som grunden som sedan kan förbättras genom att tillföra växtlighet, i form av inhemska eller ej inhemska arter (2017:230). Att låta spontan vegetation växa i fred är också en uttalad del av Berlins skötsel av stadens grönområden, med undantag för invasiva arter som ska bekämpas och avlägsnas (Handbuch Gute pflege 2016:172). I 30-talets nazityskland överfördes de nazistiska idéerna på synen på lämplig vegetation i den naturalistiska landskapsdesignen som förespråkandet användandet av endast inhemska, och undvikandet av utländska arter. Användandet av naturalistiska planteringar för att stärka nationalism användes också i USA under denna tid (Woudstra 2004:47). En del av Berlins sätt att behandla växtlighet i staden är

ett aktivt avståndstagande från denna historia, genom att betrakta en blandning av inhemska och ej inhemska växter, och spontant etablerade växter, som stadens naturliga flora (Ignatieva 2017:230).

Roland Gustavsson menar att användandet av träd arkitektoniska kvalitéer ofta begränsas till dess yttre estetiska attribut. Användandet av träd inom landskapsarkitektur är ofta baserade på trädets yttre kvalitéer som bark, löv, färger, skugga och krona men som solitära träd. Deras interna och rumsskapande kvalitéer, samt hur de formar varandra när de får växa som ett system är ofta en outnyttjad möjlighet i form av skogsdungar, eller skogsbestånd (Dunnett & Hitchmough 2004:69). Gustavsson ser behovet av ett större utbyte mellan olika professioner, att kreativ design och ekologisk kunskap i högre grad bör förenas. Samt att skötsel och förvaltning ska ses som en aktiv pågående process. I detta, att parker och urbana skogar, aldrig är färdiga, är skötseln och förvaltningen den viktigaste designen (Gustavsson et al. 2005:394.). I en intervjustudie av tre yrkesgrupper, landskapsarkitekter, skogsbrukare och ekologer, såg man behovet av ett gemensamt språk och kunskapsutbyte. I bedömningen av de olika bestånden i landskapslabbet på Alnarp följde de olika yrkesgruppernas skattningar de klassiska gränserna för deras expertis, i form av estetiskt intryck för landskapsarkitekterna, produktion för skogsbrukarna och värde för bevarande för ekologerna (Gustavsson & Jönsson 2002: 44-45).

3. Inspirationsbesök Berlin

3.1. Intryck från besöken

I denna del av uppsatsen kommer jag ge exempel från mina platsbesök av tre parker i Berlin som inspiration för hur design och skötsel med målen biologisk mångfald, urban vildhet och att skapa tillgänglig urban natur kan se ut. Bilderna är exempel på en vildvuxen estetik och exempel på användning och funktioner som samexisterar med den urbana naturen i dessa parker.

Jag besökte parkerna Park Gleisdreieck, Park Südgelende och Park am Nordbahnhof. Park am Nordbahnhof ligger i norra centrala Berlin och Gleisdreieck och Südgelende i södra centrala Berlin. Berlin är som jag nämnde i litteraturstudien känt för sitt sätt att acceptera och inkludera spontan växtlighet i stadens grönytor och alla de besökta parkerna är tidigare järnvägsområden som under Berlins uppdelning i Öst och Väst blev vildvuxen urban natur

när deras verksamheter som tågområden lades ner. Dessa vildvuxna områden urban natur har sedan omvandlats till etablerade parker.

I Berlins skötselhandbok står det att spontant etablerad växlighet, inhemska och ej inhemska arter, ska ses som en del av urban vildhet och låtas växa i fred. Blommande och täta buskar lyft också fram som viktig livsmiljö för många arter. Nedfallna löv ska låtas vara där platsen tillåter. Detta för att gynna biologisk mångfald (Handbuch Gute Pflege 2016:18, 2016:91). Invasiv arter, enligt lista, ska dock tas bort (2016:172). Obestämda grönytor, dvs informella grönområden, beskrivs fylla en viktig ekologisk funktion i det urbana landskapet som ska tillvaratas. Värden och funktioner som dessa platser kan ha som lyfts fram är som platser för start av succession, sand för Berlins fåglar, som extrem ståndort för ovanliga arter, en egen spontant uppstånden artsammansättning av inhemska och ej inhemska arter, och en egen estetik som kan byggas vidare på eller utvecklas i framtiden. (2016:192).

Att Berlin har detta förhållningsätt och dessa skötsel mål märks genomgående i staden. Hög svinmålla under gatuträden, skogskaprifol längs gatorna och högvuxet gräs längs spårvagnsrälsen. Rabatter som väller ut över sina kantstenar och växer ihop till en grön vild massa. Promenaden mellan Park Gleisdreieck och Park Südgelende med högvuxen äng och gräsmark istället för klippt gräsmatta. Detta tillsammans med upplevelserna av ny vildhet och urban natur som finns i parkerna jag besökte, samt att en del av deras utformning utgått från befintlig spontan växtlighet som bevarats i olika grad och utvecklats på olika sätt, ger en övergripande känsla av en annan slags norm i fråga om synen på vad grönområden i staden ska vara och se ut.

Nedan kommer jag kort, med foton, gå igenom exempel från de besökta parkerna med fokus på naturkänsla, urban vildhet, och exempel på att en annan mindre strikt och mer vildvuxen estetisk norm är möjlig i urbana områden.

Park am Nordbahnhof, Berlin

Parken är ett naturskyddsområde och grönområde, med målet biologisk mångfald och att tillgängliggöra urban natur. Området var en tågstation fram till 1952, som sedan utvecklades till ett vildvuxet obestämt grönområde, sedan 2009 är området en park (Berlin.de). Parken har en lekplats, skatepark, och olika gångstråk i asfalt och grus, och sparade historiska element från tiden som tågstation. Parken var full av personer som använde de olika delarna

när jag var där. De satt och läste tidningen på ängen, låg och solade, plockade blommor, promenerade, joggade och satt på bänkar intill skogsdelarna. Genomgående i parken var intrycket av vildvuxen estetik av spontant uppkommen växtlighet. Ung skog och blandningen av inhemska och ej inhemska arter, trädgårds och vilda växter präglade området växtlighet. Tall och rosor i dominerade den öppna delen, skogsdungar dominerade av björk och mycket Robinia. En stor del av parken består av öppna gräs och ängsytor med och fjärilar och bin. Ängen ser inte planterad ut utan som spontant uppkommen vegetation i den sandiga marken. Präriesolros växte i anslutning till ängen.

Spår av skötsel var synlig i form av öppenhet i skogsdungarna där särskilda arter gynnades vid gallring som unga skott av ek. Samtidigt var vissa delar rika av Robinia som kan anses invasiv och med sina kvävebindande egenskaper kunna vara negativa för ett område i det avseende att de förändrar näringsförhållandena i marken till mer näringsrika. Skötsel för att främja den biologiska mångfalden beskrivs på hemsidan. Hålla äng och gräsmark öppen med enstaka träd och buskar. Den slås 1-4 gånger per år beroende på del. Förhindra spridning av Solidago och Parkslide. Främja fåltskikt i skogen. Främja föryngring av hemmahörande arter som ek, hassel, fågelbär, fläder, alm. Bevara täta strukturer inklusive björnbärnsnår på utvalda platser. Ta bort skugggivande arter som Lind, och ej inhemska arter från smala trädrensor (Berlin.de).

Figur 14,15, 16, 17. Foton från Park am Nordbahnhof, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Gleisdreieck-Park Berlin

Berlin har som mål att skapa ”Rum för naturupplevelse” i alla stadsdelar, med syfte att låta barn få kontakt med stadsnatur och biologisk mångfald. Detta ses som en viktig del av deras utveckling. De områden som blir till dessa naturupplevelse-rum består ofta av spontant etablerad växtlighet som sedan vidareutvecklas (berlin.de). Två av dessa rum finns i Gleisdreieck- park.

Beslut kring att det gamla järnvägsområdet skulle bli park togs i slutet av 1990-talet och 2014 färdigställdes parken. Befintlig spontant etablerad växtlighet var en del av utformningen, och delar av den unga skog som hade etablerats i järnvägsspåren sparades i designen. Parken består av en blandning av platser och funktioner, cykel och gångvägar i olika markmaterial, samt en blandning av vegetationstyper. Förutom den urbana vilda skog som sparades, finns planterade sten och grus- ängar, och gräsmattor. I området finns en blandning av inhemska och ej inhemska arter, varav vissa spridit sig med tåg för länge sen och är specialiserad på platsens torra och näringsfattiga förhållanden. Området använder miljövänlig belysning för att värna den biologiska mångfalden av insekter och fåglar i området. Belysningen släcks av på natten (Berlin.de).

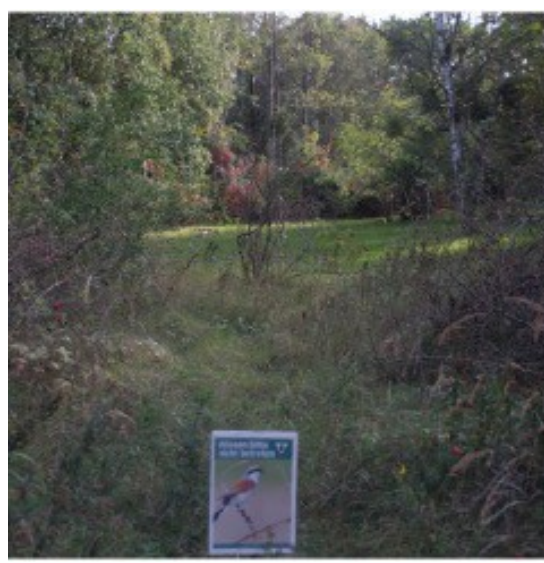

Figur 18, 19, 20, 21. Bilder från Park Gleisdreieck, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Park Südgelände

Järnvägsområdet stängdes 1952 i samband med Berlins delning, och den natur som då etablerade sig på området blev 1999 ett naturskyddsområde. Värdefulla torrängar och spontant etablerad skog är viktiga habitat i området. Arters spridning längs den tidigare järnvägens korridorer och artspridning från olika regioner med själva tågen, skapade den höga biologiska mångfald som finns i området idag. Bland annat finns här 95 arter av vilda bin, 350 växtarter och 30 fågelarter. Skogsdelarna som upptar två tredjedelar av området domineras av björk och robinia. Skogsområdena har en utvecklad undervegetation och klättrväxter som bidrar till dess vilda uttryck. Över tiden har skogdelarna blivit näringsrika nog för lönn, lind och ek att etablera sig som sekundärarter i skogdelarna och kommer fortsätta att utveckla dem som habitat. Skogsområdena tillåts utvecklas fritt utan skötsel men de öppna ytorna hålls från att växa igen genom gräsklippning (berlin.de). Betande får hjälper också till med detta arbete.

Tydligt avgränsade gångstråk och uppmaning att hålla sig till dessa genom området, syftar att skydda den biologiska mångfaldens fortsatta utveckling (berlin.de). Konstverk och sparade element från tågområdet finns längs med gångstråken i området. Den tydliga uppdelningen i var man får gå, bland annat genom de upphöjda gångvägarna och skyltar med fredade områden för fågellivets skull, skapar en viss distans i fråga om aktiv användning i området. Samtidigt tycker jag att det kompenseras av områdets naturs slagkraftighet, samt att syftet med distansen tydligt kommuniceras genom skyltar och information som gör att man blir positivt inställd till grunden för detta.

Figur 22, 23, 24, 25. Bilder från Park Südgelände, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Övriga exempel från Berlin

Här är några övriga bildexempel på hur Berlins skötselplan för stadens grönområden syns i staden.

Figur 26, 27. Högvuxet gräs och ängsblommor vid Südkreuz nära Südgelände, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

Figur 28, 29, 30. Exempel på hur mindre intensiv skötsel, Mehringdamm och Pankow, Berlin. (Hedvig Jansson 2021).

3.2. Lärdomar från inspirationsbesöken i Berlin som skulle kunna lämpa sig att applicera i Ögårdsparken

Berlin beskriver i sin skötselhandbok en inställning till spontant etablerad vild växtlighet i staden som en tillgång att ta vara på, bevara eller utveckla. Att spontant etablerad växtlighet inte ska avlägsnas, förutom i särskilda rabatter, om det är en invasiv art, eller om ett område sköts enligt målet en viss naturtyp som i exemplen från Nordbahnhof och Südgelände där ängsmarkerna hölls öppna från igenväxning genom skötsel. Berlin gör heller ingen åtskillnad mellan inhemskt och ej inhemskt växtmaterial så länge det inte är listat som invasivt (Handbuch Gute pflege). Detta är en generell syn växtlighet i staden som kan kopplas till det Ruprecht beskriver som stadens ”inhemska växtlighet” (Ruprecht 2015) och Kowarik beskriver som en ”ny slags vildhet” (Kowarik 2005). Problemet båda dessa nämnda författare nämner i att denna sorts informella växtlighet som spontant tar plats i staden ofta faller mellan

stolarna i att sakna definition eller beskrivas som en mängd olika saker, befäster Berlin som en resurs genom i sin skötselhandbok uttalat beskriva dessa områden i ett eget kapitel (Handbuch gute pfege Berlin).

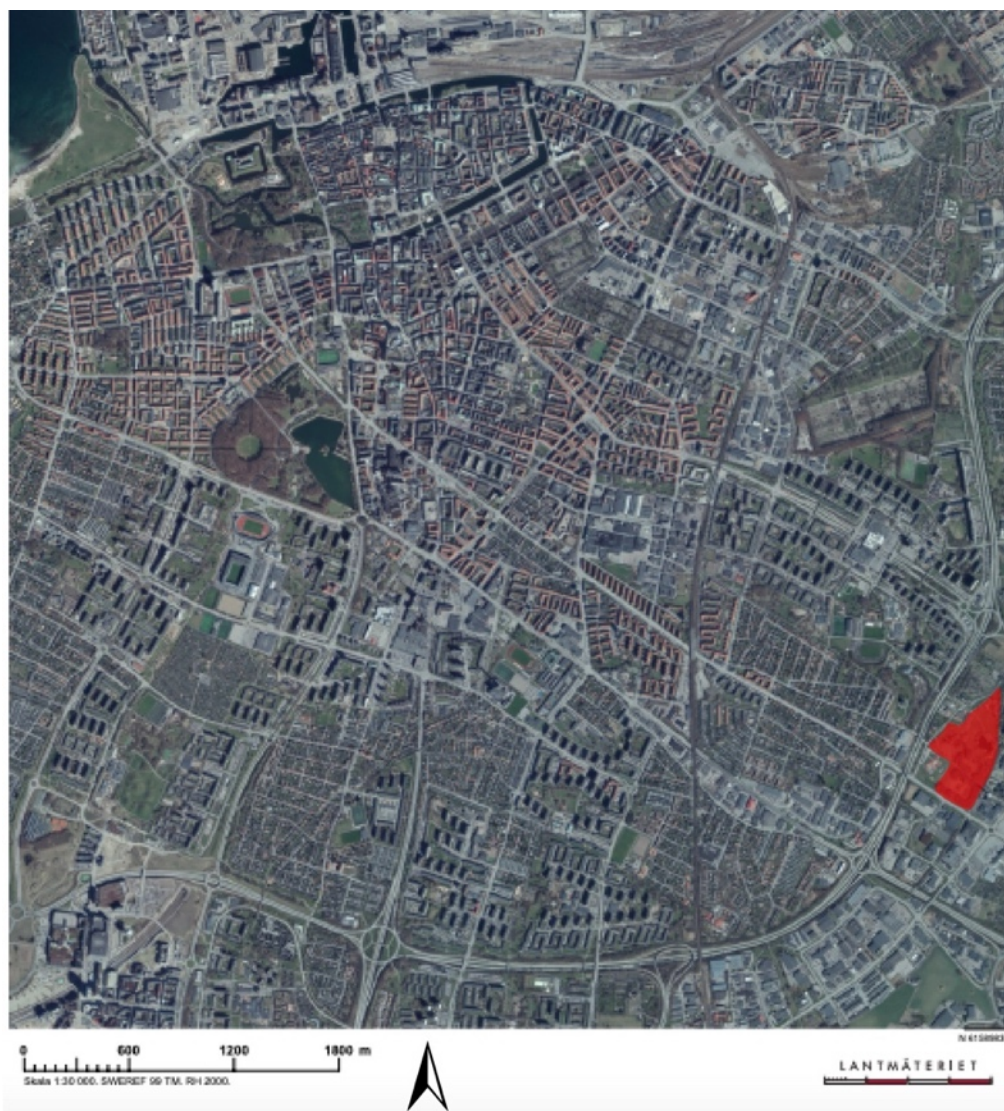
Även om Ögårdsparken inte är någon urban vildhet i den bemärkelse att det är en informell grönyta, utan en park med naturlika delar så är Berlins generella sätt att arbeta med stadens växtlighet dels som urban natur, men också att skapa parker med de uttalade målen att vara en plats som tillgängliggör urban natur för stadens invånare, och särskilt fokus på barn i form av de så kallade naturupplevelserummen, och att sköta och sköta och bevara de beskrivna parkerna ovan enligt målen biologisk mångfald ett progressivt och inspirerande angreppssätt, i form av uttalade konkreta åtgärder och mål. Petra Bengtsson beskriver i sin avhandling hur målet biologisk mångfald riskerar att falla mellan stolarna i förvaltning och skötseln av parker, samt att det saknas ett samlat och statligt beslut för hur kommunerna ska bevara och utveckla den biologiska mångfalden, även om ansvaret för detta arbete ligger hos kommunerna (Bengtsson 2010:17). Ur det avseendet tycker jag Berlins skötselplan är ett bra exempel som ger information till stadens invånare både genom dokument som dessa, men också skyltar på områdena, vilket underlättar acceptans och förståelse när information ges om varför. Inspirationen från Berlin applicerat på Ögårdsparken gör att det är lättare att ge ett designförslag som föreslår fri utveckling av vissa områden, och att föreslå vissa naturtyper som kommer ha en vild karaktär och tro på att ett sådant förslag skulle kunna fungera väl och bli en välanvänd plats, med de besökta parkerna i Berlin som referens. Mina platsbesök och observationer i Ögårdsparken gav mig intrycket att de flesta av parkens användare rör sig genom parken på de relativt breda asfalterade vägarna som rör sig längs med och igenom parken. Upplevelserna längs dessa stråk består av stor del öppen gräsmatta och att se träd och grupperingar av träd utifrån. De upplevelsevärden som finns om rörelser genom och in i skogsdungarna skulle uppmuntras och underlättas i form av stigar och information eller tecken på omsorg, missas av många.

4. Fallstudie: Ögårdsparken

4.1. Beskrivning av parken idag

Ögårdsparken ligger i sydöstra delen av Malmö, mellan bostadsområdena Almgården och Rosengård, samt Jägersro med ett industriområde närmast parken. Almgården som ligger intill parken byggdes mellan åren 1969-72, på tidigare åkermark. Intill parken ligger också

Västra Skrävlinge kyrka och kyrkogård vars nuvarande byggnad byggdes på 1800-talet, Botildenberg Stiftelse med byggnad från 1800-talet, moskén Malmö islamic center byggd 1983 med en grundskola i samma byggnad (Lunds stift 2018:3). Motorvägen Inre ringlinjen som omger Malmös ytterkant befinner sig längs med parkens västra sida mellan parken och Rosengård.

Figur 31. Ortofoto Malmö, skala 1:30 000. Ögårdsparken i rött. Lantmäteriet 2022.

Kyrkogården, moskén och Botildenberg med sin utbildning i stadsbruk och odling, har alla tillhörande grönområden som ansluter till parken. I moskéns byggnad finns en skola, Ögårdskolan, för årskurs F-6, och i Almgården finns i anslutning till parken två förskolor.

Figur 32, 33. Malmö islamic center moské och Västra skrävlinge kyrka. Ögårdsparken (Hedvig Jansson 2022 och 2021).

Figur 34, 35. Botildenborg och lekplatsen med Almgården i bakgrunden. (Hedvig Jansson 2022).

Ögårdsparken är 17 hektar stor, att jämföra med Malmös mer välkända större parker som Pildammsparkens 49 hektar, Bulltoftaparkens 87 hektar, Slottsparken 55 hektar och Beijers parks 12 hektar (Malmö stad Naturvårdsplan 2012). Detta gör Ögårdsparken till en relativt stor bostadsområdespark, vilket också är så jag uppfattar dess främsta karaktär idag. Jag upplever att parken kan delas upp i två karaktärer: en naturlig och en öppen del bestående av står del gräsmatta.

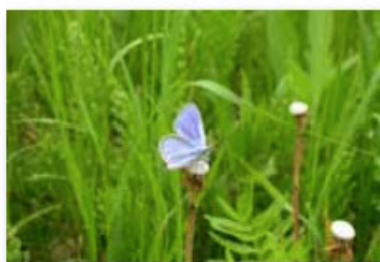
Figur 36, 37. De två observerade karaktärerna i Ögårdsparken (Hedvig Jansson 2021).

De värden i fråga om naturupplevelse och karaktär som finns i den naturlika delen, samt kontrasten mellan dem var anledningen till att jag ville arbeta med Ögårdsparken. Mitt intryck är att grönområden som är anlagda i anslutning till miljonprogramsområden ofta har karaktärer liknande den i Ögårdsparken med stora öppna gräsytor, och grupper av eller inramningar av träd. Min upplevelse är att grönområden i anslutning till miljonprogramsområden, trots att de benämns som parker, ofta saknar karaktären av att vara en egen plats som park utan ger mer intrycket av att vara just grönyta till de intilliggande

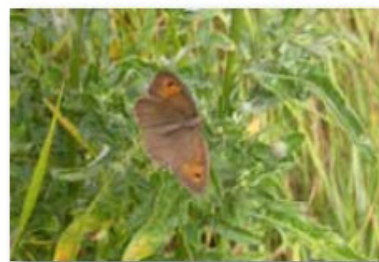
bostadsområdena. Detta är kanske deras huvudsakliga funktion och ursprungliga tanke, men både med tanke på aktuella diskussioner om att förtäta miljonprogramsområden, och kontexten av att denna förtätning ofta sker på just grönområden, tycker jag det är intressant att arbeta med att tydliggöra ett sådant områdes park. Att utveckla ett befintligt grönområdes potential som park skulle vidare kunna öka användarvärdet inte bara för de som bor närmast utan också som park i Malmö generellt.

I Malmös Naturvårdsplan med inventering och beskrivningar av stadens olika grönområden lyfts i beskrivningen av Ögårdsparken de stora popplarna, pilträden, dammen och befintlig ängsmark fram som särskilda värden. Den naturlika delen av parken, med ängsmark och dungarna med träd, beskrivs intressant nog inte ha inkluderats som en del av parken i tidigare inventering. Denna del beskrivs som skogsomgärdade ängsmarker. I brynen finns mycket slån. Ängen beskrivs som näringsrik, ha trivial flora men som rik på naturupplevelse och diverse insekter. Föreslagen åtgärd är förutom skydd av områdets pilar och popplar, att förändra skötseln av de skogsomgärdade ängsmarkerna.

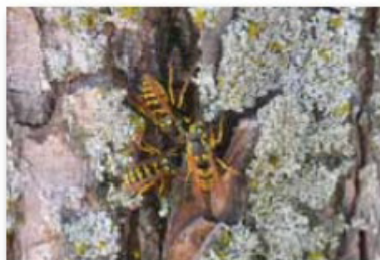
Särskilt de i söder som är omslutna och läade av träd kan bli utmärkta insektsängar med fina bryn. Höst-slätter och bortförande av det slagna materialet för att eventuellt minska näringen i marken. Insådd av lämpliga ängsblommor skulle kunna göras (jämför Toftanäs)". (Naturvårdsplan Malmö stad 2012: 42).

Puktörneblåvinge, vanlig på okläppta partier.

Slättergräsfjäril.

Getingar på savande (döende) alm.

Krusskräppa, vanlig på näringsrika ängar.

Figur 38. Foton från inventering av Malmö stad (Magnus Wedelin, Naturvårdsplan Malmö stad 2012:42)

Observerad flora och fauna vid inventering av Malmö stad

Flora: Baldersbrå, bredkaveldun (vid dammen), storsvuxen starrart, troligen vassstarr (vid dammen), grodblad, hundkex, krustäppa, krustistel, kärringtand, pilört, revfingerört, rosendunört, rödklint, röllika, smörblomma, stormåra, strandklo (vid dammen), stånds, svartkämpar, vägtistel, åkermolke, åkertistel, åkervinda, äkta förgätmigej (vid dammen).

Alla trädarter ej noterade.

Fåglar: I dammen: Gråhäger, gräsand, rörhöna. Finns säkert mer i buskagen men värmen var så hög vid inventeringstillfället att de nog höll sig gömda.

Fjärilar: Puktörneblåvinge (förvånansvärt talrik), slätterängsfjäril, rovfjäril, tistelfjäril

I mina besök av dungarna har jag inte inventerat trädbestånden, men sett att de består av mycket poppel, björk, pil, hassel, fågelbär, lönn, nyponbuskar. Även bok och ek. På ängen i söder beskriven i inventeringen finns två grupper av avenbok planterade.

Figur 39, 40. Bild från ängsmarken i söder och en från en dunge med högt gräs, Ögårdsparken Malmö. (Hedvig Jansson 2021).

Förutom ängsmark består den naturliga delen av parken av omgivande trädgångar med varierande vegetation-struktur, vissa är till stor del öppna utan undervegetation, andra omges av täta bryn eller har mycket nedklippt material som ligger utspritt. Inne och i anslutning till dungarna finns en del skräp som vittnar om användning men också bristande skötsel. Det saknas tydliga stigar in i och genom dem och tillgängligheten begränsas också av omgivande nässlor.

4.2. Fältobservationer över hur Ögårdsparken används

4.2.1. Observationsstudie

Jag utförde en liten observationsstudie för att undersöka användningen av parkens olika delar. Observationen gjordes en solig lördag i september under 4 timmar. 2 timmar i den öppna gräsmattedominerade delen, och 2 timmar i den naturlika delen där jag rörde mig mellan olika platser på cykel och gåendes samt sittande på gräsmattan inne bland dungarna. Jag förflyttade mig i området eftersom sikten över området är begränsad jämfört med den öppna delen. I observationen räknade jag antal personer, och användning av parkens olika delar. Även om observationsstudien endast var under fyra timmar och bara en dag, så var det en varm och solig lördag vilket ändå kan säga något om användningen. Under de två timmar jag var i den öppna delen, såg jag 154 personer i den öppna delen av parken. Av dessa bestod 64 av personer som cyklade som igenom parken, på gång och cykelbanan i mitten av parken. De tydliga platserna i parken, i form av lekplatsen och hundrastgården och gång och cykelbanorna användes, medan de öppna gräsytorerna knappt användes. Användningen av gräsmattan skedde förutom för att gena, i anslutning till lekplatsen för att sitta på filt, picknick och grillning. Lekplatsen fungerade lite som en samlingsplats med fler än barn och föräldrar som använde den. Detta kan bero på att det är en tydlig plats och har flera sittplatser, samt att det är i delen nära bostadsområdet Almgården. Kanske kan det också vara avsaknaden av tydliga ”platser” på de öppna gräsytorerna, förutom bänkar längs GC-banan som begränsar dess användning. Inga stigar går heller genom dessa gräsytor. Att många cyklade och gick på GC-banan i mitten av parken gav intrycket av genomfartsled. Detta är inte konstigt med tanke på att den cykelbanan går till Rosengård och mot centrum, men fick mig att tänka på bristen av gångstråk inne i och runt i parken.

Under observationsstudiens andra del på olika platser i den naturlika delen såg jag fem personer som använde platsen. En person som tränade på ängen, en som sov på ängen, och tre killar som åt mat på en bänk i gräsmattan inne bland traddungarna. Ingen av dem var inne i dungarna utan på ängen och gräsmattan mellan dem. I jämförelse med den observerade rörelsen i den norra, öppna delen av parken var fem personer under 2 timmar mycket mindre. Alla som jag såg använda den mer naturlika delen var killar eller män. Även om detta kanske bara var en slump och just vid detta tillfälle, med tanke på att så kort tid och få personer, så tänkte jag på upplevd otrygghet och hur skräp, gamla möbler och ölburkar som fanns i området kan bidra till en upplevd otrygghet. Under observationen tänkte jag också på hur jag glömde bort,

eller hörde trafik-ljuden mindre, i denna del trots att jag var närmre bilvägen. De närmre syn och ljudintrycken i den naturlika delen tog över.

Det upplevde jag också i den öppna delen att när det blåste och man hörde trädens löv så förtogs det annars konstanta ljudet av trafik.

4.2.2. Intryck och tankar från platsbesök av Ögårdsparken

Parkens södra del är naturlig med träddungar som omger en gräsyta och längst i söder äng med högt gräs och buskar. Ängen och dungarna ger upplevelsen av natur, ängen med sin högvuxenhet och dungarna framför allt när man går in i dem. Trots att dungarna inte är så stora skapar flera av dem skogsrum där man skiljs av från omgivningen. Detta beroende grad av på täthet, skiktning och bryn som rumskapande element. Flera av dungarna behövde man gå genom omgivande nässlor eller hitta vaga öppningar och stigar in i, vilket antagligen gör att färre upplever dessa rum om man inte aktivt söker sig in. De dungar som var mer gallrade kändes som en tydligare del av parken, kanske i form av sin öppna karaktär, men också genom att man lätt kunde promenera igenom dem, och att deras skötsel ingav känslan av att det var tänkt att man skulle gå där. Samtidigt som dessa var mer tillgängliga saknades den skogskänsla inne i dungen, som fler skikt och eller omgivande bryn skapar. En annan karaktär som skapades av mindre skötsel var en vildvuxenhet som ger en känsla av att få upptäcka och utforska platsen. Här nedan är några olika exempel på olika trädgrupper rumskapande element.

Figur 40, 41. Utanför och innanför pilträden, Ögårdsparken. (Hedvig Jansson 2021).

Figur 42,43. Ett exempel på hur en av dungarnas mer öppna karaktär ger tillgänglighet men också förlust av rumslighet, Ögårdsparken. (Hedvig Jansson 2021).

Figur 44, 45. Bryn och flerskiktad skog skapar rumslighet och naturupplevelse på liten yta, samtidigt gör avsaknaden av tydliga stigar att många missar den upplevelsen, Ögårdsparken .
(Hedvig Jansson 2021).

Förutom det negativa i att färre får uppleva naturkänslan i dungarna när de inte sköts för mänsklig användning och tillgänglighet, så skapar detta en vild kvalitet som bidrar till naturupplevelsen på platsen och upplevelsevärden som att upptäcka och utforska. I att tillgängliggöra lagom mycket, för att ändå behålla denna karaktär är därför en balans.

Figur 46, 47. Mer eller mindre tydliga stigar in i och genom dungarna. Ögårdsparken. (Hedvig Jansson 2021).

Centralt i parken ligger en damm omgiven av stora pilträäd. Dammen är inte riktigt synlig utifrån, dels på grund av växtligheten, dels det omgivande stängslet som gör att man inte kan komma nära. Även sluttningens branta lutning gör mot vattnet minskar synligheten av dammen utifrån. Stängslet är där i säkerhetssyfte på grund av dammens djup och branta sluttning. Dammen är tillsammans med de naturlika miljöer beskrivna ovan, kvalitéer och naturupplevelser i parken som jag idag upplever som inte riktigt tillgängliga för parkens besökare. Även här runt pilträden begränsar höga nässlor framkomlighet in mellan dem. Samtidigt som nässlorna både har ett värde för biologisk mångfald och bidrar med en vild karaktär.

Figur 48, 49, 50, 51. Bilder från dammen Ögårdsparken (Hedvig Jansson 2021 och 2022).

4.3. Analys av styrkor, svagheter och möjligheter för Ögårdsparken - överväganden som grund för koncept/designförslag

Rörelse längs breda gång och cykelbanor

Utifrån mina platsbesök och min observationsstudie har jag fått intrycket av att Ögårdsparken används som en bostadsområdespark och är omtyckt. Ett annat intryck är att mycket av rörelsen i parken äger rum längs gång- och cykelbanorna som sträcker sig längs med eller genom området. Under observationsstudien räknade jag inte användningen av gång- och cykelbanan längs parken i öster, mellan Almgården och Jägersro, men mitt intryck är att det är det gång-

och cykelstråket med mest användning. De övriga gång- och cykelbanorna i området ligger i den södra naturlika delen och på andra sidan dammen i anslutning till den mer naturlika delen. Utifrån mina platsbesök så upplever jag dessa som mindre använda.

Möjligheterna till naturupplevelser längs dessa vägar är låg. Det beror på att de är breda, att vägen mellan Jägersro och bara består av raksträcka samt att de träden som finns längs dessa sträckor står med en viss distans till vägarna. Gång- och cykelbanornas dragning läng med eller tvärs genom parken och det faktum att det saknas gångstråk eller stigar runt i parken bidrar till parkens vaghet som egen plats och park. Gång och cykelvägarna i parken bidrar till att rörelserna sker snarare genom eller längs med parken än att vara och uppehålla sig i, och röra sig runt i själva parker. Stigar eller mindre vägar genom området växtlighet hade kunnat förstärka platsen som en egen plats och minska känslan av att det är ett grönområde mellan platserna Almgårde och Rosengård. Det hade också möjliggjort ökad tillgång till naturupplevelse och rekreation, och trygghet i form av tecken på omsorg.

Naturupplevelser jämfört med bristande tillgänglighet

I min design av parken så kommer jag ta inspiration från litteraturstudien och mina platsbesök i Berlin samt de naturlika delar av Ögårdsparken som redan finns. Den naturlika delen verkar inte vara lika använd som den öppna norra delen och har en bristande tillgänglighet i form av stigar. Även dammen som central del av parken brister i tillgänglighet genom staket och låg sikt. Tidigare i uppsatsen så har jag diskuterat uppdelningen mellan platser som sköts för biologisk mångfald och tillåts vara vildvuxna och platser som sköts för mänsklig användning vilket kan ge ökade naturupplevelser. Träddungarna i den mer naturlika delen av parken väckte dessa tankar till liv hos mig igen. Dessa dungar kan erbjuda större naturupplevelser än vad som finns att uppleva i de mer öppna delarna, men det krävs en avvägning när man öppnar upp entréer, förtydligar stigar och skapar platser i för användning i dem, så att man inte riskerar att ta bort den vildvuxna känsla som jag anser vara en bidragande kvalitet. Samma avvägning gäller dammens tillgänglighet med omgivande stora pilträd och habitat för fåglar.

Användning av tydliga platser

Observationsstudien visade större användning av den gräsmattedominerade norra delen och på de tydliga funktionerna och platserna i denna del som gång och cykelstråken, lekplatsen och hundrastgården. Förutom stigar skulle skapandet av platser med tydligare funktioner,

t.ex. sittplatser eller lekplatser, i de naturlika delarna öka tillgängligheten av naturupplevelser.

De öppna gräsyornas omfattning och skala

Att de stora gräsmattorna inte används så mycket, utifrån vad jag sett, behöver inte betyda att de inte uppskattas i fråga om utseende. I Ignatievas Lawn-projekt uppgav intervjupersoner att de uppskattade gräsmattornas estetik, trots att de sällan användes (Ignatieva 2017:15). Med målet ökad naturupplevelse och högre biologisk mångfald kommer jag att minska de klippta gräsmattornas omfattning, vilket jag återkommer till i mitt designförslag. Kopplat till observerad användning utifrån platsbesöken är en tanke som jag kommer att utgå från är att skalan av de öppna gräsmattor- yorna gör att dess användning blir begränsas. Jag tror att den stora skalan kan bidra till att funktion och användning blir oklar. Gräsmattan är öppen för flexibel användning som att promenera, leka, springa, sola, sitta och läsa eller sporta men jag tror att dessa aktiviteter skulle kunna vinna på högre avgränsning och inramning. Detta för att skapa en mer mänsklig skala i fråga om rumslighet. Ett annat värde som finns i stora öppna ytor är just rymden och öppenheten med sol och himmel som en tydlig präglande del av platsen. Jag tror att man kan förstärka denna upplevelse genom att rama in de öppna yorna och skapa högre kontraster mellan olika typer av rum och med högre inramning.

Buller från Inre ringvägen

Trafiken hörs i hela parken. Inte påtagligt högt men som ett konstant närvarande ljud. I öppna delar, speciellt öppna delar närmare moskén, Botildensborg och kyrkan är det mer påtagligt. Närheten av träd maskerar ljudet med syn och ljudintryck. För att minska trafikljuden För att minska trafikljuden är det rimligt att i designförslaget förstärka befintliga kullar mot vägen med både ökad höjd och med växtlighet – detta kan samtidigt ge möjlighet till att öka närheten till upplevelsen av olika naturtyper.

Malmö stads inventering

I inventeringen av Malmö beskrev ängen som näringsrik mark, vilket också syns på de höga nässlorna som omger alla skogsdungar. Fågellivet i dammen och fjärilarna och insekterna på ängen, samt naturvårdsinventeringens förslag i att utveckla ängen genom slåtter och bevara träden runt dammen gör det tydligt att det faktiskt finns stora möjligheter att åstadkomma en ökad biologisk mångfald i parken, vilket jag sporras av när det gäller designförslaget.

Figur 52: Analys-bild av Ögårdsparken För att förstå intilliggande områden och aktiviteter som präglar eller

området i form av buller från inre ringvägen eller omgivningar som Botildenburg, Västra skrävlinge kyrka och bostadsområden som i kan bjudas in i parken genom dess utformning.

Denna bild visar parkens två karaktärer, samt intilliggande områden. De orangea stråken och

platserna är de som jag uppfattat som mest använda under mina platsbesök. De markerade skolorna och byggnaderna på bilden är verksamheter som jag velat inkludera i parkens utformning på olika sätt, antingen genom tänkt användning eller i form av öppenhet eller slutenhet av växtlighet i anslutning till dessa. Synintrycket och bullret från inre ringvägen är närliggande element som jag vill skärma av.

4.4. Förslag till koncept för ny gestaltning av Ögårdsparken

Med stöd i litteraturstudien och med inspiration från platsbesöken i Berlin, samt inspiration från den naturlika delen av Ögårdsparken är målet att ökade möjligheter till naturupplevelser och öka värdena för biologisk mångfald genomgående i hela parken. Jag vill vidareutveckla befintlig vegetation. Samtliga nuvarande växtlighet bevaras i förslaget. Förutom beskrivna dungar och äng i den naturlika delen av parken, och pilträäd runt dammen, finns bland annat grupper av poppel, pil, platan, sälg, körbärsträd, lönn och rader av hassel utspridd genom parkens mer öppna delar.

4.4.1. Koncept för vegetation

De befintliga trädgångarna i den naturlika delen kommer jag låta utvecklas fritt utan skötsel. Gallring hade kunnat gynna befintliga ljuskrävande arter som ek som nu är i hård konkurrens i de täta bestånden, en gallring hade eventuellt även kunnat skapa en tydligare skiktning av gångarna vilket hade kunnat ge upplevelse och värden i form av fler arter. Jag föreslår konceptet att låta gångarna växa utan intervention för att ta vara på den vilda karaktär som jag upplevde som en kvalitet i de gångar som var mer igenvuxna, och med inspiration av Berlins parker där självtablerade unga skogar som sparats får utvecklas fritt. Den vilda karaktär som är målet med detta förslag är också en karaktär som jag tycker saknas i urbana parker och grönområden och kan här bli en form av urban vildhet.

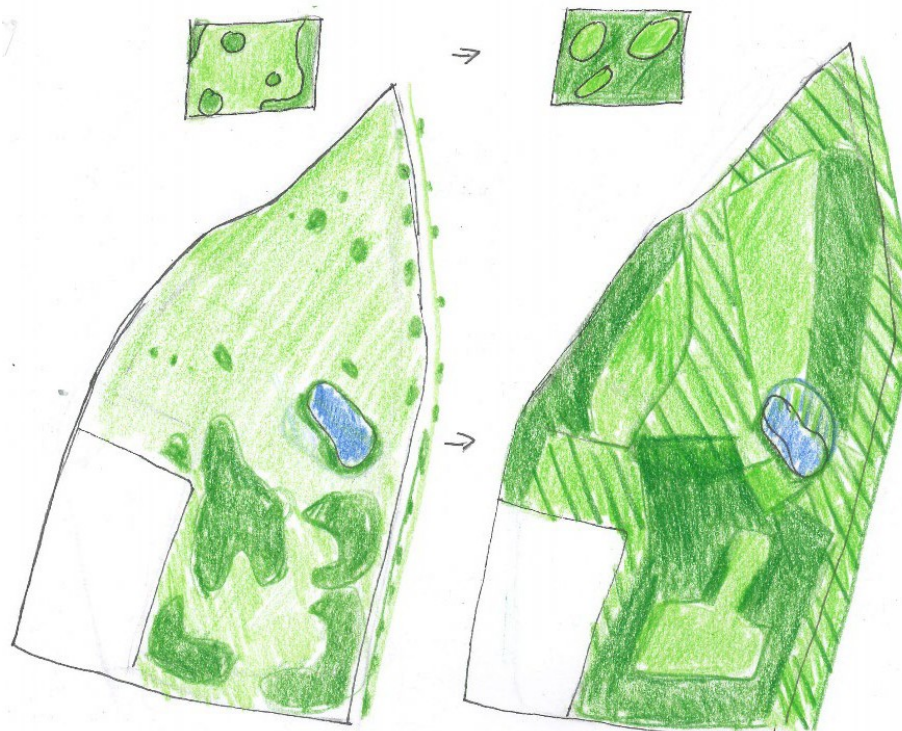
Jag föreslår strukturrika planteringar för de delar för vilka målet är att skapa en skogskaraktär. Detta med målet att skapa naturupplevelse och artrikedom, med växtlighet och grönska på många nivåer, med stöd i Wiströms et als artikel om strukturrika planteringar (2009). Denna naturtyp som har högt naturupplevelsevärde just för sin växtlighet på flera nivåer kan och tänkas stå i konflikt med aspekten upplevd trygghet. Ett alternativ till flerskiktad skog som mål hade kunnat vara pelarsalar med grupperad undervegetation som också hade kunnat ge naturupplevelse och värde för biologisk mångfald i den grupperade undervegetationen samtidigt som sikten hade varit bättre genom denna naturtyp. Ett exempel är bokskog som

har höga naturupplevelsevärden samtidigt som trädens bildning av pelarsalar innebär god sikt mellan träden. Jag har valt strukturrik skogstyp som mål dels för möjligheten att skapa upplevelser av skogsrum på relativt liten yta, naturlika karaktär, och målet att skapa variationsrikedom av arter och strukturer. Samt att upplevelsevärden kan uppnås under relativt kort tid i en sådan plantering (Wiström et al 2009:6). För att kompensera risken för upplevd otrygghet knuten till tät växtlighet (Jansson et al 2013) har jag mer öppna naturtyper längs GC i mitten av parken, och öppen halvöppen äng längs motsatt sida av GC mellan Almgården och Jägerso. Min förhoppning är även att genom att skapa tydligare platser i anslutning till dessa områden, som lekplats, stigar, och öppna gräsmattor, att tryggheten kommer upplevas högre då fler rör sig i området. Områden av klippt gräsmatta sparas för aktiv och flexibel användning. Äng är känslig för nedtrampning och klippt gräsmatta fungerar som social och aktiv yta. Så in vitklöver som är en viktig art för pollinatörer i klippt gräsmatta.

Behåll och utveckla ängsmarken i södra delen av parken i enlighet med förslag från Malmö stads naturinventering (2012). Skapa platser i ängen för mänsklig användning i anslutning till befintliga öar av avenbok i form av klippt ”ö” med sittplatser längs med. Detta som en form av Cues of care, för att möjliggöra användning av platsen men begränsa nedtrampning av äng.

För att förstärka upplevelsen inne i de föreslagna områdena med flerskiktad skogskaraktär ska bryn som uppstår tillåtas breda ut sig och bli täta enligt plan. Förutom att rama in skogsrummen och skapa tydlig kontrast mellan olika naturtyper fyller bryn också en viktig funktion som en mellanzon mellan skog och öppet landskap med förhållanden som gör att många arter trivs speciellt bra där (Gustavsson & Ingelög 1994:243). Tätheten som bryn skapar kan också stänga ute eller med sin brist av genomsyn bidra till upplevd otrygghet därför hålls utvalda områden öppna utan bryn för möjligheten till större sikt och att hitta in i de olika delarna.

Konceptskissen nedan visar hur jag istället från att utgått från öppna naturtyper med utplacerade träd och dungar har utgått från trädminerade naturtyper och sedan skapat öppna områden i dem.

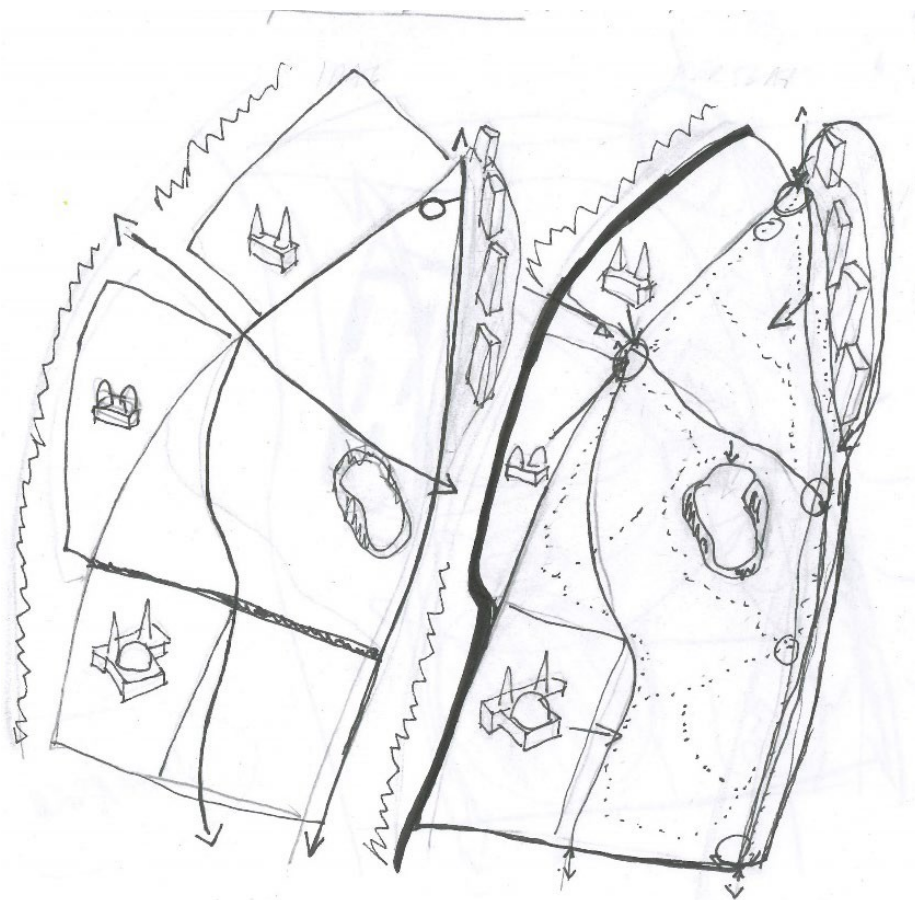
Figur 53. Konceptskiss för Ögårdsparkens vegetation, ej i skala.

4.4.2. Koncept för kringliggande platser, rörelser och tillgänglighet

För att tydliggöra parken som en egen plats och park föreslår jag stigar runt om i området och entréer till parken i form av naturtypen ljus skog. Tanken är att de ljusa skogarna ska fungera som en transition in i parkens naturlika karaktär genom ett dominerande trädslag och högt krontak. Dessa ljusare skogstyper ska också finnas i anslutning till moskén, kyrkan och Botildenberg som ett sätt att "bjuda in" dessa platser i parken. I två huvudentréer till området ska det också finnas cykelställ och karta och information om området som Cues of care och uppmuntra till att promenera runt i de olika delarna. Utöver entréer och stigar vill jag skapa olika platser som sittplatser, sport-plats och en andra lekplats i anslutning till naturupplevelser. Dagens sällan använda fotbollsplanflyttar jag närmre moskén där det finns en skola med barn som kan tänkas vilja använda den. En andra lekplats med målet att få barn att använda parken samt de två intilliggande förskolorna. Den andra lekplatsen kan ha naturtema med ved och pinnar för kojbygge, klätterställning bland träd eller liknande. Stigarna ska vara smalare i de vildvuxna skogarna och lite bredare genom övriga parken. Ca 1,5 meter i bredd runt om i parken och ca 1 meter inne i de vilda skogsdelarna. Bredden 1 meter kommer innebära begränsad tillgänglighet för rullstol och rullator om mycket rötter i stigarna men annars är trampad jordstigar bra för framkomlighet.

Stärka parkens karaktär som en egen plats och minska upplevelsen av att rörelsen sker till stor del längs med eller genom parken och kring lekplatsen i norr. Detta vill jag göra genom att rama in parken samtidigt som de kringliggande platserna moskén, kyrkan, Botildenberg och Almgården bjuds in i parken genom naturtyper som fungerar som en form av entréer. Vidare vill jag öka möjligheterna till rörelse runt om i parken genom stigar, och förstärka dammens roll som en slags mittpunkt vilket jag tror kommer stärka parkens tydlighet som plats. Idag löper en bilväg genom den naturlika delen som jag anser inte behövs då kringliggande bilvägar kan fylla samma tillgänglighet. Jag tar bort bilvägen genom området i mitt designförslag eftersom jag anser den onödiga och då den bidrar till parkens uppdelning i olika delar jämfört med att vara en sammanhängande enhet.

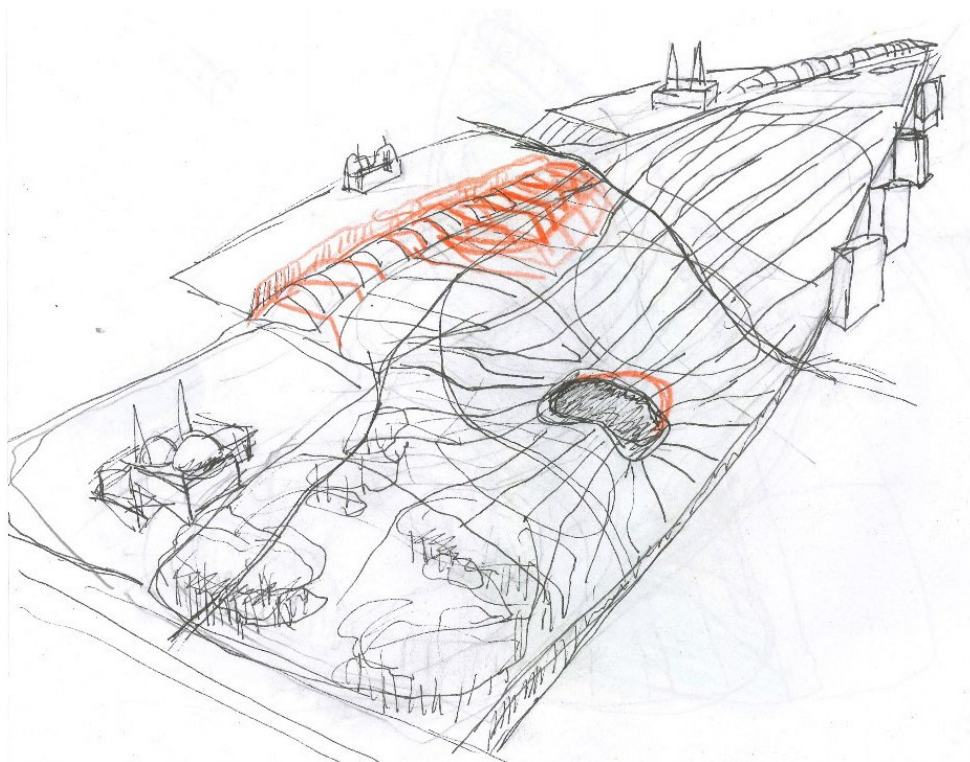
Breddningen av kullarna innebär att jag tar bort en cykelväg mot Botildenberg som verkar finnas kvar som en rest av tidigare planering då den inte ansluter till övrigt cykelnät utan är en återvändsgränd. Jag föreslår också borttagningen av bilvägen genom parken som går mellan Moskén och Jägersro industriområde. Detta eftersom jag anser att kringliggande bilvägar kan ta upp den begränsade trafik som använder vägen och stärka parkens tydlighet.

Figur 54. Konceptskiss, ej i skala. Platser och rörelser i parken.

4.4.3. Koncept för höjder och bullerminskning

Trafik-ljuden från motorvägen är ett störande element som påverkar hela parken. Idag finns kullar på ca 3 meters höjd som en förstärkning av platsens övriga topografi som sluttar ner mot dammen och österut. Mitt förslag är att höja och bredda kullarna samt plantera träd som sikt och vindskydd längst västerut mot vägen, och ängsblommor innanför, på dem. Till kullarna ska schacktmassa användas. Målet är att förutom att försöka begränsa trafikens påverkan i ljud och synintryck göra dem breda nog att promenera på, vilket kan ge ett upplevelsevärde. Kullarnas lägre tillgång till vatten och näring skulle kunna möjliggöra en mer näringsfattig naturtyp och ängsmark med värde för större variation av ängsblommor och insekter och pollinatörer. Schacktmassan kan delvis komma från breddningen av dammen men kommer bestå av större volym än den breddningen kommer ge, så också från något annat område som vill bli av med schacktmassa. Dammens jord är näringsrik vilket kommer ge en näringsrik äng, beroende på vad för övrig schacktmassa som används. Med slagning av ängsmark och borttagning av hö över tid, samt att schacktmassornas höjd gör marken torrare, är dock förhoppningen att skapa en äng med rika flora och värden för insekter och pollinatörer. Mer tilltagna höjder, jämfört med dagens kullar i området, i bredd och höjd, samt ojämnheter i sin utformning, syftar till att ge ett upplevelsevärde och dess ojämnheter och ängsmark en upplevelse av vildhet. Kullarna kommer vara en fortsättning av områdets nuvarande topografi som sluttar uppåt sidorna från dammen. En mindre kulle kommer också anläggas på området som idag består av dåligt underhållen asfalt, grus och två fotbollsplaner som ingen verkar använda enligt mina platsbesök. Jag föreslår en ny fotbollsplan i området intill Moskén istället.

Figur 55. Konceptskiss höjder, ej i skala. Rött är föreslagen förändring.

4.4.4. Koncept för utveckling av dammen

Jag föreslår att bredda dammen norrut för att öka möjligheten att uppleva parken för besökare. Vid mina platsbesök slogs jag alltid av hur dammen som skulle kunna vara en central punkt i parken och bidra med identitet till platsen och höga kvaliteer för rekreation och som en social central plats, inte var tillräckligt synlig eller tillgänglig och därmed ett stort värde och potential som inte togs till vara eller kom till användarnas glädje. Den bristande tillgängligheten beror på skarp höjdskillnad, omgärdande staket och bitvis tät vegetation i en remsa som omger den. Stig längs med och sittplatser intill saknas. Dammen omges av stora pilträd som ska bevaras vilket gör en breddning och tillgängliggörande svår. Norra sidan av dammen har störst öppningar, med ett stort pilträd och utan undervegetation. Det skulle också skapa en plats i söderläge att sitta och ta del av parken. Stig runt längs med dammen för promenader, utan att ta bort växtlighet skulle göra att man fick komma närmare och uppleva den natur som finns här. Mitt förslag är att bredda dammen här och skapa en grund del som inte kommer behöva stängsel vilket begränsar tillgänglighet och upplevelse av dammen. Det befintliga pilträdet ska vid breddning Pilträden runt dammen är stora och har ett högt natur- och upplevelsevärde. I breddningen av dammen ska trädet som står där sparas som en ö. Ingreppet att bredda dammen, vilket riskerar att skada pilträdet på den sidan och övrigt djur och växtliv denna del av dammen, motiveras av de ökade upplevelsevärde som skulle möjliggöras av det. En del med grundare

vatten och en del med djupare kan också bidra till att skapa en variation av habitat för olika växter och djur. Plantering av al i anslutning till en del av den nya grunda delen av dammen är med förhoppning att med tiden uppnå ett alkärr där al sprider sig ner i delar av den blöta zonen. Detta för naturupplevelse av alskog i vatten och för de värden för biologisk mångfald en sumpskog innebär. Även om omfattningen av denna naturtyp bli begränsad så kan det ge ett upplevelsevärde genom att med spångar kan då i framtiden möjliggöra upplevelser av vattnet och alskogen inifrån. Förslaget är alltså en öppen del med utsikt över dammen och en del som med tiden kan bli en alskog.

4.5. Beskrivning i detalj av utformningsförslag för Ögårdsparken

4.5.1. Designförslag Ögårdsparken plan

Figur 56. Detaljplan designförslag Ögårdsparken.

Legend

Öppna och halvöppna områden	Ång öppen / halvöppen	Skogstyper	
Gräsmatta	Ång under befintliga träd	Alskog, sumpskog	Skogsremsa på kullarna
Fruktträd hög äng	Ek-äng	Flerskiktad skog	Ljus skog 2 skikt
Ång halvöppen	Damm	Befintliga dungar, fri utveckling	Bryn
Stig	Fotbollsplan		
Lekplats			

Figur 57. Legend och teckenförklaring detaljplan.

Detta är mitt designförslag av Ögårdsparken i plan med tillhörande naturtyper och platser. Utförligare beskrivning av förslag följer i tabellerna nedan.

4.5.2. Tabell 1. Designförslag med funktion och motivering.

Designförslag	Funktion	Grundat i
1. Strukturrika planteringar	Grönska på flera nivåer skapar rumslighet och naturupplevelse. Undervegetation för biologisk mångfald.	Wiström et al. (2009) Threlfall et al. (2017) Platsbesök i dungar i Ögårdsparken där flerskiktad skog skapade rumslighet på relativt liten yta.
2. Inhemska arter som växtmaterial	Värden för biologisk mångfald, och upplevd naturlighet	Threlfall et al (2017) Jenssen et al. (2021). Mata et al. (2021).
3. Skapa stigar runt om i parken och genom variation av naturtyper	Naturupplevelse genom att komma nära, uppleva rum av växtlighet inifrån, och uppleva variation	Beery & Jorgensen (2016). Gustavsson (2004).
4. Skapa platser och för aktiviteter i anslutning till naturupplevelser. Öppna platser i sol, lekplats i brynzon, sportplats i ljus skog	Skapa platser för människor på platser med naturupplevelser, dessa kan också fungera som tecken på omsorg och bjuda in till användning av dessa delar.	Observation Ögårdsparken där jag såg att mest användning av parken var vid tydliga platser och gång och cykelstråk. Nassauer (1995)
5. Frukträd och bärbuskar på äng i öppna sociala delar	Värden för biologisk mångfald, kulturvärde och användarvärde för parkens besökare	Horák et al. (2017)
6. Bredda dammen norrut minst, ett, omgivande träd. Spara det som ö och skydda vid utgrävning. Plantera Klibbal och pil i anslutning till en del av grunda för att möjliggöra sumpskog. Håll en del öppen för möjligheten att se dammen. Anlägg spångpromenad genom dammens sumpskog-del när den etablerats dig.	Tillgängliggöra upplevelsen av dammen för platsens besökare genom en öppen grund del. Skapa variation habitat i form av en grund del, en djup del, och en del med sumpskog.	Platsbesök Ögårdsparken där dammen som är en central del av parken inte är tillgänglig genom staket och omgivande vegetation.
7. Skapa kullar av schaktmassa västerut mot ringvägen. Korridor av träd som skydd mot sikt och ljud. Halvöppen vildvuxen ängsmark innanför.	Upplevelse av vildhet. Förstärkt topografi för upplevelse. Äng och högt gräs för fjärilar och insekter	Platsbesök Ögårdsparken. Aguilera et al (2018)
8. Låta befintliga skogsdungar utvecklas fritt utan interventioner förutom att hålla stigar öppna.	Upplevelse av urban vildhet	Kowarik et al (2019)
9. Skötsel av parken utifrån mål om biologisk mångfald och	Upplevelse av urban natur och vildhet	Inspiration från karaktär i grönområden och skötsel Berlin

upplevelsevärden av natur och vildhet	Skapa värden för biologisk mångfald	Intensiv skötsels negativa påverkan på fjärilar och insekter Aguilera et al (2019) Värden för upplevelse av vildhet Kowarik et al (2019).
10. Ques of care. Se separat plan och beskrivning.	Kulturella ramar till naturlig växtlighet för acceptans av dessa och tecken på mänsklig omsorg	Nassauer (1995)
11. Varierande brynstruktur mellan skogsdelar och öppna delar.	Rama in skogsrum skärma av för ökad rumslig upplevelse och funktion som som habitat. Variation mellan öppet, tätt och utdraget bryn beroende på plats i parken.	Fry & Sarlöv-Herlin (1997)
12. Öppna och halvöppna naturtyper längs GC i mitten av parken. Halvöppen remsa längs med GC mellan Almgården och Jägersro, tätare på andra men med bryn grupperade för sikt.	Upplevd trygghet kopplat till att kunna välja vägar med mindre tär växtlighet.	Jorgensen (2005)
13. Naturvänlig belysning längs med stigar inne i parken som är släckt på natten under sommarhalvåret. Belysning längs GC-vägar nämnda ovan tända under natten.	Inte störa nattdjur och insekter. Upplevd trygghet.	Berlins belysning i Gleisdreieck park och andra parker (berlin.de). Jansson et al (2013).
14. Ej inhemska arter i vissa områden för estetiska värde och andra funktioner.	Användning för estetiska värden som till exempel lökväxter på våren vid entréer som Cues of care. Valnötsträd och Mullbärsträd för bär och nötter.	Dunnett & Hitchmough (2004).

Figur 58. Tabell över designförslag med motivering och funktion.

4.5.3. Utförlig förklaring av tabell 1.

1. Strukturrika planteringar. Inspirerad av de upplevelsevärden jag såg i dungarna i Ögårdsparken är en del av mina föreslagna naturtyper Strukturrik plantering. Strukturrika skogspartier kan både ge stora värden för rekreation och artrikedom och skapa naturlika miljöer på relativt kort tid och på relativt liten yta (Wiström et al. 2009:3). Ökade värden för biologisk mångfald i fråga om habitat för olika grupper av djur (Threlfall et al. 2017) kan uppnås med ökad grad undervegetation. Platsen har näringsrik mark och parkens sluttning ner mot dammen ger goda närings och vattenförhållanden vilket skapar möjlighet för strukturrik lövskog. Genom att plantera

en blandning av arter, med olika ljuskrav och växtsätt, kan man få strukturrika planteringar med olika karaktär och artsammansättning på

relativt kort tid (Wiström et al. 2009). Detta kräver dock kontinuerlig skötsel från tidig ålder. Utifrån ståndort och önskad karaktär kan artsammansättningen mellan varje växttyp varieras så att en mängd olika varianter skapas. Genom gallring över tid kan busk- och mellan-skikt skapas, amträden ger tidig volym och gallras över tid helt bort. Beroende på hur högt krontak man vill ha, skapas olika konkurrens mellan ljuskrävande arter. I mitt förslag kommer jag föreslå tre versioner av strukturrik plantering i fråga om artsammansättning och skötsel med målet en variation av strukturer. I förslaget ingår två versioner som uppnås genom olika tidpunkt av, och omfattning av gallring, se tabell 2.

2. Jag kommer använda nästan uteslutande inhemska arter i mitt designförslag. Detta baserat på deras högre värde kopplat till biologisk mångfald (Threlfall 2017, Jensen 2021, Mata et al. 2021). Kowarik et al. (2019) studie av vild successionskog visade att förekomsten av ej inhemska arter inte hade en negativ påverkan på den biologisk mångfalden. Jag kommer dock i designförslaget använda framförallt inhemska arter med stöd i de förstnämnda artiklarna och i relation till många ej inhemska arter används i hårdgjord stadsmiljö, där de också finns en större variation i fråga om arter som klarar den miljön (Sjöman et al. 2016).
3. Skapa variation av olika naturtyper längs med stigar för att möjliggöra variation av naturupplevelse, se plan designförslag nedan.
4. I designförslaget har jag två större öppna fält av gräsmatta för flexibel användning och sociala aktivitetsytor. Andra öppna ytor är äng i form av befintlig äng i södra delen och halvöppen ängsmark på kullarna av schaktmassa, se strukturöversikt och plan nedan. Naturtypen ängsmark med fruktträd kommer också vara halvöppen och ljus. Dessa områdens funktion är förutom värden för biologisk mångfald i form av områden med äng, att vara en plats för flexibel och social användning med öppen karaktär och tillgång till sol och öppen himmel. Dessa beslut är grundade i platsbesök av Ögårdsparken, och inspirerade av de öppna delarna i Park am Nordbahnhof, och Park am Gleisdreieck där de öppna delarna var väl använda.
5. Fruktträd och bärbuskar i öppna sociala delar för möjlighet till aktiv användning av platsen i form av frukt och bärplockning. Naturtypen har ett kulturellt värde och värdefull för biologisk mångfald (Horák et al 2017).
6. Idag är dammen svår att ta del av på grund av omgivande stängsel och växtlighet.

Pilträden som omger parken har höga naturvärden (Naturinventering Malmö stad 2012). Förslaget är att bredda dammen norrut i en grund del och spara de fyra pilträdet som står där på två öar. En med tre träd och ett ensamstående. Valet av denna sida är att den idag är relativt

öppan jämfört med de andra sidorna av dammen i fråga om växtlighet, samt att en tillgång till att kunna uppleva dammen i söderläge kunde skapa en uppskattad plats.

7. På redan befintliga kullar, och där det idag finns en fotbollsplan med grus och asfalt som inte används är förslaget att förstärka parkens topografi med kullar från schaktamassa. Dessa kullar skulle vara ca 3 meter högre än befintliga kullar, och betydligt bredare. Se strukturöversikt nedan.
8. Med motivet att skapa tillgänglighet av upplevelser av vildhet i staden är förslaget att dagens befintliga dungar i området får utvecklas fritt. Stigar på 1 meter genom dem hålls öppna.
9. Målet för parkens skötsel generellt är att parken ska ha en vildvuxen och naturlig karaktär, med målet biologisk mångfald. Målet i form av naturtyp för de olika områdena, till exempel hålla kullarna halvöppna eller den ljusare skogen ljus, och gräsmattorna helt öppna, innebär att intensiteten av skötseln varierar mellan de olika delarna. Karaktären och konceptet för parken generellt är dock ny urban vildhet, och acceptans för spontant etablerad växtlighet ska visas, så länge de inte är en invasiv art och att det inte är så omfattande att naturtypens karaktär förändras. Speciellt sälj med sin tidiga blomning, och slån, med värden för pollinatörer ska sparas. Andra arter som spontant etablera sig som hagtorn som inte är planterat likaså. Skötseln ska skatas enligt mål om en hög variation av arter. Dödved och nedklippt material kan ordnas i högar lagom mycket, som Cues of care. I dungarna sker ingen skötsel förutom att hålla stigar och entréer in öppna. Skötselmålen och plan för de olika delarna bör utvärderas och anpassas efter en viss tid, beroende på utveckling, med de nämnda huvudsakliga målen biologisk mångfald och naturupplevelse. Detta enligt principen att design sker genom skötsel över tid (Gustavsson et al 2005).
10. Cues of care kommer finnas i parken genom skötsel och platser för användning. Stigar, sittplatser och klippta gräsmattor som sociala platser på i övrigt högvuxen äng är exempel på detta. Även lekplatser och fotbollsplan i föreslagna naturtyper samt ljusare entréskogar, se plan nedan.
11. Brynen beskrivna i Naturvårdsinventering Malmö stad (2012), med mycket slån, i anslutning av ängsmarken i södra delen ska tillåtas växa utåt och vara en tät och

variationsrikt bryn med utdragen profil på minst 5 meter ut mot ängen. Placeringen i söderläge gynnar artrikedom (Fry & Sarlöv-Herlin 1997) och ängens storlek 70 x 130 m, möjliggör plats för öppen äng, utdraget bryn och platser för människor.

12. Högre öppenhet längs gång och cykelbana mellan Almgården och Jägerso och den i mitten genom parken för upplevelse av trygghet och tillgänglighet i form av att kunna välja att gå in i tätare delar av parken eller inte (Jorgensen et al. 2005). Se plan nedan.
13. Naturvänlig belysning med anpassad drift för att gynna nattfjärilar och andra djur som störs av ljusföroreningar. Lamporna längs de mest använda gångochcykelbanorna beskrivna ovan hålls tända under natten för upplevd trygghet.
14. Inspirerat av Dunnett och Hitchmoughs (2004) användning av ej inhemska arter i ekologisk design kommer det finnas en del ej inhemska arter i parken. De kommer delvis bryta ”den naturlika” upplevelsen men detta kan också ha en fin kontrasterande effekt och motiveras för deras funktioner och upplevelsevärden. Användandet av exotiska arter är i designen begränsad till ett fåtal arter och platser: frukt-träds delen i form av valnöt och mullbärsträd och lökväxter vid entréskogar är ett exempel som kunde användas som en form av Cues of care och tidigt upplevelsevärde.

4.5.4. Tabell 2. Förslag på naturtyper

Naturtyp	Struktur	Nyckelarter	Skötsel
1.1 Flerskiktad skogstyp	Flerskiktad, djupare trädkrontak överståndare	Överbestånd: <u>Quercus robur</u> , <u>Tilia cordata</u> (<5%) <u>Betula pendula</u> 10% Amträäd 45%: <u>Betula pendula</u> Mellanskikt 25%: <u>Corylus avellana</u> , <u>Sorbus aucuparia</u> , <u>Malus sylvestris</u> Buskskikt: <u>Ribes nigra</u> , <u>Ribes uva-crispa</u> , <u>Ribes alpinum</u> , Skuggarter <10% Mellan och buskskikt: <u>Tilia cordata</u> , <u>Acer platanoides</u> , <u>Viburnum opulus</u> (Wiström et al.2009:13).	Hårdare tidig gallring för att gynna storlek av stam och krona och skapa djupare kronor på ek, lind, björk. Lind bara på vissa valda platser då de ger mycket skugga, Kontinuerlig och varierande gallring beroende på önskad karaktär, se beskrivning i löpande text nedan.
1.2 Flerskiktad skogstyp	Flerskiktad, högre krontak överståndare	Överbestånd: <u>Quercus robur</u> , <u>Betula pendula</u> , <u>Pinus sylvestris</u> , <u>Prunus avium</u> 10% Amträäd 45%: <u>Betula pendula</u> Mellanskikt 25%: <u>Corylus avellana</u> , <u>Crataegus monogyna</u> , <u>Crataegus laevigata</u> , <u>Sorbus aucuparia</u> , <u>Malus sylvestris</u> Buskskikt: <u>Ribes nigra</u> , <u>Ribes uva-crispa</u> , <u>Ribes alpinum</u> , Skuggarter <10% Mellan och buskskikt: <u>Tilia cordata</u> , <u>Acer platanoides</u> , <u>Viburnum opulus</u> (Wiström et al.2009:13).	Hårdare konkurrens i överbestånd för högre krontak, samt mer plats till skuggtåliga arter i mellan och busk-skikt. Kontinuerlig och varierande gallring beroende på önskad karaktär, se beskrivning i löpande text nedan.
1.3 Flerskiktad skogstyp	Tre-skiktat bestånd	Huvudträäd 40%: <u>Quercus robur</u> , <u>Betula pendula</u> , <u>Pinus sylvestris</u> , <u>Populus tremula</u> Amträäd 20%: <u>Betula pendula</u>	Kontinuerlig och varierande gallring beroende på önskad karaktär, se beskrivning i löpande text nedan.

		<p>Sidoträd 5%: <u>Prunus avium</u>, <u>Tilia cordata</u>, <u>Acer platanoides</u></p> <p>Buskträd 15%: <u>Corylus avellana</u>, <u>Crataegus monogyna</u>, <u>Crataegus laevigata</u>, <u>Sorbus aucuparia</u>, <u>Malus sylvestris</u></p> <p>Låga buskar 10%: <u>Ribes alpinum</u>, <u>Ribes nigra</u>, <u>Lonicera xylosteum</u></p> <p>Skuggarter <10%</p> <p>Mellan och buskikt: <u>Tilia cordata</u>, <u>Acer platanoides</u>, <u>Viburnum opulus</u></p>	
2. Vildväxande skog, fri utveckling av befintlig	Flerskiktad	<p>Nyckelarter idag</p> <p><u>Populus ssp.</u>, <u>Betula pendula</u>, <u>Acer platanoides</u>, <u>Prunus avium</u>, <u>Corylus avellana</u>, <u>Rosa ssp.</u>, <u>Prunus spinosa</u>.</p> <p>Enstaka <u>Quercus robur</u> och <u>Fagus sylvatica</u>.</p>	Håll stigar och entréer fria, i övrigt fri utveckling.
3. Ljus skog	2-3 skiktad, fläckar av undervegetation.	<p>Huvudträd: <u>Betula pendula</u>/<u>Pinus sylvestris</u>/<u>Populus tremula</u>/<u>Quercus robur</u></p> <p>Mellanskikt: <u>Malus sylvestris</u>, <u>Sorbus aucuparia</u>/<u>Crataegus monogyna</u>, <u>Crataegus laevigata</u>/<u>Corylus avellana</u></p> <p>Buskskikt: <u>Corylus avellana</u>, <u>Taxus baccata</u>, <u>Ribes nigra</u>, <u>Ribes uva-crispa</u></p>	Klipp mellan träd och buskar 1 gång per år för att behålla halvöppen karaktär. Introducera fältskikt efter 8-15 år.

4. Äng med fruktträd	Halvöppen	Malus domestica, Pyrus communis, Prunus avium, Prunus domestica, Morus nigra, Juglans regia, Pratis normal äng-blandning. Achillea millefolium, Geum rivale, Leucanthemum vulgare, Campanula rotundifolia mm.	Uppbyggnadsbeskränning av fruktträd för näbar skörd. Kan göras som deltagande aktivitet för intresserade boende i Malmö. Slå äng september, låt hö ligga och ta bort efter ett par dagar.
5. Äng	Öppen	Pratis normal äng-blandning. Achillea millefolium, Geum rivale, Leucanthemum vulgare, Campanula rotundifolia mm.	Slå äng september, låt hö ligga och ta bort efter ett par dagar.
6. Äng med ek	Halvöppen	Ek, ros, slån, hagtorn, Pratis normal äng-blandning. Achillea millefolium, Geum rivale, Leucanthemum vulgare, Campanula rotundifolia mm.	Slå äng september, låt hö ligga och ta bort efter ett par dagar.
7.1 Schakt-kulle halvöppen äng	Halvöppen	Ängsväxter pratis fjärlsblandning ena kullen och humleblandning andra kullen. Spontan invandrade arter som Cirsium ssp, högt gräs, Rosa ssp, Prunus spinosa, Crataegus ssp, Salix caprea, Salix ssp mm.	Höll öppen del halvöppen genom att slå äng september, låt hö ligga och ta bort efter ett par dagar. Låt spontan etablerade träd och buskar växa som slån, sälg, björk, ros, tall så länge halvöppen karaktär består och tillräckligt med ljus för ängen.
7.2 Schakt-kulle skogsremsa	Flerskiktad mot vägen, två skiktad in mot parken.	Pinus sylvestris, Picea abies, Quercus robur, Betula pendula, Prunus avium, Sorbus aucuparia.	Tät mot vägen och mer öppen in mot parken, se strukturöversikt.
8. Gräsmatta med klöver	Öppen	Trifolium repens, gräs, Lotus corniculatus, Bellis perennis	Klipps varannan vecka om ej torrt
9. Alskog, sumpskog	Tvåskiktad	Salix alba, Alnus glutinosa, Salix caprea, Prunus padus, Salix ssp.	En del hålls öppen enligt plan klipps som en del av gräsmattan. Plantering av klippal i anslutning av våt, grund del med målet att träden sprider sig ner med tiden.

Figur 59. Tabell över föreslagna naturtyper.

4.5.5. Utförlig förklaring av tabell 2

1. Jag föreslår en variation av skötsel och artsammansättning i de strukturrika planteringarna för variation av upplevelse. Procenten av varje art kan väljas inom de i tabellen angivna växtyperna baserat på Wiström et als. Planteringsförslag för Strukturrika planteringar med (2009:13). Målet är att artvariationen i dessa tre typer av strukturlika planteringar ska vara hög och en variation mellan artsammansättning enligt angivna procent kan därför göras inom områdena med denna naturtyp. I fråga om upplevelse föreslår jag tre typer. 1.1 med målet djupare kronor. I typ 1.2. Högre krontak genom högre konkurrens i trädlagret som höjer det. I typ 2. Tydligare mellanskikt och buskskikt.
2. Fri utveckling för vild karaktär
3. Ljusare skogstyp vid entréer. För att skapa en annan karaktär än i de strukturrika planteringarna kan i den ljusa skogen antingen bestå av ett dominerande trädslag som björk, med ett spridda arter i mellan och buskskiktet som till exempel fågelbär, rönn och eller hassel. Vinbär och krusbär. Ett annat alternativ är en större blandning av arter med öppningar för ljus som små gläntor. Variationen av arter angiven i tabellen är med tanken att de olika entréskogarna kan ha olika artsammansättning och struktur i de olika entréerna, se plan. Grupper av buskskikt och undervegetation kan sparas i fläckar för att gynna fåglar och insekter.
4. Likt tidigare angivna naturtyper är detta ett förslag på arter av träd som skulle kunna användas i ängarna med fruktträd.
5. Vidareutveckling av befintlig ängsmark i södra delen av parken, samt som ersättning av gräsmatta längs GC mellan Almgården och Jägersro för ökad naturupplevelse, naturvärden och att ansluta denna sträcka till parken.
6. Halv-öppen äng med stora solitära ekar. Här kan större kvaliteter planteras från start för att få en tidigare volym.
7. Kullar av schacktmassa sådd med ängsblommor. Tistlar och andra spontant etablerade buskar och träd som ros och sälj i halvöppen karaktär in mot parken. Skogsrensa för bullerskydd med tätare växtlighet ut mot vägen och ljusare in mot parken. Tall föreslås som dominerande art. Gran eller annat vintergrönt träd med lägre krona är bra mot buller även vintertid och är föreslagen som art (Gustavsson & Ingelög 1994:323). Gran behöver god vattentillgång och därför är det ett frågetecken om de klarar att växa på kullarna med schacktmassa även om i slutningen som inte är så hög.

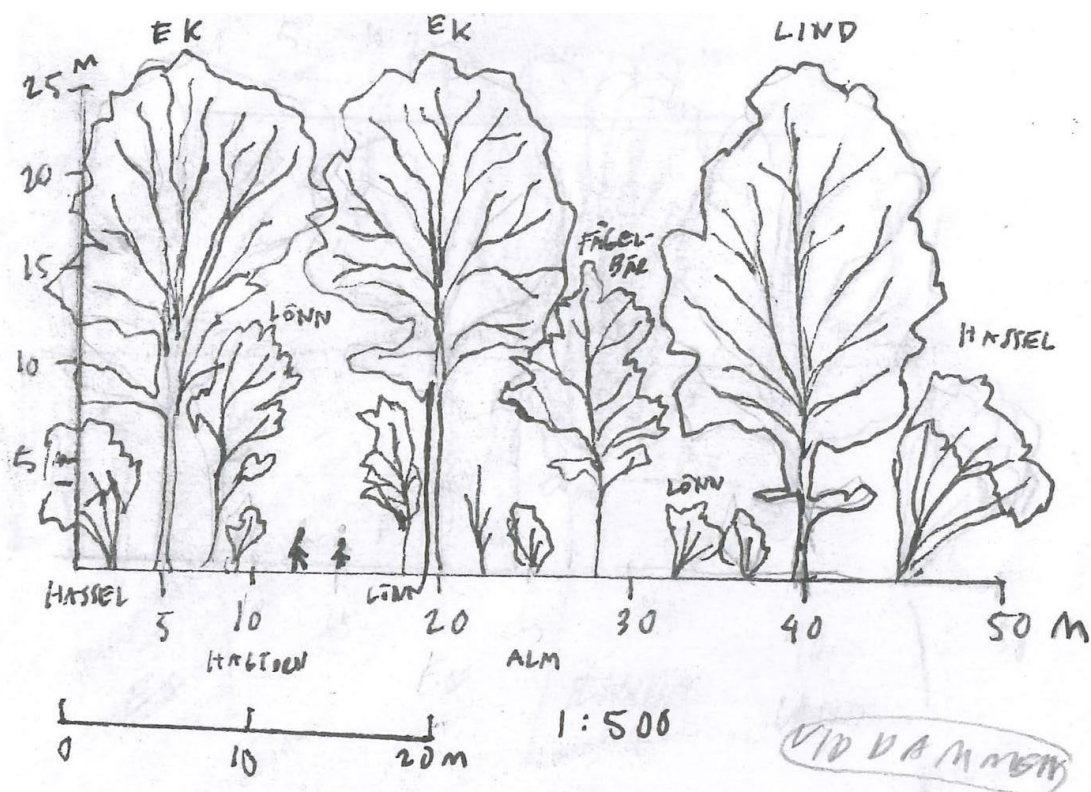
Om det är så kan ett mer torktåligt barrträd eller buske, ej inhemskt, ersätta denna funktion. Se illustrerad strukturöversikt.

8. Vitklöver är en viktig art för pollinatörer i konventionell gräsmatta (Ignatieva 2017:14). Kärringtand och liknande lågväxande blommor som dessa föreslås som en del av den klippta gräsmattan.
9. En del av breddningen av dammen föreslås som askog. Al kan planteras i anslutning till den svagt sluttande kanten med hopp om att de med tiden, tillsammans med spontant etablerade viden och hägg etablerar sig även ner i dammen. Se plan och strukturöversikt.

4.6. Illustrerade strukturöversikter över naturtyper

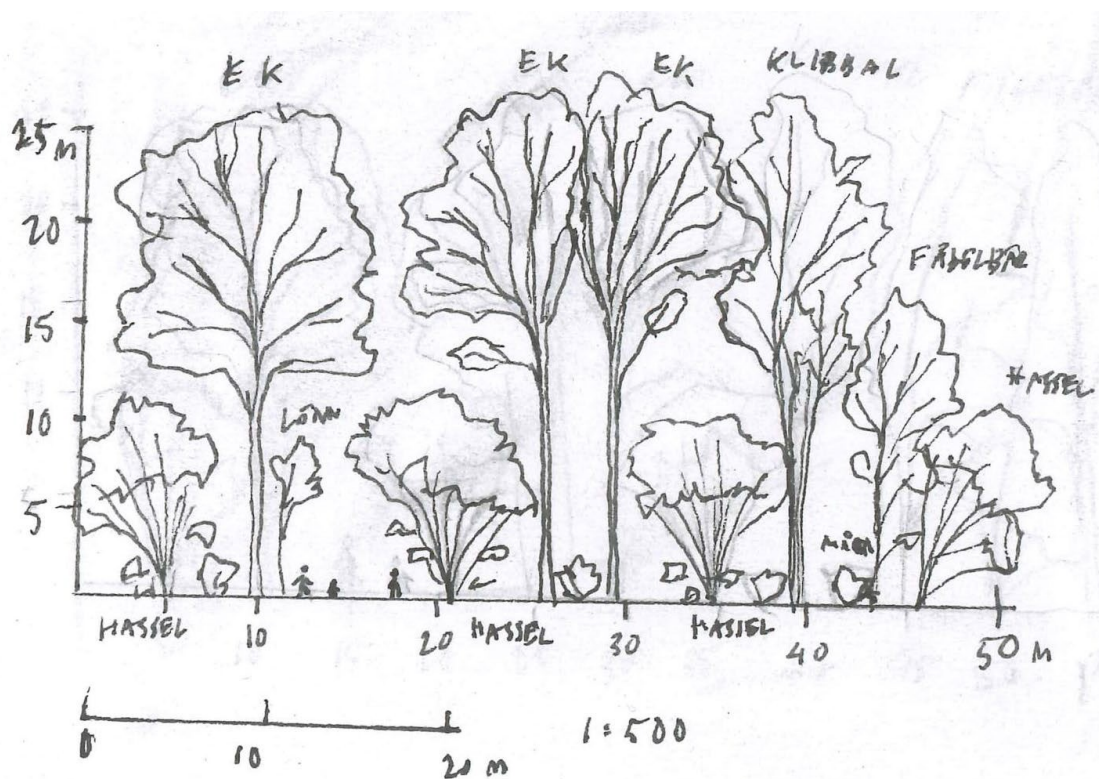
Här nedan följer en strukturöversikt över föreslagna naturtyper med undantag för öppen äng och öppen gräsmatta.

Naturtyp 1. Flerskiktad skog med tre typer av artsammansättning och struktur 1.1. Hårdare tidig gallring i typ ett för att få djupa kronor i trädskiktet.

Figur 60. Strukturteckning flerskiktad skog djupa kronor.

1.2 Hårdare konkurrens i trädskiktet i typ 2 för att skapa högt krontak och mer ljus till skuggtåliga träd i mellanskiktet och buskar i buskskiktet.

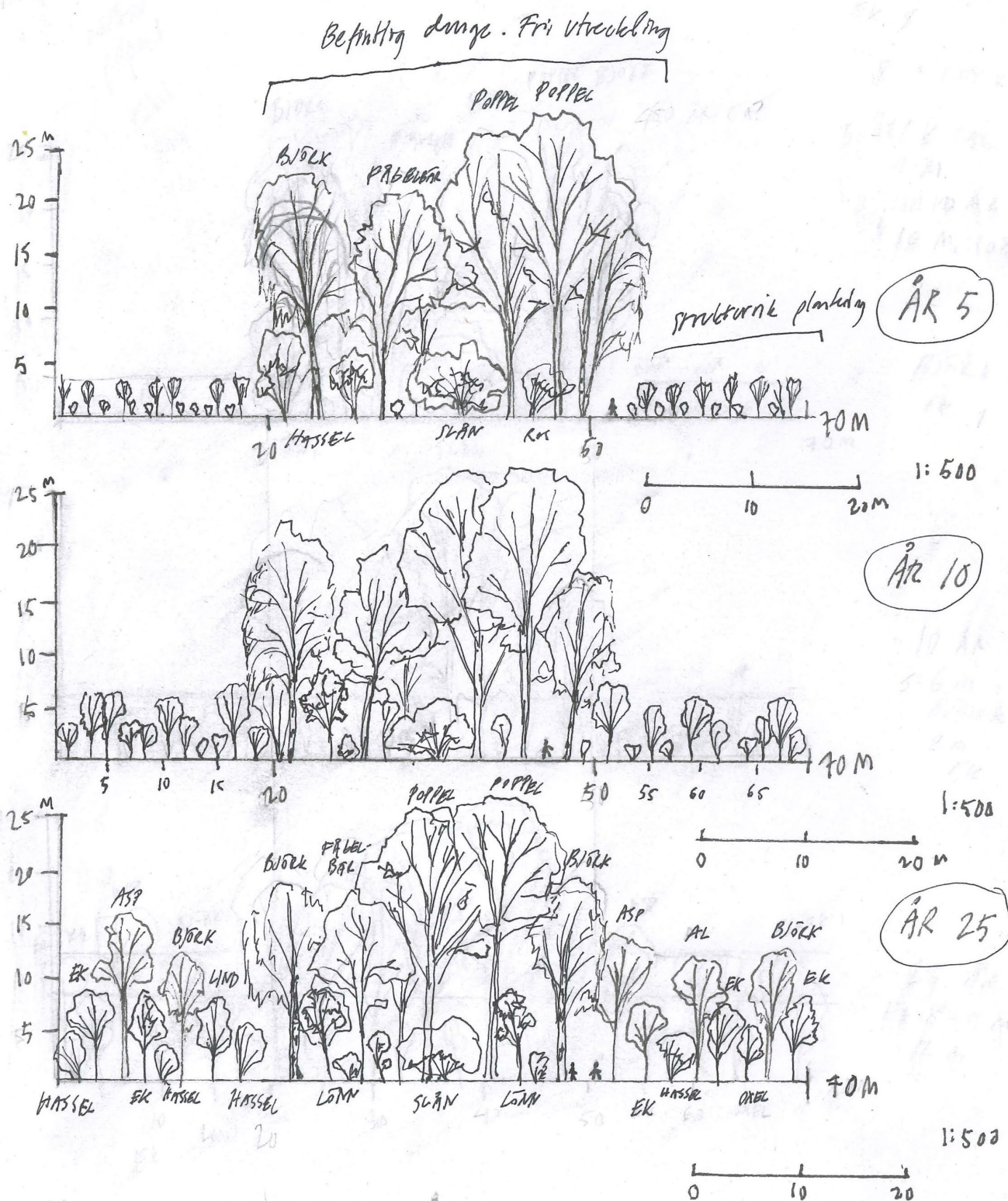
Figur 61. Strukturteckning flerskiktad skog högre krontak.

1.3 Treskiktad strukturrek plantering

Figur 62. Strukturteckning flerskiktad skog treskiktad.

Naturtyp 2: Fri utveckling av befintliga dungar, här i snitt omgiven av planterad strukturik plantering.

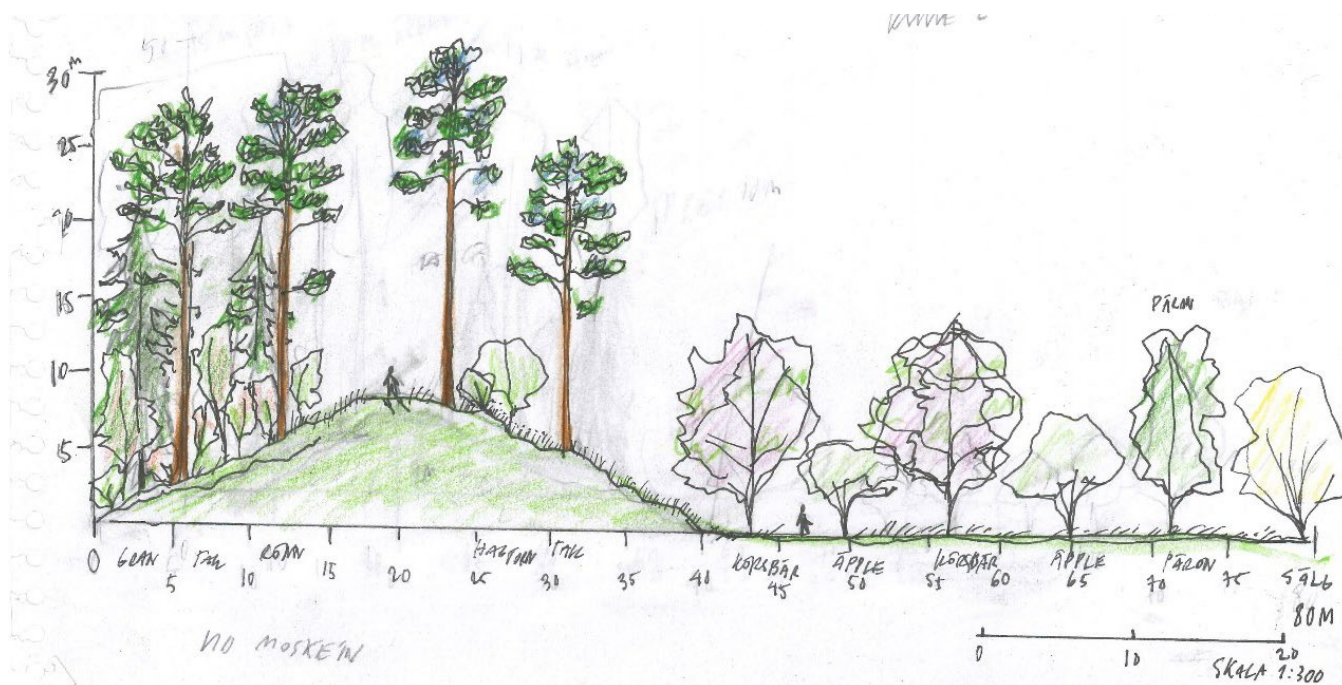
Figur 63, 64, 65. Strukturteknik av befintlig skog omgiven av planterad skog, utveckling över tid.

Naturtyp 3: Ljus entréskog varierande artsammansättning.

Figur 66. Strukturteckning ljus entréskog, tvåskiktad med grupperad undervegetation

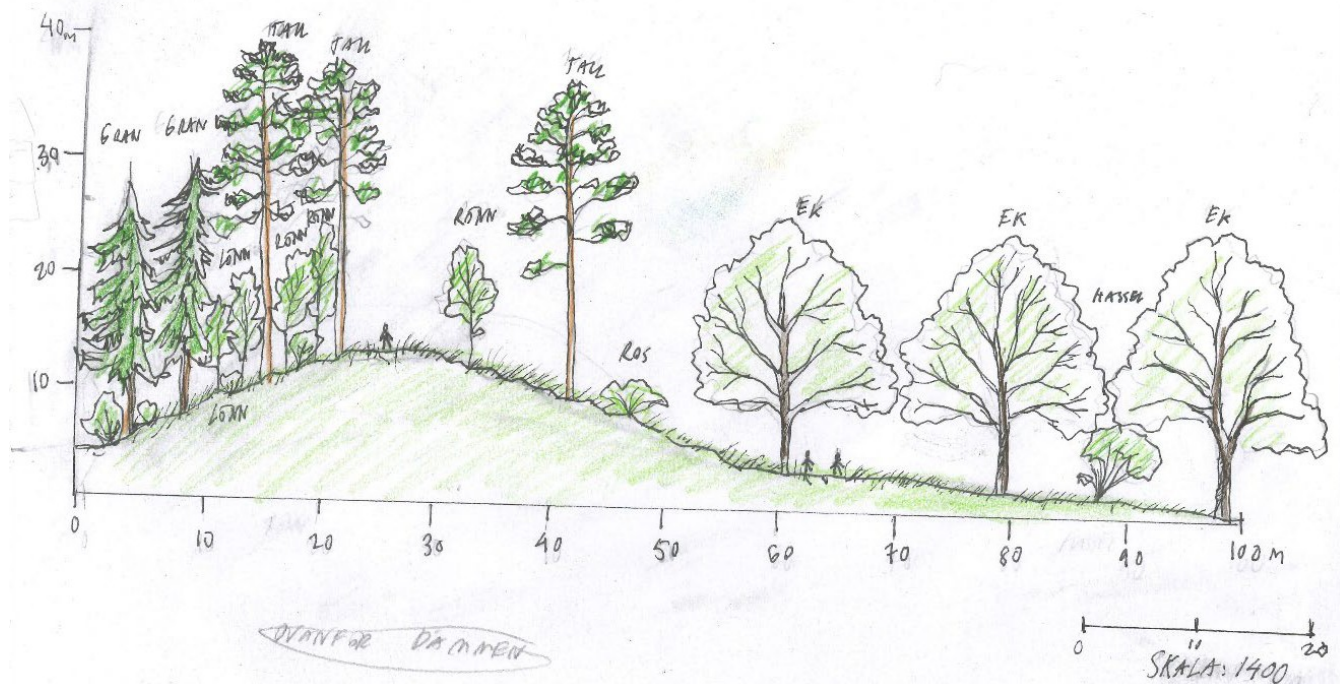
Naturtyp 4 Äng med fruktträd, och Naturtyp 7 schackkulle med skogsremsa och halvöppen äng.

Figur 67. Strukturteckning äng med fruktträd och schackkulle med skogsremsa och halvöppen äng.

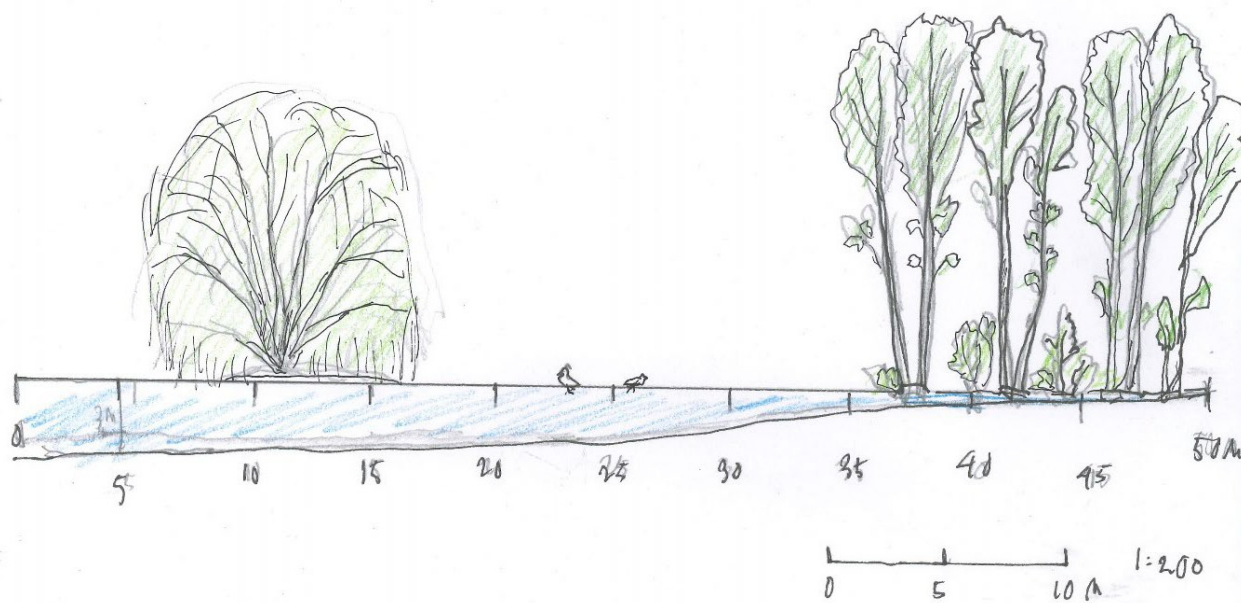
Naturtyp 6: Äng med ek, här med naturtyp 7, intilliggande schackkulle med

skogsremsa och halvöppen äng.

Figur 68. Strukturteckning äng med ek och schaktkulle med skogsremsa och halvöppen äng.

Naturtyp 9: Alskog, i bakgrunden ö med befintlig pil på ö.

Figur 69. Strukturteckning alskog i breddad damm.

5. Avslutande diskussion

Jag ville göra ett designförslag av Ögårdsparken inspirerat av, och med utgångspunkt i, den naturlika delen av parken som jag upplevde ha höga naturupplevelsevärden. Jag upplever att parken har två olika karaktärer, och den andra, inte naturlika, domineras av stora ytor av gräsmatta som ger låga möjligheter till naturupplevelse och också har låga värden för biologisk mångfald. Litteraturstudien visar att det finns en rådande norm och tradition inom design av parker grönområden i design och skötsel som innebär låga värden för biologisk mångfald, och bristande tillgänglighet av naturupplevelser. Detta visar sig dels i den omfattning som urbana grönområden är utformade i en stil som kan härledas till det engelska landskapsparksidealet med öppna gräsytor inramade och utsmyckade med ensamstående eller grupperade träd, och det viktorianska trädgårdsidealet med häckar och rabatter. Modernismens ideal av att skapa tillgängliga grönytor med rationella medel präglar också många av dagens grönområden. Det engelska landskapsparksidealet grundar sig i ett idealiserat naturligt landskap som med tiden kommit att bli gräsmattedominerade skötselintensiva parker med låga värden för biologisk mångfald (Ignatieva 2017). Samtidigt har det, parallellt med detta dominerande ideal, lika länge funnits ett naturligt ideal som parker och grönområden designats efter (Woudstra 2004). Ögårdsparkens naturlika del sköts enligt målet biologisk mångfald, vilket är positivt, men kanske kunde de naturlika parker och grönområden som finns, precis som den naturlika delen av Ögårdsparken, i högre grad tillgängliggöras och vidareutvecklas. Istället för att fungera framför allt som ram till gräsmattor kunde deras värden interageras som del av parker så deras värden kunde upplevas av fler.

Preferensstudier jag nämnt i min uppsats ger många olika svar på hur parker och grönområden upplevs. Samtidigt som många större preferensstudier visar att det engelska landskapsparksidealet också är den typ av parkmiljö som flest uppskattar, så kan de preferensstudierna kritiseras för att bara ha undersökt visuella aspekter, och inte annan användning eller upplevelser. Andra preferensstudier visar att naturområden och naturlika områden är de mest uppskattade typerna av grönområden (Jorgensen 2004, Ode & Hedblom 2019). Även studier på upplevd otrygghet ger delvis motsägelsefulla resultat (Jorgensen 2004). Kanske kan ökat tillvaratagande och utveckling av befintliga naturlika grönområden i staden vara en del av att förändra den norm inom design och skötsel av parker som präglas av intensiv skötsel och låga värden för biologisk mångfald och naturupplevelse. Som Nassauers studie visade, att grannars trädgårdar spelar en stor roll för hur man uppfattar och bedömer en naturlig design, kan en ökad tillgänglighet av naturlig design, och urban natur och urban vildhet

fungera som en referens som förändrar synen på hur ett grönområde ska se ut och bestå av? På ett liknande sätt har platsbesöken i Berlin fungerat i uppsatsen, som en referens på hur en annorlunda skötsel och syn på växtlighet i staden kan fungera. Samtidigt som deras karaktär är normbrytande utifrån den estetiska norm som Bengtsson (2010) och Nassauer (1995) beskriver, så är de välanvända parker som fyller samma funktioner som andra grönområden i fråga om platser för lek och rekreation. Skillnaden är att upplevelsen av naturlighet och vildhet är större, och skönheten en annan.

Litteraturstudien visar att det finns många möjliga åtgärder för att höja värden för biologisk mångfald i stadens grönområden (Threlfall 2017, Jenssen et al. 2021, Müller et al 2018). Detta visar också platsbesöken i Berlin och designförslaget av Ögårdsparken visar att de stora gräsytor som utgör många av dagens urbana grönområden är ytor som skulle kunna fyllas med flera olika naturtyper som kan ha värden för biologisk mångfald och naturupplevelser. Uppsatsens samtliga delar visar att det är möjligt att i högre utsträckning än idag, skapa grönområden med tillgängliga naturupplevelser och värden för biologisk mångfald, samtidigt som de kan ha klassiska ”park- funktioner” som öppna gräsmattor för flexibel användning, stigar, sittplatser, lekplatser.

Jag har i min litteraturstudie sökt och använt artiklar utifrån mitt ämne och mina frågeställningar. Urvalet har inte utgått från en systematisk sökning, istället har jag använt mig av de artiklar som varit mest relevanta utifrån mitt perspektiv. Detta innebär att jag kan ha missat perspektiv som skulle kunnat ge ett annat resultat och andra infallsvinklar. Jag har genomgående i uppsatsen haft ett brett och holistiskt angreppssätt, för att undersöka mina frågor. Hade jag exempelvis gjort en jämförande studie istället, där jag mätte upplevda naturupplevelser och värden för biologisk mångfald i en mer strikt, gräsytedominerad park, och jämfört detta med en mer naturlig park hade jag kanske fått ett tydligare eller annorlunda resultat.

Som landskapsarkitektstudent har jag begränsade kunskaper i ekologi och biologi. I detta arbete har jag som tur är haft handledning av en ekolog, men i ett reellt projekt med målen biologisk mångfald hade samarbete mellan personer med större kunskaper inom detta varit nödvändigt. Anledningen att jag valt att göra uppsatsen på detta resonerande och breda sätt beror dels på landskapsarkitektutbildningen, där man övar på att utveckla koncept, dels på en vilja att undersöka dessa frågor utifrån flera olika perspektiv. Jag har också valt detta upplägg eftersom jag tycker att det finns ett behov av att lyfta blicken och ta med större

perspektiv som sedan kan landa i konkreta förslag och åtgärder. Att ta designbeslut är subjektivt och det är svårt att mäta hur väl ett designförslag faktiskt ökar möjligheterna för naturupplevelse och biologisk mångfald. Designförslaget visar dock att det finns mycket plats för att skapa olika slags miljöer på ytor som idag främst består av gräsmatta.

En stor del av mitt designförslag består av flerskiktad skog som föreslagna naturtyp, dels inspirerat av de befintliga dungarna på Ögårdsparken och hur de skapar skogsrum på relativt liten yta, dels grundat i de värden dessa naturtyper har för biologisk mångfald, rekreation, och naturupplevelse, grundat i litteraturstudien. En möjlig konflikt till detta designförslag är upplevd otrygghet, som kan upplevas i områden med tät vegetation och brist på sikt och öppenhet. Jag har tagit hänsyn till detta i mitt designförslag genom att skapa mer öppenhet längs de gång- och cykelbanor där många människor rör sig. På så sätt kan man välja om man vill gå på stigen inne bland mer tät växtlighet eller inte. Ett argument för att skapa urbana grönområden med naturlig växtlighet, tät vegetation inkluderad, är att motverka den distansering till naturen som riskerar att ske i samband med urbaniseringen. En tanke är att vild eller strukturlik växtlighet inte skulle associeras med otrygghet i så hög grad om det var något man var van vid och har fått uppleva i högre grad. Det skapas en ond cirkel om de flesta av stadens invånare enbart upplever strikt och prydlig natur i form av gräsmattedominerade urbana grönområden. Det kan i sin tur leda till att den typen av natur sedan anges som föredragen landskapstyp i olika preferensstudier och skattas som ett "naturligt landskap". Därför tycker jag att man som planerare har ett ansvar att skapa grönområden som är en del av skiftet mot ekologisk funktion och inte bara estetiskt utseende. Genom att skapa platser som fungerar för olika aktiviteter samtidigt som de har värden för biologisk mångfald och urban vildhet, som i exemplet från Berlin eller som i Nassauers koncept om Cues of care (1995).

Under arbetet med designförslaget har återkommande platsbesök av parken varit en av de viktigaste delarna. För varje gång jag besökt parken har jag blivit mer ödmjuk och sett nya saker. För att återknyta till tidsaspekten i att plantera träd som om 10 år börjar få lite höjd, så tror jag det är ett problem inom design av områden att det ska gå snabbt och att det sker utan riktig förankring i platsen. Det som Gustavsson (2005) beskriver att design av grönområden och planteringar sker genom skötsel över tid är viktig och sann. Det kan dels knytas till behovet av att låta designförslag utvecklas i takt med platsen, beroende på hur växtligheter och karaktärer växer fram eller inte blir som planerat, men också till att inte se parker som "färdiga" utan att många befintliga grönområden skulle kunna vidareutvecklas för förhöjda

värden.

Jag tycker att designfilosofin som beskrivs av en designer i Nya Zeeland, citerad av Ignatieva, var inspirerande. ”Hålla det enkelt - naturen gör resten” (Ignatieva 2017). Under arbetet med designförslaget övervägde jag att ha fler exotiska arter i vissa delar. Dels som en form av ”tecken på omsorg”, dels för att uppnå en mer ”designad” känsla av till exempel entréer. Jag tänker att detta hänger samman med ängslighet för att vara trendig och att det handlar om status. Det hade kunnat vara en intressant vidareutveckling av förslaget, där vissa exotiska arter användes för en specifik färg, form, karaktär eller funktion för att skapa något kontrasterande i allt det naturlika och inhemska. Jag tycker om Berlins sätt att generellt sett inte göra åtskillnad mellan inhemska och icke inhemska arter, förutom att inhemska gynnas i vissa naturtyper för deras värde för biologisk mångfald. Samtidigt slog det att jag kanske delvis gjorde dessa överväganden på grund av rådande normer kring vilka arter som är trendiga eller ”passar i staden”. Men som Woudstra beskriver så följer även växtval olika tiders trender precis som mode eller arkitektur (Woudstra 2004). Dessutom, är inte det ett tecken på distansering från naturen när man inte tycker att en design med målet att skapa en naturlig skog är ”fint” eller ”attraktivt” nog?

Att designa med målet ekologiskt värde är en långsiktig investering. I exemplet från Berlin fanns vildvuxna grönområden som utvecklades under Berlins delning, som gjordes om till parker genom att spara delar av den unga spontant etablerade skogsdelarna. När man anlägger nya skogsområden i en park utifrån en ekologisk designmetod och samplanterar olika arter i små kvalitéer så tar det några år innan dessa områden har upplevelsevärden och är tillgängliga för användning. Men det behöver inte ta så lång tid. Bulltofta rekreativområde har idag utvecklade skogsområden, och planterades med 2 åriga barrots-planter för 40 år sedan. Efter 20–30 år hade flera delar av området utvecklat en rik struktur med mer eller mindre utvecklat träd-, mellan-, och buskskikt (Wiström et al 2009). Efter 100 år är kanske ekarna som bäst.

I media kan man läsa om hur allt fler kommuner låter gräsmattan bli högvuxen eller omvandlar delar till äng. Detta har även synts i Malmö de senaste åren. Kanske är det en del av ett kommande skifte där utformning av grönområden högre grad än tidigare baseras på ekologisk funktion och värden för biologisk mångfald, som en del av klimatanpassningen av städer. Det behövs ett perspektivskifte i frågan om vad urbana grönområden ska vara och vilka funktioner de ska fylla. Som Petra Bengtsson beskriver i sin avhandling åligger det kommunerna att implementera arbete för att bevara och utveckla biologisk mångfald,

samtidigt som det saknas ett statligt styrdokument för hur det ska gå till (Bengtsson 2010).

Frågan är om inte mer kunde göras med tanke på den tid det tar för till exempel träd att bli stora och gamla, vilket skapar viktiga habitat för en stor mängd arter (Jenssen 2021). Parkträd kan, jämfört med gatuträd, bli större och äldre än gatuträd och med högre vitalitet bidra med större mängd ekosystemtjänster till staden, tack vare mindre hårda livsmiljöer och större utrymme för deras rotsystem (Koeser et al. 2013).

För att skydda den biologiska mångfalden ur ett större perspektiv är den viktigaste åtgärden att bevara befintliga områden från att exploateras (Maxwell 2016). Stadens grönområden är den plats i staden där värden för biologisk mångfald kan ta plats, finnas och förstärkas. Och som litteraturstudien visar så är det viktigt att möjliggöra kontakt med natur när en allt större del av jordens befolkning bor i städer. I fråga om städers expansion och förtätning innebär detta svåra frågor. Ode och Hedblom beskriver det som en konflikt mellan mjuka värden som hälsa och natur och hårda värden som ekonomisk vinst och tillväxt (2019). Kanske kommer konsekvenserna av klimatförändringarna och den hotade biologiska mångfalden vara en del av ett skifte där bevarandet av natur utanför och i städer får högre prioritet, så att förtätningen sker på exempelvis bilvägar och parkeringsplatser i stället. Den yta som Ögårdsparken har och hur okänd den är för många i Malmö, samt den användning jag såg i mina observationstudier, kan tillsammans med den stora andelen av grönområden som består av gräsmatta (Hedblom et al. 2018) ses som plats att bättre utnyttja och utveckla. Inte genom exploatering utan för ökade natur och upplevelsevärden i staden.

Grosse-Bächle (2005) menar att vi bör ”möjliggöra konfrontationer med de omänskliga opersonliga krafter som naturen utgör ska naturen tillåtas att utvecklas enligt sina egna regler där plats tillåter” (min översättning). Det hon beskriver är en viktig del av det naturupplevelser kan ge människor i fråga om kontakt med naturen och rekreation. Förutom känslan av att ”höra ihop med något större” (Konijnendijk 2008) så tror jag att just frånvaron av tydlig mänsklig styrning och närvaron av naturen som egen formande agent är en viktig faktor i upplevelsen av naturlika platser eller urban vildhet och vad de kan ge. Som en deltagare i Kaplans studie sa om upplevelser från ett naturområde ”En tröst och ett lugn att veta att vild natur finns” (Jorgensen 2004). För att återkoppla till mitt inledande citat av Nassauer (1995), om att hur prydlighet, säkerhet, och tecken på status kommer präglade hur ekologiska system omformas i en värld som domineras av människor, så tror jag att det kan finnas en längtan eller behov av att se natur och växtlighet som ej är styrd av människor. I tider av miljöförstörelse och

klimathot som oroar många, och där mänsklig påverkan på naturen är så omfattande att klimatet förändrats så kanske denna kontakt är extra viktig för oss. Som Tylecote och Jorgensen (2017:454) beskriver kan spontan och vild naturens återerövring av en förstörd plats ge tröst som ett tecken på naturens kraft och återhämtningsförmåga.

6. Förslag på vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning är att utveckla konceptet med att identifiera och vidareutveckla befintliga grönområden. Med utgångspunkt i deras nuvarande kvalitéer skulle man kunna höja deras värden för biologisk mångfald och potentialen för naturupplevelser. Man hade kunnat vidareutveckla metoder för detta genom att utgå från ett dynamiskt synsätt på växtdesign och att inte betrakta grönområden som färdiga i ett statiskt bevarande. Ögårdsparkens storlek möjliggjorde flera olika förslag på naturtyper, men de olika delarna visar också att värden går att skapa på relativt små ytor.

Min uppsats har ett brett och konceptuellt angreppssätt, i vidare forskning finns ett behov av att konkretisera resultat från uppsatsen, samt att förankra dem djupare i konkreta värden för biologisk mångfald. Som jag nämnde i diskussionen skulle man kunna genomföra en jämförande studie som mätte upplevelser av natur och värden för biologisk mångfald i två olika parktyper, en gräsmattedominerad strikt park och en naturlig. Flera av de artiklar jag använder i litteraturstudien har gjort mätningar likt dessa och jag har också baserat mitt designförslag på dessa. Preferensstudier som undersökte annan form av användning och upplevelse än estetiska upplevelser eller synintryck skulle då kunna användas i mätningen av naturupplevelse. Det skulle också kunna göras som ett deltagande designprojekt där intresserade fick delta i design, plantering och skötsel tillsammans med projektledare som med kunskaper om värden för biologisk mångfald och dynamisk växtdesign kunde försöka kombinera design för ekologiska funktioner med önskemål av funktioner och innehåll av grönområde. Deltagande i projekt skulle vara ett sätt att aktivt använda, skapa en relation till grönområdet och dess natur och känna en tillhörighet.

7. Referenslista

Artiklar

Aguilera Nuñez, Guillermo. (2019). Intensive management reduces butterfly diversity over time in urban green spaces. *Urban Ecosystems*.

Beery, Thomas & Jørgensen, Kari-Anne. (2016). Children in Nature: Sensory Engagement and the Experience of Biodiversity. *Environmental Education Research*.

Berthon, Katherine. (2020). The role of 'nativeness' in urban greening to support animal biodiversity. *Landscape and Urban Planning*.

Cortinovis, Chiara & Geneletti, Davide (2018). Ecosystem services in urban plans: What is there, and what is still needed for better decisions. *Land use policy 70 (2018)*. Elsevier Ltd.

Dunn, Robert & Gavin, Michael & Sanchez, Monica & Solomon, Jennifer. (2007). The Pigeon Paradox: Dependence of Global Conservation on Urban Nature. *Conservation biology: the journal of the Society for Conservation Biology*.

Florgård, Clas & Forsberg, Oskar. (2006). Residents' use of remnant natural vegetation in the residential area of Järvafältet, Stockholm. *Urban Forestry & Urban Greening*.

G Fry, I Sarlöv-Herlin. (1997). The ecological and amenity functions of woodland edges in the agricultural landscape; a basis for design and management, *Landscape and Urban Planning*, Volume 37, Issues 1–2.

Jönsson, Anna & Gustavsson, Roland. (2002). Management styles and knowledge cultures, past, present and future, related to multiple-use and urban woodlands. *Urban Forestry & Urban Greening*.

Hedblom, Marcus & Lindberg, Fredrik & Vogel, Emanuel & Wissman, Jörgen & Ahrné, Karin. (2017). Estimating urban lawn cover in space and time: Case studies in three Swedish cities. *Urban Ecosystems*.

Heyman, Erik. (2010). Clearance of understory in urban woodlands: Assessing impact on bird abundance and diversity. *Forest Ecology and Management*.

Horák, Jakub & Rom, Jiří & Rada, Patrik & Šafářová, Lenka & Koudelková, Jitka & Zasadil, Petr & J. P., Halda & Holusa, Jaroslav. (2018). Renaissance of a rural artifact in a city with a million people: biodiversity responses to an agro-forestry restoration in a large urban traditional fruit orchard. *Urban Ecosystems*. Vol. 21.

Ignatieva, Maria & Hedblom, Marcus. (2018). An alternative urban green carpet. How can we move to sustainable lawns in a time of climate change? *Science*.

Ingold, Tim (2002). Footprints through the weather-world- walking, breathing, knowing. *Journal of the Royal Anthropological Institute (N.S.)*, Royal Anthropological Institute 2010.

- Jansson, Hedvig, (2019). *Parken som inte fanns: Hagstorp i Malmö och stadens mellanrum som urban vildmark och allmänning*. (Kandidatuppsats). Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning.
- Jansson, Märit. Fors, Hanna. Lindgren, Therese. Wiström, Björn. (2013). *Perceived personal safety in relation to urban woodland vegetation – A review*. *Urban Forestry & Urban Greening* 12 (2013) 127– 133.
- Jenssen, Johan Kjellberg. Jayousi, Sherin. Von Post, Maria. Isaksson, Caroline. Persson S, Anna. (2021). *Contrasting effects of tree origin and urbanization on invertebrate abundance and tree phenology* *Ecological Applications*, 0(0), 2021.
- Kjellberg Jensen, Johan & Jayousi, Sherin & Post, Maria & Isaksson, Caroline & Persson, Anna. (2021). *Contrasting effects of tree origin and urbanization on invertebrate abundance and tree phenology*. *Ecological Applications*.
- Koeser, A., Hauer, R., Norris, K., Krouse, R. (2013). *Factors influencing long-term street tree survival in Milwaukee, WI, USA*. Elsevier GmbH
- Kowarik, Ingo & Hiller, Anne & Planchuelo, Greg & Seitz, Birgit & Lippe, Moritz & Buchholz, Sascha. (2019). *Emerging Urban Forests: Opportunities for Promoting the Wild Side of the Urban Green Infrastructure*. *Sustainability*.
- Jorgensen, Anna & Tylecote, Mariane. (2007) *Ambivalent landscapes—wilderness in the urban interstices*, *Landscape Research*.
- Lamb A.J. & Purcell. A.T. (1990). *Perception of naturalness in landscape and its relationship to vegetation structure*. *Landscape and Urban Planning*. Vol. 19.
- Maxwell, L Sean. Fuller, Richard. A Brooks, M Thomas. Watson, E.M James (2016). *The ravages of guns, nets and bulldozers*. Macmillan publishers limited, part of Springer Nature. 11 August 2016. Volume 536.
- Müller, Anke & Bøcher, Peder & Fischer, Christina & Svenning, Jens-Christian. (2017). *‘Wild’ in the city context: Do relative wild areas offer opportunities for urban biodiversity?* *Landscape and Urban Planning*. Vol. 170.
- Mata, Luis & Andersen, Alan & Morán-Ordóñez, Alejandra & Hahs, Amy & Backstrom, Anna & Ives, Christopher & Bickel, Daniel & Duncan, David & Palma, Estibaliz & Thomas, Freya & Cranney, Kate & Walker, Ken & Shears, Ian & Semeraro, Linda & Malipatil, M. & Moir, Melinda & Plein, Michaela & Porch, Nick & Vesk, Peter & Lynch, Yvonne. (2020). *Indigenous plants promote insect biodiversity in urban greenspaces*. *Ecological Applications - Ecological society of America*. Vol. 31.
- Nassauer, Joan. (2007). *Messy Ecosystems, Orderly Frames*. *Landscape Journal*. Vol. 14.
- Rupprecht, Christoph & Byrne, Jason & Garden, Jenni & Hero, Jean-Marc. (2015). *Informal urban green space: A trilingual systematic review of its role for biodiversity and trends in the literature*. *Urban Forestry & Urban Greening*. Vol. 14.
- Richnau G, Wiström B, Nielsen AB, Löf M (2012) *Creation of multi-layered canopy*

structures in young oak-dominated urban woodlands - The 'ecological approach' revisited. *Urban Forestry and Urban Greening*.

Sjöman, Henrik & Morgenroth, Justin & Sjöman, Johanna & Sæbø, Arne & Kowarik, Ingo. (2016). Diversification of the urban forest—Can we afford to exclude exotic tree species? *Urban Forestry & Urban Greening*.

Threlfall, Caragh & Mata, Luis & Mackie, Jessica & Hahs, Amy & Stork, Nigel & Williams, Nicholas & Livesley, Stephen. (2017). Increasing biodiversity in urban green spaces through simple vegetation interventions. *Journal of Applied Ecology*.

Threlfall, Caragh & Ossola, Alessandro & Hahs, Amy & Williams, Nicholas & Wilson, Lee & Livesley, Stephen. (2016). Variation in Vegetation Structure and Composition across Urban Green Space Types. *Frontiers in Ecology and Evolution*.

Wiström, Björn & Richnau, Gustav & Nielsen, Anders Busse & Gustavsson, Roland. (2009). Strukturrika planteringar – en möjlighet för stadens grönska. *Gröna fakta* nr. 5.

Kapitel i antologier

Grosse-Bächle, Lucia. (2005). Strategies between Intervening and Leaving Room. I: Kowarik, Ingo & Körner, Stefan (red.). *Wild urban woodlands: new perspectives for urban forestry*.

Grunewald, Karsten & Li, Junxiang & Xie, Gaodi & Kümper-Schlake, Lennart. (2018) Introduction to an Urban Ecosystem Approach. I: Grunewald, Karsten., Li, Junxiang., Xie, Gaodi. & Kümper-Schlake, Lennart. (red.). *Towards Green Cities Urban Biodiversity and Ecosystem Services in China and Germany*. Cham: Springer.

Hedblom, Marcus and Ode Sang, Åsa (2019). Vilka förlorar på att stadsskogarna minskar? I: *Den öppna skogen*. Sveriges lantbruksuniversitet, SLU.

Ignatieva, Maria (2018) Biodiversity-friendly designs in cities and towns - towards a global biodiversinesque style. I: Ossola, Alessandro & Niemelä, Jari (red.). *Urban biodiversity: from research to practice*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Jorgensen, Anna & Hitchmough, James & Dunnett, Nigel. (2005). Living in the Urban Wildwoods: A Case Study of Birchwood, Warrington New Town, UK. I: Kowarik, Ingo & Körner, Stefan (red.). *Wild urban woodlands: new perspectives for urban forestry*.

Jorgensen, Anna. (2004). The social and cultural context of ecological plantings. I: Dunnett, Nigel & Hitchmough, James (red.). *The dynamic landscape: design, ecology and management of naturalistic urban planting*. London: Spon Press.

Kingsbury, Noel. (2004). Contemporary overview of naturalistic planting design. I: Dunnett, Nigel & Hitchmough, James (red.) *The dynamic landscape: design, ecology and management of naturalistic urban planting*. London: Spon Press.

Kowarik, Ingo. (2005). Wild urban woodlands: Towards a conceptual framework. I: Kowarik, Ingo & Körner, Stefan (red.). *Wild urban woodlands: new perspectives for*

urban forestry.

Seto, Karen & Parnell, Susan & Elmqvist, Thomas. (2013). A Global Outlook on Urbanization. I: Thomas Elmqvist, Michail Fragkias, Julie Goodness, Burak Güneralp, Peter J. Marcotullio, Robert I. McDonald, Susan Parnell, Maria Schewenius, Marte Sendstad, Karen C. Seto och Cathy Wilkinson, *Urbanization, Biodiversity and Ecosystem Services*.

Woudstra, Jan (2004). The changing nature of ecology: a history of ecological planting (1800 – 1980) I: Dunnnett, Nigel & Hitchmough, James (red.) *The dynamic landscape: design, ecology and management of naturalistic urban planting*. London: Spon Press.

Böcker

Bengtsson, Petra N. (2010). *Samspel i parkförvaltning: om skötselideal och förhållningssätt till biologisk mångfald i tre svenska parkförvaltningar*. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet.

Gustavsson, Roland. Ingelög, Torleif. (1994). *Det nya landskapet. Kunskaper och ideer om naturvård, skogsodling och planering i kulturbygd*. Skogsstyrelsen.

Konijnendijk, Cecil C. (2008). *The Forest and the City [electronic resource] The Cultural Landscape of Urban Woodland*. Dordrecht: Springer Science + Business Media B.V

Malm, Andreas (2018). *The progress of this storm: nature and society in a warming world*. London: Verso

Murphy, D. Michael (2016). Landscape architecture theory. *An ecological approach*. Island press.

Nolin, Catharina (1999). *Till stadsbornas nytta och förlustande: den offentliga parken i Sverige under 1800-talet*. Diss. Stockholm : Univ.

Robson, Colin & McCartan, Kieran (2016). *Real world research: a resource for users of social research methods in applied settings*. Fourth Edition Hoboken: Wiley

Tykesson, Tyke L. & Hedar, Emma (2005). *Kulturmiljön kring Värnhem*. Malmö: Stadsbyggnadskontoret.

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur

Rapporter

Malmö stadsbyggnadskontor (2012). *Naturvårdsplan för Malmö stadområdesbeskrivningar*. Del 2. Malmö stadsbyggnadskontor Maj 2012. Författare Magnus Wedelin, SBK.

Statistiska centralbyrån. (2015). Grönytor och grönområden i tätorter 2010. Tätorter med minst 30 000 invånare samt Visby. *Statistiska centralbyrån*. ISSN 1403-8978 Serie MI

Miljö. 28 maj 2015.

Statistiska centralbyrån. (2010). Förändring av vegetationsgrad och grönytor inom tätorter 2000- 2005. *Statistiska centralbyrån*. ISSN 1403-8978 Serie MI12 – Grönytor. 19 november 2010.

Kristina Simonson (2018). *Västra Skrävlinge kyrka. Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning*. Svenska kyrkan Lunds stift. Jais arkitekter. 2018-05-07.

Haaland, Christine. (2017). *Fjärilar och humlor i grönstrukturer i Malmö*. Alnarp: Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet.

Ignatieva, Maria. (2017). *Lawn alternatives in Sweden - from theory to practice*. Uppsala: Dept. of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural Sciences.

Digitala källor

Berlin stad- Park am Gleisdreieck. Hämtad 18 mars 2022.
<https://www.berlin.de/sen/uvk/natur-und-gruen/biologische-vielfalt/berliner-beispiele/urbane-vielfalt/park-am-gleisdreieck/>

Berlin stad - Park Südgelände. Hämtad 18 mars 2022.
<https://www.berlin.de/sen/uvk/natur-und-gruen/naturschutz/schutzgebiete/naturschutzgebiete/schoeneberger-suedgelaende/>

Berlin stad- Park am Nordbahnhof. Hämtad 18 mars 2022.
<https://www.berlin.de/sen/uvk/natur-und-gruen/stadtgruen/pflegen-und-unterhalten/handbuch-gute-pflege/uebersicht-der-pilotprojekte/park-auf-dem-nordbahnhof/>

Berlin stad, miljövänlig belysning. Hämtad 18 mars 2022.
<https://www.berlin.de/sen/uvk/natur-und-gruen/biologische-vielfalt/ausstellungen/kienbergpark/beleuchtung/>

Naturvårdsverket. <https://www.naturvardsverket.se/>

Handbok för skötsel och skötselstandard för Berlins grönområden (2016). Handbuch Gute Pflege 2016, Pflegestandards für die Berliner Grün und Freiflächen. Senatverwaltung für Umwelt, Verkehr, und Klimaschutz. Gruppe F Landschaftarchitekten. 7 Dezember 2016.

The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022). *Climate change: a threat to human wellbeing and health of the planet* (Pressmeddelande från IPCC, 22 februari 2022).

Observation

Observationsprotokoll Ögårdsparken 2021, se bilaga.

Bilder

Figur 1-30. Foton Hedvig Jansson tagna 2021 och 2022.

Figur 31. Ortofoto Malmö. Lantmäteriet 2022.

Figur 32- 37. Foton Hedvig Jansson tagna 2021 och 2022.

Figur 38. Foton från inventering av Malmö stad. Magnus Wedelin, Naturvårdsplan Malmö stad 2012:42.

Figur 39-51. Foton Hedvig Janssontagna 2021 och 2022.

Figur 52. Analysbild Ögårdsparken med omgivning

Figur 53-55. Konceptteckningar Ögårdsparken. Hedvig Jansson.

Figur 56. Detaljplan designförslag Ögårdsparken

Figur 57. Legend till detaljplan

Figur 58. Tabell över designförslag med funktion och motivering.

Figur 59. Tabell över föreslagna naturtyper.

Figur 60-69. Strukturteckningar över exempel på föreslagna naturtyper.

8. Bilagor**8.1 Observation Ögårdsparken****Lördag 11 september 13-15. Öppna delen.**

Sittande observation på bänk, mellan lekplatsen hundrastgården och dammen. Sol, lätt vind, varmt. T-shirt -väder.

Ljud: Vinden i poppelträden bakom mig vid hundrastplats. Konstant trafikljud från inre ringvägen vägen bakom moskén. När löven låter i vinden maskeras trafikljuden. Ju närmre träd desto mindre tänker man på trafiken. Känslintryck: Lugnt, stilla och ganska tomt förutom barn och föräldrar på lekplatsen. Jag ser GC som går genom parken samt en del av den som går bakom dammen längst den lummigare delen.

Användning av gräsmatta, totalt 28 personer	
Jogging	1
Snedda över, genväg	18
Picknick	3
Sittandes på filt	2
Promenad med hund	4

Användning av lekplatsen, totalt 23 personer	

Föräldrar tillsammans med barn	21
Ungdomar	2

Användning av GC-bana mitten, totalt 83 personer	
Gåendes	27
Cyklandes	54
Sittandes på bänk	1
Joggandes	1

Användning av GC-bana, mot den naturlika delen, totalt 15 personer	
Gåendes	3
Cyklandes	10
Sittandes på bänk	2

Användning av hundrastplatsen, totalt 5 personer	
---	--

Tankar från observationen

Totalt under dessa två timmar, mellan 13 och 15, såg jag 154 personer i den öppna delen av parken, varav 64 cyklade igenom på GC-vägarna. Även om detta är en begränsad observation i fråga om ett tillfälle, så visar denna användning att de tydliga platserna som lekplatsen och hundrastgården och gång och cykebanorna användes medan de öppna gräsyrtorna användes knappt. De som satt på gräsmattan gjorde det i närheten av lekplatsen för picknick och grillning. Lekplatsen fungerade lite som en samlingsplats. Detta kan bero på att det är en tydlig plats med bänk, nära bostadsområdet Almgården men också avsaknande av ”platser” i de öppna gräsyrtorna förutom bänkar längs GC-banan. Att många cyklade och gick på GC-banan i mitten av parken gav intrycket av genomfartsled. Detta är inte konstigt med tanke på att den cykelbanan går till Rosengård och mot centrum, men fick mig att tänka på bristen av gångstråk i parken som befäster den som egen plats.

Lördag 11 september 15.00-17.00. Naturlika delen.

Sittandes och kringgåendes på ängen. Sol, halv-molnigt väder. Varmt. Lugnt. Ljud från trafik som är närmare nu men inte hörs men antagligen för att maskeras av trädskronor som rör sig i vinden. Lugnande ljud. Skräpigt på flera platser. Känslan är lugn, och lite tom. Avskärmad, lite gömd. Tänker mindre på trafikljuden här trots närmre på grund av närmre syn och ljudintryck från träden. Stämningen är lugnt. Inne i dungarna inga personer, men stämningsfullt och naturligt.

Användning av olika delar i den naturlika delen, totalt 5	
Sittandes på bänk på gräsmatta nära skogsdunge, 3	
Tränandes på ängen, 1	
Sovandes under träd på ängen, 1	

Tankar från observationen

Alla som jag såg använda den mer naturlika delen var killar eller män. Även om detta var så få personer och ett begränsat tillfälle så funderade jag på om på om platsens avskildhet och det skräp, gamla möbler och ölburkar, bidrar till en upplevd otrygghet. Mannen som sov under trädet verkade bo i tält i detta område, jag pratade med honom och han uppskattade platsens vilda karaktär, ”en helt annan känsla än i andra parker”. Detta håller jag med om.

Övriga intryck av användning

Jag räknade inte användning av GC-vägen längs bostadshusen i Almgården mot Jägersro under min observation. Här rör sig många människor under alla mina platsbesök. Både gåendes, cyklandes och sittandes på bänkar. Intrycket är att detta är den mest använda GC-vägen från mina återkommande besök av parken. Vägen är rak och bred vilket ger ett ganska tråkigt intryck, men grupper av lönträäd samt allé av större lönträäd gör den grön även om denna vegetation är en bit bort från vägen. Uppsikt över parken och pilträden vid dammen är synintryck som jag tror uppskattas längs denna sträcka. Ingången från Jägersro är närmare de naturlika skogdelarna.

Dammen, som ligger centralt i parken och skulle kunna vara dess hjärta i fråga om att tydliggöra parken som plats, inte är tillgänglig eller synlig annat än de stora och fina pilträden som ses utifrån. Dammen omges av ett stängsel och hela parkens svaga lutning ner mot dammen som omges av träd och buskar gör att den inte riktigt blir en tillgänglig del av upplevelsen av parken.